

Program Rozwoju Produktu Turystycznego oraz Kreacja Marki dla Gmin Nadnoteckich. UZUPEŁNIENIE 2010.

Lider Projektu
Wiesława M. Krupińska

PROGRAM ROZWOJU PRODUKTU TURYSTYCZNEGO ORAZ KREACJA MARKI DLA GMIN NADNOTECKICH. UZUPEŁNIENIE 2010.

Program rozwoju produktu turystycznego oraz kreacja marki dla gmin nadnoteckich. Uzupełnienie 2010.

I.	Podstawy „Programu rozwoju produktu turystycznego oraz kreacja marki dla gmin nadnoteckich. Uzupełnienie 2010.”	
1.	Wstęp	3
2.	Geneza Programu	5
3.	Założenia Programu	9
4.	Koncepcja Programu	15
II.	Analiza potencjału turystycznego gmin nadnoteckich.	
1.	Gmina Białe Błota	17
2.	Miasto i Gmina Krzyż Wielkopolski	31
3.	Gmina Nowa Wieś Wielka	43
4.	Miasto i Gmina Pakość	54
5.	Miasto i Gmina Ujście	65
6.	Gmina Zwierzyn	78
III.	Koncepcja produktów turystycznych dla gmin nadnoteckich....	91
IV.	Koncepcja działań integrujących w sferze rozwoju i promocji produktów turystycznych gmin nadnoteckich.....	104
V.	Działalność członka honorowego ZMiGN i członków wspierających ZMiGN w procesie rozwoju turystyki zrównoważonej w gminach nadnoteckich.....	106
VI.	Literatura.....	117

I. Podstawy Programu Rozwoju Produktu Turystycznego dla sześciu gmin członków Stowarzyszenia „Związek Miast i Gmin Nadnoteckich”

1. Wstęp

Rozwój turystyki dla wielu gmin i regionów staje się szansą rozwojową w obliczu zmian w strukturze gospodarczej, w której dotychczasowe funkcje ulegają ograniczeniu (funkcja przemysłowa, rolnicza), a w strategii gminy nowe znaczenie nadawane jest funkcji turystycznej. Staje się ona funkcją dominującą wraz z rozwojem sektora usług. Rozwój infrastruktury turystycznej towarzyszy zmianom w postrzeganiu regionów i ich atrakcyjności poprzez swoiste odkrywanie atutów dotychczas mało rozpropagowanych, wynikających z zasobów środowiska przyrodniczego, historycznego i kulturowego, jakim dysponują gminy.

Według danych Instytutu Turystyki w 2015 roku Polskę powinno odwiedzić ok. 20 mln turystów zagranicznych. Prognozowane średnioroczne tempo wzrostu liczby turystów przyjeżdżających do Polski ocenia się na ok. 4% rocznie. Wpływ na tę tendencję ma również prezydencja Polski w Unii Europejskiej w 2011 roku, jak też Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej Euro 2012. Prognozowane tempo wzrostu jest wyższe niż w latach poprzednich. Z badań wynika, że turyści zagraniczni są skłonni do bardziej wnikliwej analizy ofert turystycznych, dotyczących ich pobytu w Polsce. Istotne staje się wyzwanie dla gmin i regionów, składające do przygotowania oferty turystycznej i usług z nią związanych na poziomie zaspokajającym oczekiwania turystów zagranicznych. Jednocześnie coraz większą rolę odgrywa promocja, kształtowanie produktów turystycznych, ich marki, a także przygotowanie ciekawych ofert spędzania wolnego czasu, dotyczących określonych destynacji turystycznych, tak aby wzmocnić siłę konkurencyjną gminy lub regionu na krajowym rynku ofert turystycznych.

Instytut Turystyki prognozuje również na najbliższe lata istotny wzrost liczby podróży turystycznych turystów krajowych. Przewidywane jest tempo wzrostu na poziomie ponad 4% rocznie, wyższym w stosunku do lat ubiegłych. Oferty turystyczne kierowane do turystów krajowych powinny być tak komponowane, aby mogły zaspokoić oczekiwania turystów indywidualnych i grup o różnych dochodach. W przygotowaniu oferty należy uwzględnić trendy dotyczące rozwoju turystyki krajowej w Polsce, które wskazują na wzrost liczby wyjazdów turystycznych, zarówno typu krótkich podróży (np. wyjazdy weekendowe), jak też wzrost liczby długich podróży krajowych mieszkańców Polski. Czynnikiem sprzyjającym tym tendencjom jest również oczekiwany wzrost dochodów, a także nastawienie na aktywny wypoczynek, nowy model spędzania wolnego czasu i uwzględnianie aspektów prozdrowotnych w ofercie turystycznej.

Prognozy dotyczące kształtowania się ruchu turystycznego w Polsce i rozwoju całego sektora turystycznego w najbliższych latach opierają się również na ocenie tempa wzrostu nakładów związanych bezpośrednio lub pośrednio z turystyką. Nakłady te mają swoje źródła w budżecie państwa, samorządów, jak też inwestorów prywatnych przy udziale dostępnych środków Unii Europejskiej. Wykorzystanie tych nakładów umożliwi osiągnięcie określonych efektów w sektorze turystyki, wśród których można wymienić:

- wzrost liczby miejsc noclegowych dla turystów krajowych i zagranicznych (w tym w gospodarstwach agroturystycznych),
- rozwój transportu i infrastruktury transportowej (w tym śródlądowych dróg wodnych),
- wzrost liczby dobrze przygotowanych i oznakowanych szlaków turystycznych,
- szersze udostępnienie obszarów chronionych (w tym Natura 2000) i ich lepsze wykorzystanie na cele rekreacyjne i turystyczne,
- wzrost liczby atrakcji turystycznych udostępnianych turystom krajowym i zagranicznym oraz wzbogacenie oferty turystycznej o wykorzystanie elementów dziedzictwa przyrodniczego, kulturowego i historycznego,
- wszechstronne wykorzystanie środków na promocję i rozwój turystyki w regionach, przy wykorzystaniu środków z Unii Europejskiej.

Rozwój turystyki jest istotnym czynnikiem wpływającym na rozwój społeczno- ekonomiczny regionów i poziom jakości życia mieszkańców. Poprzez efekt mnożnikowy wpływa na rozwój wszystkich dziedzin gospodarki. Istotną rolę spełnia turystyka w dziedzinie tworzenia nowych miejsc pracy (stałych i sezonowych), co jest istotne zwłaszcza dla regionów o wysokim poziomie bezrobocia i ograniczonych możliwościach rozwojowych. Rozwój turystyki wpływa na wzrost konkurencyjności regionów, poprawę warunków życia mieszkańców i wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa historycznego. Nie bez znaczenia jest fakt, że turystyka zrównoważona (sustainable tourism) pozwala na propagowanie i zachowanie walorów środowiska przyrodniczego poprzez ich wykorzystanie i ochronę.

Rozwój lokalny możliwy jest również dzięki wpływowi turystyki na pobudzenie aktywności lokalnych społeczności, które angażują się w rozwój turystyki na danym obszarze, wykorzystując swój potencjał w działalności gospodarczej i społecznej. Aktywizujący wpływ turystyki jest widoczny również tam, gdzie następuje pobudzenie inicjatyw społecznych (na obszarach miejskich i wiejskich). Inicjatywy te pozwalają dostrzec nowe szanse i bodźce rozwojowe, które ożywiają obszary peryferyjne i zdegradowane. Turystyka wpływa na uaktywnienie kapitału społecznego, staje się motorem działań wspólnych i podwyższa poczucie patriotyzmu lokalnego, jednocześnie generuje siłę do działań scalających społeczności lokalne, wpływających na podniesienie poziomu życia oraz świadomość odpowiedzialności za środowisko, miejsce zamieszkania i otoczenie.

2. Geneza Programu

W 2002 roku powstało opracowanie pt. Program rozwoju produktu turystycznego oraz kreacja marki dla gmin nadnoteckich (PART SA 2002). Opracowanie to obejmowało dwanaście gmin zrzeszonych w Związku Miast i Gmin Nadnoteckich. Celem Programu była realizacja zadań statutowych Związku, a w szczególności zadań zmierzających do wprowadzenia wspólnej polityki na rzecz poprawy środowiska naturalnego, przywracania i rozwoju walorów turystyczno-wypoczynkowych Doliny Noteci. Zaproponowana koncepcja Programu nawiązywała do walorów naturalnych omawianego obszaru, nieograniczających się jedynie do Noteci, związanego z nią krajobrazu i możliwości uprawiania turystyki wodnej. Uwzględniono również znaczenie istniejących kompleksów leśnych i zbiorników wodnych, a także walory antropogeniczne (obiekty architektury, stanowiska archeologiczne, zabytki architektury militarnej i inne). Program składał się z audytów turystycznych przygotowanych dla każdej z dwunastu gmin.

Celem audytu turystycznego była analiza atrakcyjności turystycznej gmin oraz ustalenie podstaw potencjału niezbędnego dla skonstruowania produktów turystycznych. Przeprowadzono również analizę SWOT całego obszaru, na podstawie której przygotowano produktową koncepcję rozwoju turystyki składającą się z dwóch części:

1. Wspólne produkty dla gmin objętych projektem.

Ich opracowanie sprzyja wykorzystaniu możliwości wynikających z walorów określonych dla wszystkich gmin:

- Turystyka wodna na Noteci,
- Noteckie łowiska,
- Ekologiczna dolina Noteci,
- Tematyczne trasy turystyczne (szlak militarny, szlak XIX wiecznej architektury neogotyckiej, szlak dworców i pałaców, szlak przyrodniczy).

2. Osobne produkty turystyczne dla poszczególnych gmin.

Opracowane zostały na bazie walorów naturalnych, antropogenicznych oraz infrastrukturalnych, uwzględniające cechy charakterystyczne gminy:

Gmina Inowrocław

- Przetrwaj i przeżyj – strefa survivalu,
- Agroturystyczny Obszar Zdrowia,

Gmina Rojewo

- Konie w Rojewie – wypoczynkowo, wyczynowo,
- Kolej w miniaturze,

Gmina Złotniki Kujawskie

- Królestwo dzieci – rekreacja i rehabilitacja,
- Sadownicze gospodarstwa agroturystyczne – Owocowa Dolina,

Gmina Barcin

- Centrum sportów i rekreacji,
- Barcińskie bednarstwo,
Gmina Łabiszyn
- Romantyczne spotkania,
- Bilardowe pole gry,
Miasto i Gmina Nakło nad Notecią
- Miodowa terapia,
- Chmielowe bogactwo,
Miasto Czarnków
- Czarnkowskie wyczyny sportowe,
- Podróże do przeszłości,
Miasto i Gmina Wieleń
- Miejsce pojednania kultur i narodów,
- Gród Łużycki,
Gmina Drawsko
- Grzybowa kraina,
- W duchu natury,
Miasto i Gmina Drezdenko
- Samochodowe szaleństwo,
- Ptasi raj,
Gmina Stare Kurowo
- Zintegrowany obszar agroturystyczny,
- Mała kraina wypoczynku,
Gmina Santok
- Gród słowiański,
- Koński azyl.

Przedstawione koncepcje produktów turystycznych dla poszczególnych gmin pozwoliły na przedstawienie całości zintegrowanego produktu turystycznego analizowanego regionu. Istotnym elementem Programu Rozwoju Produktu Turystycznego dla 12 Gmin Członków Stowarzyszenia „Związek Miast i Gmin Nadnoteckich” opracowanego przez PART SA w 2002 roku było przedstawienie podstaw budowy tożsamości regionu. Przedstawiono zasady opracowania marki regionu opartej na godle promocyjnym, nazwie produktu turystycznego i towarzyszących systemach identyfikacji wizualnej i zarządzania marką. Koncepcja projektowa godła promocyjnego Stowarzyszenia Związek Miast i Gmin Nadnoteckich przedstawiona została w postaci kilku propozycji:

- koncepcja humanistyczna,
- koncepcja oparta na idei współdziałania,
- koncepcja przyrodnicza,
- koncepcja abstrakcyjna, oparta na aspekcie walorów obszaru rzeka Noteć.

Spośród przedstawionych koncepcji wybrano wariant godła promocyjnego, oparty na koncepcji abstrakcyjnej, podkreślający walory rzeki Noteć, jako czynnika integrującego działania gmin, członków Związku Miast i

Gmin Nadnoteckich. Tak ustalone logo obowiązuje do dziś i jest wykorzystywane przez Stowarzyszenie „Związek Miast i Gmin Nadnoteckich” w celach identyfikacji i promocji.

Konieczność realizacji działań na rzecz tworzenia spójnego programu rozwoju produktu turystycznego dla gmin zrzeszonych w Związku Miast i Gmin Nadnoteckich jest wynikiem zmiany liczby członków Stowarzyszenia. W latach 2002-2010 do Stowarzyszenia przystąpiło siedem gmin:

- Gmina Białe Błota,
- Miasto i Gmina Krzyż Wlkp. (ponownie),
- Gmina Nowa Wieś Wielka,
- Miasto i Gmina Pakość,
- Miasto i Gmina Szamocin (rezygnacja w 2010r.),
- Miasto i Gmina Ujście,
- Gmina Zwierzyn.

Opracowanie koncepcji programu rozwoju produktu turystycznego dla gmin nowoprzyjętych stało się niezbędne, w celu ujednoczenia narzędzi, które mogą być wykorzystane w promocji rzeki Noteć, jak też obszarów wokół Noteci i wzmocnienia potencjału turystycznego gmin, a zwłaszcza tych obszarów, dla których bodźcem rozwojowym może stać się rozwój turystyki.

Od 2004 roku i akcesji Polski do Unii Europejskiej, szczególnie ważne stały się międzynarodowe uwarunkowania rozwoju turystyki. Wiele z nich wpływa znacząco na rozwój miast i gmin w Polsce. W aspekcie rozwoju turystyki na obszarze gmin członków Stowarzyszenia, szczególnie istotny staje się wpływ takich czynników jak:

- wzrost zainteresowania turystyką ekologiczną i aktywną,
- dążenie do zróżnicowania oferty turystyki specjalistycznej (w tym wodnej) i rozwój przemysłu turystycznego rozumianego jako całość działań na rzecz turystów (w tym wzrost produkcji sprzętu specjalistycznego do różnych form turystyki aktywnej i turystów wodniaków),
- poszukiwanie miejsc atrakcyjnych turystycznie opartych na walorach środowiska naturalnego i kulturowego (akweny wodne, obszary nadrzeczne, obszary chronione, zabytki),
- wzrost zainteresowania turystyką wiejską w Polsce i agroturystyką,
- uwzględnienie wzrostu zainteresowań indywidualnych turystów w celu znalezienia możliwości realizacji określonego hobby,
- wzrost znaczenia akwenów wodnych dla celów turystycznych i rekreacyjnych.

Nasilenie ruchu turystycznego w krajach europejskich, w tym w Polsce w najbliższych latach, może być również rezultatem obawy przed niestabilną sytuacją polityczną w niektórych rejonach świata dotychczas atrakcyjnych turystycznie, np. Bliski Wschód oraz rosnącego zagrożenia terrorystycznego w krajach pozaeuropejskich.

W analizie czynników wpływających na dalszy rozwój turystyki we wszystkich gmin nadnoteckich można wyróżnić czynniki sprzyjające oraz bariery rozwoju (mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia).

Mocne strony:

- możliwość kreowania produktu turystycznego opartego na unikalnych wartościach Doliny Noteci i rzeki Noteć,
- możliwość kreowania produktu turystycznego opartego na dziedzictwie gmin,
- większe wykorzystanie potencjału obszarów wiejskich,
- wykorzystanie dostępności obszarów atrakcyjnych przyrodniczo, w tym Natura 2000,
- stała poprawa powiązań komunikacyjnych, zwłaszcza miast i większych ośrodków.

Słabe strony:

- brak turystycznego wizerunku większości obszarów w kontekście potencjału rzeki Noteć,
- małe zróżnicowanie oferty turystycznej,
- braki w dziedzinie infrastruktury ochrony środowiska (zwłaszcza na obszarach wiejskich),
- brak rozwiniętej infrastruktury turystyki wodnej,
- dysproporcja w ilości miejsc noclegowych w stosunku do potrzeb turystów wobec nasilającego się trendu wzrostowego przyjazdów do Polski,
- brak intensywnego rozwoju gospodarstw agroturystycznych w gminach posiadających sprzyjające warunki.

Szanse:

- nadanie turystyce priorytetu w strategiach gmin i programach regionalnych,
- wzrost zainteresowania turystyką wodną i obszarami atrakcyjnymi przyrodniczo wokół Noteci,
- wzrost zainteresowania turystyką specjalistyczną i prozdrowotną,
- poszukiwanie przez turystów zagranicznych atrakcyjnych obszarów wiejskich,
- rozwój turystyki specjalistycznej, w tym wodnej, na drogach śródładowych,
- rozwój turystyki zrównoważonej i propagowanie jej zasad.

Zagrożenia:

- konkurencja destynacji europejskich o podobnym charakterze (zwłaszcza nowe kraje UE),
- brak wystarczających środków finansowych w stosunku do realnych potrzeb rozwoju turystyki na Noteci i obszarach przyległych,
- presja prywatnych inwestorów na obszary przy Noteci, utrudniająca ich planowe zagospodarowanie przez gminy,

- zagrożenie degradacją obszarów cennych przyrodniczo wokół Noteci pod wpływem antropopresji lub niewystarczającego poziomu rozwoju infrastruktury związanej z ochroną środowiska,
- słaba integracja środowisk zaangażowanych bezpośrednio lub pośrednio w rozwój turystyki w gminach.

3. Założenia Programu

Uwarunkowania wpływające na formułowanie podstaw produktu turystycznego w sześciu gminach objętych Programem, dotyczą cech szczególnych obszaru, zarówno tych wspólnych, jak też indywidualnych cech charakteryzujących potencjał turystyczny poszczególnych gmin.

Do najważniejszych uwarunkowań można zaliczyć:

- potencjał rzeki Noteć, obszarów przyległych i ich unikalny charakter – występujące zróżnicowane formy przyrody, obszary chronione, w tym Natura 2000 (w większości gmin),
- występowanie wielu ciekawych obiektów, związanych z dziedzictwem kulturowym regionu (obiekty militarne, sakralne, architektura, śluzy na Noteci),
- istniejące, zróżnicowane formy turystyki wodnej, rowerowej, pieszej i konnej,
- ośrodki usług turystycznych, wraz z zapleczem o różnym standardzie, działające głównie w skali lokalnej,
- możliwość wzbogacenia wizerunku małych miast i obszarów wiejskich, położonych nad Notecią, nowe formy promocji,
- uzupełnienie koncepcji programowej i marketingowej dla produktu turystyki wodnej na Noteci, z uwzględnieniem działań istniejących oraz rozszerzenie koncepcji o nowe produkty,
- rozwój szlaków turystycznych, przeznaczonych dla różnych typów turystyki i ich powiązanie z wykorzystaniem walorów Noteci i obszarów przyległych.

Kształtowanie podstaw markowego produktu turystycznego jest ważnym elementem działalności podmiotów zaangażowanych w rozwój turystyki w warunkach gospodarki rynkowej. Powstaje produkt turystyczny, który może mieć lepszą identyfikację wśród potencjalnych odbiorców, a zarazem wyróżnia się wśród ofert innych podmiotów (obszarów). Tworzenie markowego produktu turystycznego w regionie (gminie) wymaga zaangażowania wielu podmiotów branży turystycznej, samorządów, organizacji pozarządowych i innych. Markowy produkt turystyczny jest ważny również ze względu na funkcję identyfikacyjną i promocyjną, jaką może pełnić. Z punktu widzenia cech markowego produktu turystycznego, wskazane jest tworzenie podstaw takiego produktu dla wszystkich gmin nadnoteckich, przy pełnym wykorzystaniu zasobów i walorów poszczególnych gmin.

Opracowanie programu rozwoju produktu turystycznego dla sześciu gmin, członków Stowarzyszenia, wymaga uwzględnienia trendów kształtujących się w Polsce, w sektorze turystyki. Ustalono wstępne założenia strategiczne, misję i cele rozwoju turystyki w Polsce. Analizy dokonano również w odniesieniu do relacji między turystyką a wieloma dziedzinami gospodarki Polski z uwzględnieniem aspektów środowiskowych. W sposób kompleksowy oceniono kierunki rozwoju turystyki w naszym kraju w nadchodzących latach, jak też zakres i skalę podejmowanych działań. W tym aspekcie, możliwe jest także wytyczenie kierunków rozwoju turystyki w gminach objętych programem, umożliwiające uszczegółowienie w aspekcie terytorialnym.

W celu skonstruowania programu rozwoju produktu turystycznego dla sześciu gmin nowoprzyjętych, członków Związku Miast i Gmin Nadnoteckich, wstępnie wyznaczono obszary priorytetowe, które stanowią oś programu i mają istotne znaczenie dla realizacji jego celów w przyszłości. Istotą tych działań jest:

- określenie podstaw produktu turystycznego gmin nadnoteckich objętych Programem, wpływającego na wzrost konkurencyjności gmin (regionów).
- kształtowanie zasobów ludzkich na potrzeby rozwoju turystyki w gminach nadnoteckich,
- rozwój systemu informacji turystycznej i marketingu,
- poprawa jakości przestrzeni turystycznej w gminach nadnoteckich.

W pierwszym obszarze szczególną rolę odgrywa tworzenie podstaw do kreowania lokalnych i ponadlokalnych produktów turystycznych o wysokiej konkurencyjności w poszczególnych gminach. Ze względu na analizowany obszar produkty te muszą charakteryzować się wysoką jakością i zgodnością z wymogami środowiska przyrodniczego i zrównoważonego rozwoju. Takie działanie jest możliwe przy zapewnieniu odpowiedniego poziomu wiedzy na temat potencjału turystycznego gmin, jak również podejmowania działań na rzecz tworzenia bazy turystycznej o odpowiednim standardzie. Obiekty istniejące, jak też planowane, powinny charakteryzować się standardem odpowiadającym potrzebom turystów krajowych i zagranicznych. Rozwój infrastruktury turystycznej ze szczególnym uwzględnieniem szlaków turystycznych to ważny element omawianego obszaru priorytetowego Programu. Lokalne i regionalne działania powinny obejmować proces tworzenia produktu turystycznego o wysokiej jakości. Ich przygotowanie mogą poprzedzać badania w zakresie popytu turystycznego z wykorzystaniem cech innowacyjności i wysokiej jakości. Wśród działań związanych z rozwojem turystyki niezbędna jest analiza poziomu bezpieczeństwa turystów i minimalizacja zagrożeń w tym zakresie. Rozwój infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej powinien uwzględniać rosnące zapotrzebowanie na ofertę turystyki specjalistycznej. W przypadku gmin objętych programem dotyczy to głównie szlaku wodnego na Noteci. Finansowanie przedsięwzięć przez wszystkie podmioty zaangażowane w rozwój turystyki możliwe jest przy

wykorzystaniu dostępnych środków z udziałem środków Unii Europejskiej przy jednoczesnym dążeniu do zintegrowania oferty turystycznej w ramach gmin.

Na rozwój podmiotów turystycznych w gminach wpływa między innymi wsparcie samorządów od zachęt finansowych po funkcje doradcze i informacyjne. Ważną rolę spełniają działania inicjujące proces współpracy podmiotów działających na terenie gminy, w celu wspomagania rozwoju nowych produktów turystycznych na danym terenie. Dużą rolę w tym procesie spełniają organizacje pozarządowe.

Dla realizacji programu wskazane jest wyodrębnienie wiodących typów turystyki w analizowanych gminach poprzez określenie potencjału turystycznego i rozwojowego poszczególnych gmin. Wśród wiodących typów turystyki dominują, te które wykorzystują unikalne walory przyrodnicze, dziedzictwo kulturowe oraz te cechy obszarów, które pozwalają na aktywne spędzanie wolnego czasu.

Dynamicznie rozwijającym się obecnie kierunkiem w turystyce jest turystyka biznesowa. Wykorzystanie istniejących obiektów i budowa nowych miejsc służących organizacji spotkań biznesowych, seminariów czy konferencji stwarza możliwość pozyskania nowego źródła dochodów. Do tego typu turystyki można zaliczyć też ofertę wyjazdów motywacyjnych i spotkań integracyjnych, które umożliwiają wykorzystanie atrakcji turystycznych w celu stworzenia ciekawej oferty dla nowej grupy klientów.

Wykorzystanie zabytków sakralnych, architektury wsi i małych miasteczek, a także rozwój szczególnego typu turystyki jakim jest turystyka pielgrzymkowa, pozwala na lepsze wykorzystanie elementów potencjału dziedzictwa kulturowego, w ramach obszaru badanych gmin. Istotną rolę spełniają obszary wiejskie i małe miasta wykazujące istotny potencjał do budowy produktu turystycznego poza ośrodkami metropolitarnymi. Osobną uwagę należy poświęcić turystyce wiejskiej, która spełnia istotną rolę w procesie aktywizacji obszarów wiejskich i małych miast. Turystyka wiejska sprzyja rozwojowi zrównoważonemu obszarów wiejskich. W lokalnej strategii rozwoju formułowanej dla obszarów wiejskich i małych miast uwzględniane są takie czynniki jak:

- konieczność ochrony środowiska przez podejmowanie form turystyki przyjaznych środowisku, charakteryzujących się skalą dostosowaną do środowiska i krajobrazu,
- rozwój infrastruktury wspierającej turystykę ekologiczną (transport, gospodarka energią, odpady),
- utrzymanie integralności krajobrazu, wartości kulturowych, historycznych i atrakcyjności turystycznej obszarów wiejskich,
- rozwój produktów żywnościowych opartych na produktach i surowcach lokalnych o podwyższonych parametrach ekologicznych.

Markowy produkt turystyczny w turystyce wiejskiej opiera się najczęściej na wykorzystaniu obiektów wyjątkowych, związanych z regionem, należących

do dziedzictwa kulturowego, np. skanseny, obiekty zabytkowe kultury rolniczej. Uzupełniająca oferta dotyczy produktów regionalnego rzemiosła oraz imprez cyklicznych związanych z historią, tradycją regionu i folklorem. W produkcji markowym turystyki wiejskiej dużą rolę odgrywa jakość świadczonych usług i nastawienie właścicieli gospodarstw i społeczności lokalnych do turystów. Obszary wiejskie na terenach przyległych do Noteci w sześciu badanych gminach mogą stać się obszarem rozwoju wyróżniających form turystyki i kształtowania markowych produktów turystycznych przy jednoczesnym zachowaniu wyjątkowego charakteru przyrodniczego i kulturowego tych obszarów. Omawiany obszar priorytetowy poddawany będzie analizie ze względu na specyfikę gmin objętych programem.

W obszarze priorytetowym drugim postulowane działania zmierzają w kierunku ustalenia metod kształcenia zasobów ludzkich na potrzeby rozwoju turystyki w gminach nadnoteckich. Szczególną uwagę należy zwrócić na kształtowanie jakości i dostosowanie poziomu kształcenia do zmieniających się potrzeb klientów i trendów na rynku turystycznym. Ważne jest zawodowe przygotowanie osób, które pracują lub podejmą pracę w sektorze turystycznym, a także tych, dla których działalność turystyczna jest działalnością dodatkową (przedsiębiorcy, właściciele gospodarstw agroturystycznych). Ważny proces to kształcenie kadr społecznych, które uczestniczą w procesie rozwoju turystyki na obszarze analizowanych gmin, wykazując się dużą aktywnością w dziedzinie turystyki i rekreacji. System szkolenia kadr powinien w dużym stopniu uwzględniać aspekty środowiskowe, gdyż to podejście wpływa na rozwój turystyki zrównoważonej przy jednoczesnym zachowaniu dziedzictwa kulturowego gmin (regionu). Wśród grup objętych edukacją i szkoleniami znaczną grupę powinny stanowić osoby bezrobotne lub podlegające reorientacji zawodowej. Zatrudnienie w sektorze turystyki daje również możliwości rozwojowe absolwentom poszukującym pracy, jak też osobom podejmującym własną działalność gospodarczą.

Propagowanie agroturystyki jako formy dodatkowego dochodu dla gospodarstw rolnych to ważne zadanie realizowane przy udziale gmin, ośrodków doradztwa rolniczego oraz organizacji zrzeszających rolników. Walory przyrodnicze gmin oraz nasilający się ruch turystyczny w gminach nadnoteckich wpływa istotnie na konieczność stałej rozbudowy bazy noclegowej i żywieniowej w gospodarstwach rolnych. Osoby prowadzące lub podejmujące działalność agroturystyczną wymagają określonych programów szkoleniowych (wiele z nich finansowanych jest ze środków Unii Europejskiej w ramach PROW).

Potrzeba edukacji i szkoleń dotyczy również sektora usług okołoturystycznych, zwłaszcza tych osób, które mają kontakt z turystami (ośrodki informacji turystycznej, galerie, muzea, przewodnicy, organizatorzy imprez turystycznych). Kształcenie wysoko wykwalifikowanych kadr dla turystyki ma duże znaczenie w gminach, które planują rozwój turystyki wodnej.

Przygotowanie profesjonalnej kadry do obsługi marin i przystani stworzy dalsze możliwości rozwoju tej formy turystyki wpływając istotnie na jakość świadczonych usług.

Przesłanki do rozwoju turystyki społecznej (turystyka traktowana jako ważna sfera zachowań społecznych) wymagają nowego podejścia do edukacji dzieci i młodzieży, przez kształtowanie wiedzy na temat regionu oraz wiedzy na temat znaczenia turystyki w gospodarce regionu.

W dziedzinie kształcenia zasobów ludzkich na rzecz rozwoju turystyki ważną rolę odgrywa współpraca z organizacjami pozarządowymi ze względu na ich rolę w animowaniu przedsięwzięć turystycznych i ich realizacji. Pomoc gmin w uzyskiwaniu środków na edukację i szkolenia, jak również działania informacyjne na temat dostępności takich środków, wydatnie wpłynie na aktywność tych organizacji w kierunku rozwoju turystyki w regionie. Organizacje pozarządowe wykazały dużą aktywność w organizowaniu społeczności lokalnych w wielu przedsięwzięciach, zmierzających do ożywienia ruchu turystycznego na danym terenie. Edukacja i szkolenia animatorów turystyki wymaga przygotowania i wdrożenia programów szkoleniowych, których treści umożliwią lepsze wykorzystanie i promocję atutów gmin, wpływając jednocześnie na pobudzenie patriotyzmu lokalnego i wzmocnienie potrzeby poznawania dziedzictwa regionu.

W obszarze priorytetowym trzecim analizie poddawane są działania związane z rozwojem systemu informacji turystycznej i marketingu w sześciu gminach nadnoteckich. Wymagane jest usprawnienie systemu informacji turystycznej poprzez rozbudowanie tradycyjnych systemów informacyjnych wykorzystywanych przez gminy. Wsparcie finansowe systemu informacji wymagane jest ze względu na rosnące koszty i specjalizację wydawanych folderów, przewodników i informatorów turystycznych. Ujednoczenie systemu informacji turystycznej może być przeprowadzone w ramach wybranych gmin lub całego Stowarzyszenia. Rozbudowa systemu informacji cyfrowej (internet, wydawnictwa multimedialne) jest niezbędna ze względu na oczekiwania turystów, którzy dokonują wyboru destynacji na podstawie szeregu informacji uzyskiwanych przed podjęciem decyzji o wyjeździe. Rozbudowy wymagają ukierunkowane portale internetowe przeznaczone dla osób zainteresowanych turystyką specjalistyczną (szczególnie dla potrzeb turystyki wodnej).

Działania marketingowe w dziedzinie turystyki wymagają zintegrowania w skali regionu. Nie jest oczekiwana budowa zintegrowanego systemu marketingu turystycznego w ramach sześciu gmin, ale zintegrowanie tego systemu w ramach całego Związku. Skoordynowany marketing wsparłby realizację projektów turystycznych i ich promocję, pod warunkiem współdziałania wszystkich podmiotów zaangażowanych w rozwój turystyki na terenie objętym działalnością Związku Miast i Gmin Nadnoteckich.

Czwarty obszar priorytetowy to obszar, w którym największe znaczenie ma poprawa jakości przestrzeni turystycznej. Atrakcyjność turystyczna

badanych gmin oceniana jest również z punktu widzenia oddziaływania turystyki na środowisko w aspekcie gospodarczym, społecznym i całości kształtu ładu przestrzennego. Na obszarach szczególnie cennych przyrodniczo, które występują w badanych gminach, turystyka może się rozwijać zgodnie z prawem ochrony przyrody przy zachowaniu różnorodności biologicznej tych obszarów (np. Natura 2000). Pozostałe typy obszarów chronionych umożliwiają rozwój turystyki z zachowaniem szczególnych uwarunkowań wynikających z przyjętych dla danego obszaru norm ochrony. Zrównoważony rozwój turystyki jest możliwy dzięki realizacji przedsięwzięć o wysokiej efektywności ekologicznej (dotyczy to nowych obiektów, jak też rozbudowy obiektów istniejących). Wzorcowe rozwiązania dotyczące przedsięwzięć oddziaływujących na obszary cenne przyrodniczo dotyczą nie tylko infrastruktury bytowej (kanalizacja, odpady, dostarczanie energii), ale również obiektów turystycznych ich eksploatacji. Wdrażanie nowych rozwiązań dotyczących turystyki specjalistycznej, w tym wodnej, powinno uwzględniać potrzeby turystów przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska (warunki pobytu turystów w obiektach, urządzenie miejsc postojowych dla jednostek, odbiór ścieków, dostarczanie wody pitnej, energii itd.).

W dziedzinie infrastruktury drogowej konieczne jest uwzględnienie potrzeb rynku turystycznego w ujęciu regionalnym. Jest to zadanie wykraczające często poza kompetencje gmin. Jednak kompleksowe rozwiązania transportowe łączące poszczególne formy transportu, w wielu przypadkach stają się bodźcem do rozwoju turystyki na danym obszarze. Dotyczy to między innymi gmin wiejskich w pobliżu dużych aglomeracji lub położonych w obrębie arterii komunikacyjnych o dużym znaczeniu krajowym, czy międzynarodowym. Szczęólnego znaczenia w kontekście omawianego programu nabiera problem wspierania rozwoju szlaków wodnych śródlądowych. Od skuteczności wielu takich działań zależy przyszłość żeglugi na tych szlakach, rozwój turystyki wodnej i współzależny rozwój obszarów (gmin), które mogą być beneficjentami korzystnego położenia nad Notecią.

Zrównoważony rozwój w aspekcie transportowym i turystycznym jest motywem przewodnim koncepcji programowo-przestrzennej „Rewitalizacji śródlądowej drogi wodnej relacji wschód-zachód, obejmującej drogi wodne: Odra/ Warta/ Noteć/ Kanał Bydgoski/ Wisła/ Nogat/ Szkarpa oraz Zalew Wiślany (planowana droga wodna E70 na terenie Polski)”. Dokument ten powstał w wyniku realizacji porozumienia Marszałków sześciu województw. Działania przewidziane w wykonanych opracowaniach strategicznych mają być współfinansowane ze środków Unii Europejskiej do roku 2030 (z podziałem na trzy etapy).

4. Koncepcja Programu

W prezentowanym opracowaniu tematyka rozwoju szlaku wodnego na Noteci jest problemem wiodącym. Analiza obszaru sześciu gmin i potencjału turystycznego prowadzona jest z punktu widzenia szans i korzyści jakie może dać gminom rozwój turystyki. Opracowanie podstaw produktów turystycznych, które mogą być rozwijane przez każdą z sześciu gmin jest ważnym elementem niniejszego programu. Jednocześnie uzupełniająca rola programu w stosunku do opracowania PART jest okazją do sformułowania propozycji co do dalszych działań, jakie mogą być podjęte przez Stowarzyszenie ZMiGN. Działania te mogą być przyczynkiem do pełniejszej integracji wszystkich gmin, członków Związku, w kierunku rozwoju markowych produktów turystycznych, których motywem przewodnim jest rzeka Notec.

Podstawą omawianego Programu stały się audyty turystyczne przeprowadzone w każdej z sześciu gmin nadnoteckich. Audyty połączone były ze study tour odbywającym się w każdej z gmin. Badanie potencjału turystycznego gmin opierało się na analizie następujących zasobów:

- Zasoby o charakterze strukturalnym. To czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną obszaru, takie jak: atrakcje środowiska przyrodniczego, antropogenicznego i cechy obszaru wpływające na rozwój różnorodnych form turystyki specjalistycznej. To również elementy zagospodarowania turystycznego, takie jak: baza noclegowa, baza rekreacyjno-sportowa, zaplecze dla turystyki wodnej i sportów wodnych, infrastruktura okołoturystyczna, związana z turystyką wodną na Noteci. Ważne jest określenie warunków dostępności komunikacyjnej poprzez analizę powiązań komunikacyjnych o charakterze wewnętrznym i zewnętrznym.
- Zasoby o charakterze funkcjonalnym. Rozważane są uwarunkowania ekonomiczne związane z finansowaniem przedsięwzięć turystycznych z uwzględnieniem wykorzystania środków Unii Europejskiej oraz uwarunkowania ekologiczne, takie jak: stan środowiska naturalnego w gminach, obszary chronione i ich wykorzystanie dla celów turystyki i inne. Brane są pod uwagę także uwarunkowania społeczne i kulturowe rozpatrywane z punktu widzenia istniejącego potencjału i aktywności społeczeństw lokalnych w rozwoju turystyki w gminach. Ważna jest również aktywność organizacji pozarządowych i zaangażowanie mieszkańców w ich działalność ze szczególnym uwzględnieniem działań związanych z ożywieniem ruchu turystycznego w gminach.

Wnioski z audytu, i zebrany materiał źródłowy dotyczący sześciu gmin objętych Projektem, stanowiły podstawę do określenia produktów turystycznych w poszczególnych gminach. Zebrany materiał poddany został analizie o podłożu eksperckim i konsultacjom społecznym. Przez cały czas istniała możliwość przesyłania uwag i informacji (głównie droga elektroniczną). W sposób

znaczący uzupełniło to materiały dotyczące gmin. Narzędziami wykorzystywanymi w procesie przygotowania programu były ankiety, jak też wywiad bezpośredni.

W trakcie realizacji projektu, w procesie tym uczestniczyli przedstawiciele badanych gmin. Współpraca z nimi (zwłaszcza z władzami gmin) znacząco wpłynęła na przebieg procesu. W przygotowaniu materiału niezbędnego do realizacji Programu aktywnie uczestniczyło Biuro Stowarzyszenia Związku Miast i Gmin Nadnoteckich. Na etapie przygotowania Programu przeprowadzono konsultacje, które dały możliwość wypowiedzi uczestnikom i organizatorom ruchu turystycznego.

Opracowanie podstaw produktu turystycznego dla gmin: Gmina Białe Błota, Miasto i Gmina Krzyż Wielkopolski, Gmina Nowa Wieś Wielka, Miasto i Gmina Pakość, Miasto i Gmina Ujście, Gmina Zwierzyn, stwarza możliwość wykorzystania indywidualnych cech potencjału turystycznego gmin oraz dalszej promocji walorów Doliny Noteci, rzeki Noteć, a zwłaszcza turystyki na Noteci i obszarach przyległych.

II. Analiza potencjału turystycznego gmin nadnoteckich.

1. Gmina Białe Błota

1.1. Ogólna charakterystyka gminy Białe Błota

Gmina Białe Błota położona jest w województwie kujawsko- pomorskim, w centralnej części powiatu bydgoskiego, na obszarze zwanym Pradolina Toruńsko- Eberswaldzką. Środkowa i wschodnia część gminy leży na skraju Puszczy Bydgoskiej. Miejscowość Białe Błota będąca stolicą gminy oddalona jest około 3 kilometrów od granic Bydgoszczy. Białe Błota to gmina podmiejska położona jest na skrzyżowaniu ważnych dróg międzynarodowych i krajowych (droga S10, droga 25). Przez gminę przebiega międzynarodowa trasa łącząca Gdańsk przez Bydgoszcz z Poznaniem i dalej do Czech. Droga krajowa S10 przebiegająca na terenie gminy biegnie ze Szczecina do Warszawy i przecina gminę z północy na południowy wschód stanowiąc na terenie gminy, część obwodnicy Bydgoszczy. Powiązania komunikacyjne uzupełniła droga ekspresowa S5, S10 w odcinku stanowiącym węzeł Stryzek i węzeł Białe Błota (budowa została Budową Roku 2010, jako przykład najnowocześniejszych rozwiązań komunikacyjnych). Na terenie gminy funkcjonuje Port Lotniczy Bydgoszcz. Przez obszar gminy Białe Błota biegną linie kolejowe dla ruchu towarowego i osobowego Bydgoszcz – Poznań oraz Bydgoszcz – Inowrocław. Czynna stacja kolejowa znajduje się w miejscowości Trzciniec.

Gmina Białe Błota od strony północnej graniczy z gminą Sicienko, od strony wschodniej z gminą Nowa Wieś Wielka, od strony zachodniej z Nakłem nad Notecią, zaś od strony południowej z gminami Łabiszyn i Szubin.

Gminę zamieszkuje 16500 mieszkańców. Podział terytorialny stanowi 11 sołectw (Białe Błota, Ciele, Kruszyn Krajeński, Lisi Ogon, Łochowice, Łochowo, Murowaniec, Przyłęki, Prądki, Trzciniec, Zielonka). W Białych Błotach zamieszkuje około 6000 mieszkańców, zaś największa liczba ludności, poza siedzibą gminy, zamieszkuje w Łochowie (3220 mieszkańców).

Całkowity obszar gminy Białe Błota wynosi 121,9 km². Powierzchnia ogólna gruntów wynosi 12 242 ha, w tym użytki rolne – 3 811 ha, w tym: grunty orne – 1 997 ha, sady – 14 ha, łąki trwałe – 1 229 ha, pastwiska trwałe – 406 ha, grunty rolne zabudowane – 78 ha, grunty pod stawami 1 ha, grunty pod rowami – 86 ha, lasy – 6 642 ha, grunty zakrzewione – 48 ha, tereny mieszkaniowe 356 ha, tereny przemysłowe 69 ha, inne tereny zabudowane – 12 ha, zurbanizowane tereny niezabudowane- 66 ha, tereny rekreacyjno- wypoczynkowe – 13 ha, użytki ekologiczne – 44 ha, nieużytki - 244 ha, użytki kopalne - 13 ha, drogi – 490 ha, tereny kolejowe – 65 ha, pow. wód płynących – 62 ha, pow. wód stojących – 74 ha. Z ogólnej powierzchni gruntów w gminie użytki rolne stanowią ok.36%, użytki leśne ok.52%, pozostałe tereny, w tym tereny zurbanizowane, nieużytki, grunty pod wodami ok.12 %.

Na koniec 2010 roku stopa bezrobocia w województwie kujawsko-pomorskim wynosiła 16,6 %. W powiecie bydgoskim wskaźnik ten wynosił 12,6 %. W gminie Białe Błota liczba osób bezrobotnych ogółem wynosiła 556 osób (w tym 290 kobiet).

Budżet gminy na rok 2010 przewidywał dochody na poziomie 49593 tys. zł, zaś wydatki na poziomie 57643 tys. zł. Wielkość dochodu budżetu gminy przypadająca na jednego mieszkańca to 3005,6 zł.

Na terenie gminy zarejestrowano 4390 podmiotów gospodarczych. Dzięki polityce gminy sprzyjającej rozwojowi działalności gospodarczej oraz korzystnemu położeniu umożliwiającemu lokalizację firm zajmujących się transportem i logistyką (korzystne położenie transportowe), liczba podmiotów gospodarczych wzrasta bardzo dynamicznie. Bliskość Bydgoszczy, jak również dogodne skomunikowanie są znaczącymi atutami przy podejmowaniu decyzji o lokalizacji działalności gospodarczej w gminie. Jako gmina podmiejska charakteryzuje się również dobrymi warunkami do lokalizacji działalności gospodarczej firm powiązanych z aglomeracją bydgoską. Na wzrost liczby podmiotów gospodarczych duży wpływ ma aktywna polityka gminy w zakresie ulg podatkowych i przygotowania terenów pod inwestycje.

Gmina Białe Błota zasilana jest w wodę z dwóch ujęć wód podziemnych i stacji wodociągowych w miejscowości Ciele i Łochowo. Łączna długość sieci wodociągowej wynosi 262 km. W ostatnich latach wykonano następujące inwestycje: zbiornik retencyjny wody pitnej w ujęciu wody w Cielu, studnie głębinową w Łochowie, przeprowadzono modernizację ujęcia wody w Lisim Ogonie i podłączenie do ujęcia wody w Bydgoszczy. Przygotowana jest również dokumentacja techniczna modernizacji ujęcia wody w Cielu i budowy głównych kolektorów wodociągowych w kierunku miejscowości: Trzciniec, Kruszyn Krajeński, Murowaniec, Łochowo, Lisi Ogon. Przygotowana jest koncepcja modernizacji sieci wodociągowej w gminie.

Poszczególne miejscowości gminy Białe Błota mają zróżnicowany dostęp do sieci kanalizacyjnej. W miejscowościach Białe Błota i Trzciniec 95 % mieszkańców korzysta ze zbiorowej kanalizacji, natomiast w miejscowości Ciele i Kruszyn Krajeński zaledwie 10-15 %. Miejscowości pozbawione zbiorczej kanalizacji sanitarnej to: Murowaniec, Drzewce, Przyłęki, Prądko, Zielonka, Łochowo, Łochowice, Lisi Ogon i częściowo Ciele i Kruszyn Krajeński. Ogólna długość sieci kanalizacyjnej to ponad 61 km. Na terenie gminy działa 28 przepompowni ścieków. W 2008 roku oczyszczalnia ścieków w Białych Błotach została wyłączona z eksploatacji, a ścieki z terenu gminy prowadzone są rurociągami tłoczonymi do kolektora w Bydgoszczy i dalej na komunalno-przemysłową oczyszczalnię ścieków „Kapuściska”. W miejscowościach, w których nie ma sieci kanalizacyjnej istnieją zbiorniki bezodpływowe, a w nielicznych obiektach ekologiczne przydomowe oczyszczalnie ścieków. W ostatnich latach zrealizowano zadanie dotyczące kolektora odprowadzania ścieków z terenu gminy. Opracowano dokumentację

techniczną związaną z koncepcją budowy kanalizacji deszczowej w całej gminie.

Odpady komunalne z terenu gminy Białe Błota składowane są na składowisku odpadów w Bydgoszczy. Mieszkańcy zachęceni są do segregacji odpadów, organizowany jest również bezpłatny odbiór odpadów niebezpiecznych, np. baterii, odpadów azbestowych. Systematycznie likwidowane są dzikie wysypiska śmieci.

1.2. Walory turystyczne gminy

Środowisko przyrodnicze

Gmina Białe Błota znajduje się na północnym skraju niziny Wielkopolsko- Kujawskiej. Obszar ten to południowa część Pradoliny Toruńsko – Eberswaldzkiej, stanowiącej pozostałość szlaku polodowcowego.

Gmina leży w nadnoteckiej strefie klimatycznej, w której klimat ma charakter przejściowy między chłodną i dość wilgotną dzielnicą pomorską, a cieplejszą i suchą dzielnicą środkową Polski. Duży udział lasów w ogólnej powierzchni gminy (ok. 54%) sprawia, że tereny leśne odgrywają znaczącą rolę ochronną, społeczną i produkcyjną. Szczególnie wyróżnia się funkcja rekreacyjna, w której realizacji dużą rolę odgrywają leśne ścieżki dydaktyczne. Ponad 90% powierzchni upraw leśnych w gminie Białe Błota zajmuje sosna zwyczajna (ponad 95%), dąb szypułkowy (znajdujący się w herbie gminy) występuje w skupiskach na terenie gminy (w Cielu) oraz pojedynczo w dolinach rzek i na obszarach łąk. Jako drzewo długowieczne osiąga wysokość 30-40 metrów. Chronionym okazem drzewostanu jest również wiśnia karłowata, która jest krzewem osiagającym 1,5 metra wysokości, charakteryzującym się małymi owocami i błyszczącymi liśćmi, jej okazy występują na nasłonecznionych stokach i brzegach lasów. W gminie objętych ochroną jest 48 pomników przyrody.

Wśród ptaków bytujących na terenie gminy można spotkać takie gatunki jak: perkoz dwuczuby, perkozek, bąk, krogulec, myszołów, pustułka, kobuz, żuraw, puszczyk, dudek, zimorodek. Szczególnie ciekawe są dwa chronione gatunki ptaków, tu występujące: bocian czarny i czapla siwa (umieszczona w herbie gminy).

Jeziora Białych Błot to: Jezioro Jezuickie Małe o pow. 17,5 ha oraz dwa jeziora bez nazwy: położone na południowy – zachód od Jeziora Jezuickiego Małego o pow. 2,6 ha oraz położone na północny – wschód od niego, jezioro o pow. 1,2 ha.

Na terenie gminy Białe Błota znajdują się części dwóch obszarów zaliczanych do Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000.

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 w Polsce obejmuje tereny podlegające ochronie:

- *obszary specjalnej ochrony ptaków (OSOP) – tworzone na podstawie Dyrektywy 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikich ptaków (tzw. Dyrektywa ptasia),*
- *specjalne obszary ochrony siedlisk (SOOS) – tworzone w oparciu o Dyrektywę 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory (tzw. Dyrektywa siedliskowa).*

Obszarami tymi są:

- OSOP Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego (ogółem 32672 ha). Ostoja obejmuje pradolinę rzeczną o zmiennej szerokości (od 2 do 8 km), która ma przebieg równoleżnikowy. Graniczy od północy z wysoczyzną Pojezierza Krajeńskiego (maksymalne deniwelacje między dnem doliny a skrajem wysoczyzny dochodzą do 140 m), a od południa z piaszczystym, porośniętym lasami Tarasem Szamocińskim. Znaczna część pradoliny została zmeliorowana, łąki są użytkowane. W kilku miejscach pradoliny założono stawy rybne, gdzie prowadzona jest intensywna hodowla ryb. Do najcenniejszych ptaków tu występujących należą: bielik, kania czarna, kania ruda, orlik krzykliwy i błotniak stawowy. Na terenie gminy Białe Błota 346,5 ha.
- SOOS Dolina Noteci (ogółem 50532 ha). Jeden z największych obszarów torfowo-bagiennych w Europie. Ostoja obejmuje fragment doliny Noteci między Wieleniem a Bydgoszczą. Na zboczach doliny występują płaty muraw kserotermicznych. Występują tu również kompleksy buczyn i dąbrów. Występują tu torfowiska niskie z fragmentami zalewowych łąk i trzcinowisk oraz enklawami zakrzewień i zadrzewień, a także intensywnie użytkowanymi łąkami. Teren poprzecinany jest kanałami i rowami odwadniającymi, pełen jest starorzeczy. Obszar większości położony jest na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu Dolina Noteci. Północno – zachodnia część obszaru gminy Białe Błota.

Dziedzictwo historyczne gminy

Gmina Białe Błota posiada wiele zabytków dawnej architektury. Tylko jeden z nich, zespół kościoła parafialnego w miejscowości Ciele, wpisany jest do rejestru zabytków. W jego skład wchodzi zespół dawnego kościoła ewangelickiego, do którego należy

- kościół, rzymsko – katolicki p.w. MB Bolesnej, 1892-93,
- pastorówka, ob. plebania, 1880-82,
- 2 budynki gospodarcze przy plebanii, 1880-82.

Szersza jest lista obiektów lub obszarów ujętych w ewidencji zabytków: zespoły kościelne, założenia dworsko-parkowe, zespoły mieszkalno-gospodarcze, układy ruralistyczne, cmentarze, stacja kolejowa, gospodarstwa wiejskie, kapliczki i krzyże przydrożne.

Wyjątkowymi są zabytki, związane z gospodarką wodną (Kanał Górnonotecki) oraz zabytki archeologiczne, które na terenie gminy Białe Błota reprezentowane są przez liczne stanowiska archeologiczne o metryce pradziejowej i średniowiecznej.

Większość obszarów i obiektów objęto ochroną w formie stref ochrony konserwatorskiej. Pozostałe chronione są wpisem do ewidencji zabytków.

Wykaz obszarów i obiektów objętych ochroną konserwatorską w gminie Białe Błota obejmuje wiele pozycji. Strefa pełnej ochrony konserwatorskiej, to obiekty:

- Kanał Górnonotecki (Notecki) na całym swoim przebiegu wraz z pasem brzegowym. Jest to kanał żeglowny łączący Kanał Bydgoski z jeziorem Gopło. Długość Kanału ok. 115 km. Budowany i przebudowywany był w latach 1773-1892. Kanał spełnia rolę regionalnej arterii Kujaw, zasilając jednocześnie Kanał Bydgoski.
- Stopień wodny „Lisi Ogon” (1882 r.), zespół budynków mieszkalno-gospodarczych (1882/1941), stopień wodny „Łochowo” (1882 r.) i zespół budynków.
- Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Kazimierza w Łochowie (dawny kościół ewangelicki z 1902 r. z pastorówką).
- Zespół kościoła parafialnego p.w. Matki Boskiej Bolesnej w Cielu, dawny zbór ewangelicko-augsburski 1892-1893 r.
- zespół zabudowy kościoła filialnego p.w. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej w Przyłękach, 1915 r.

Strefa ochrony konserwatorskiej:

- cmentarz Białe Błota,
- zespół zabudowy stacji kolejowej Jasiniec, Trzciniec,
- zespół zabudowy Leśniczówki Lipniki,
- cmentarz ewangelicki (nieczynny) Murowaniec,
- zespół wiejski Łochowo: szkoła, zespół poczty,
- cmentarz rzymsko-katolicki (stara część) Łochowo,
- zespół młyński Łochowo - młyn i budynek gospodarczy,
- cmentarz ewangelicki w Łochowicach,
- zespół dworsko-parkowy z pozostałościami folwarku w Lisim Ogonie,
- zespół dworsko-parkowy z pozostałościami folwarku,
- cmentarz ewangelicki w Lisim Ogonie, Cielu - nieczynne,
- cmentarze ewangelickie w Kruszynie Krajeńskim,
- zespół dworsko-parkowy z folwarkiem w Cielu,
- zespół zabudowy w Cielu: dom z parkiem, budynki gospodarcze,
- cmentarze ewangelickie w Drzewcach, nieczynne,

- zespół szkoły w Przyłękach,
- cmentarz ewangelicki w Przyłękach, Zielonce, Prądkach- nieczynny,
- cmentarz rzymsko- katolicki w Przyłękach, czynny,
- cmentarz ewangelicko- katolicki w Przyłękach, czynny,
- cmentarz ewangelicki rodowy w Trzcińcu, nieczynny.

Strefa ochrony archeologicznej. Wpisy do ewidencji zabytków:

- w Białych Błotach: zespół zabudowy wsi,
- w Murowańcu kapliczka przydrożna, domy, Prądky – krzyż przydrożny,
- w Łochowicach - kapliczka przydrożna, dom w Cielu,
- w Drzewcach – krzyż przydrożny, w Przyłękach- kapliczka przydrożna,
- w Zielonce - szkoła, domy z zabudową gospodarczą.

Wśród wielu zabytków w gminie Białe Błota wyróżniają się obiekty sakralne. Wybitnym obiektem dziedzictwa historycznego jest Kanał Górnonotecki z jego śluzami oraz elementy wiejskiego układu osadniczego.

1.3. Zagospodarowanie turystyczne gminy

Baza noclegowa, gastronomiczna i rekreacyjno-sportowa

Tereny gminy Białe Błota stanowią cel wycieczek wędkarzy i zbieraczy grzybów (okolice Białych Błot słyną bowiem z dorodnych prawdziwków, podgrzybków i rydzów), ze względu na duże możliwości realizacji tego hobby.

Na terenie gminy Białe Błota wyznaczone są tereny rekreacyjne (jezioro Jezuickie Małe, Kanał Górnonotecki, Białe Błota, Miedzyń - w kierunku Bydgoszczy).

Gmina Białe Błota ma też dobre warunki dla rozwoju turystyki weekendowej i stanowi pod tym względem zaplecze dla aglomeracji. Puszcza Bydgoska, Trzciniec, Jasiniec, Kanał Bydgoski już od dawna stanowią tereny penetracji i eksploatacji turystycznej dla mieszkańców gminy Białe Błota, ale przede wszystkim mieszkańców Bydgoszczy.

Na terenie gminy nie ma zbyt wielu obiektów noclegowych. Brak gospodarstw agroturystycznych ze względu na zanikającą funkcję rolniczą gminy, która jest zastępowana przez funkcje produkcyjno- usługowe.

Miejsca noclegowe na terenie gminy Białe Błota oferują 3 obiekty:

- Hotel „Eurohotel” - Białe Błota,
- Hotel Sylwana - Białe Błota,
- Motel Złota Karczma - Białe Błota.

W obiektach tych są również restauracje. Obiekty gastronomiczne zgrupowane są w Białych Błotach a także przy węźle dróg ekspresowych S5 i S10, np. Karczma Grzybek.

Edukacja dla dzieci i młodzieży prowadzona jest w następujących jednostkach:

- 3 szkoły podstawowe (w Białych Błotach, w Przyłękach, w Łochowie),

- 2 gimnazja (Gimnazjum w Białych Błotach, Gimnazjum Zespołu Szkół w Łochowie),
- Gminne Przedszkole „Wróżka” w Białych Błotach.

Podmioty działające w sferze sportu i rekreacji na terenie gminy Białe Błota:

- Gminny Klub Sportowy „Spójnia” - Białe Błota,
- Klub Sportowy „Łochowo”,
- Wiejski Klub Sportowy O.R.I. Kruszyn Krajeński,
- Polski Związek Wędkarski Gminne Koło Wędkarskie - Białe Błota,
- Uczniowski Klub Sportowy „Czapla” Białe Błota,
- Uczniowski Klub Sportowy w Łochowie.

Obiekty sportowe i rekreacyjne występują przy placówkach oświatowych. Stadion w Białych Błotach posiada akredytację IAAF. Zbudowano także boiska wg projektu „Moje boisko Orlik 2012” (Białe Błota, Łochowo, Ciele – w realizacji) oraz boiska trawiaste do piłki nożnej, w miejscowościach poza siedzibą gminy. W Łochowie są dwa korty tenisowe.

Szlaki turystyczne

Na terenie gminy Białe Błota wyznaczono leśne trasy tematyczne (dydaktyczne), które chętnie odwiedzane są nie tylko przez mieszkańców gminy. Wśród atrakcji turystycznych gminy wyróżnia się leśna ścieżka dydaktyczna. Posiadające swą siedzibę w Białych Błotach Nadleśnictwo Bydgoszcz stworzyło pośród tutejszych lasów ścieżkę tematyczną, zarówno dla turystów pieszych, jak i rowerowych. Jej zwiedzanie trwa, w pierwszym przypadku 5 godzin, w drugim około 1 godziny.

Pierwsza z nich przebiega w pobliżu drogi Bydgoszcz- Szubin na odcinku 5 km. Można ją zwiedzać pieszo lub na rowerze. Zaczyna się na terenie szkółki leśnej. Na terenie znajduje się również sala dydaktyczna i wiata. Wyznaczono na niej 13 przystanków tematycznych, przy jednym z nich ustawiono stoły i ławy, utworzono miejsce odpoczynku i nadające się do lekcji przyrody na świeżym powietrzu.

Druga leśna ścieżka dydaktyczna przebiega przez teren Łochowa, pośród lasów otaczających okoliczne miejscowości i jest wykorzystywana nie tylko do celów rekreacyjnych, ale również do zajęć z zakresu edukacji przyrodniczej dzieci i młodzieży. Znajduje się tu 11 oznakowanych i opisanych przystanków, które umożliwiają zapoznanie się z zasadami gospodarki leśnej i ochrony środowiska.

Szlaki turystyczne na terenie gminy to również:

- Szlak Nadnotecki - żółty (z Bydgoszczy przez Lisi Ogon, Łochowo i dalej do Nakła),
- Szlak Powstania Wielkopolskiego - czarny (z Bydgoszczy przez Drzewce, Murowaniec i dalej do Rynarzewa),
- Szlak im. W. Rzeźniackiego - zielony (przez Murowaniec, w kierunku na Zamość do miejscowości Tur),

- Szlak „Komputerków” - czarny (z Bydgoszczy do Solca Kujawskiego, biegnie skrajem gminy Białe Błota).

W gminie dominuje turystyka piesza i rowerowa. Sprzyjają temu działania związane z rozwojem infrastruktury drogowej wewnętrznej (budowa ulic wraz z ciągami pieszo-rowerowymi). Istniejące powiązania komunikacyjne zewnętrzne znacznie podnoszą atrakcyjność terytorialną gminy.

Warunki żeglugi na Noteci w obrębie gminy Białe Błota (Kanał Górnonotecki)

Odcinek drogi wodnej Warta-Kanał Bydgoski.

(Źródło: Słowiński M., Nadolny G., „Wielka Pętla Wielkopolski Warta-Notec-Gopło-Warta”. Przewodnik nie tylko dla wodniaków, Satchwell, Warszawa, 2007, s. 34-77)

Warunki hydrologiczne

Płynąc Kanałem Bydgoskim, docieramy do km 23,2 drogi wodnej Wisła-Odra. W tym punkcie Kanał Bydgoski łączy się z Kanałem Górnonoteckim. Długość 25 km. To ważny odcinek (w km 146,6 do km 121,6) drogi wodnej Warta- Kanał Bydgoski. Droga ta swój kilometrą prowadzi od Warty (0,0 km) do Kanału Bydgoskiego (146,6 km). Jej powstanie umożliwiło zamknięcie pełnego koła Wielkiej Pętli Wielkopolski. Różnica poziomów wody pomiędzy poziomem wody górnej przy śluzie Antoniewo a oddalonym o 24,8 km Kanałem Bydgoskim wynosi 14,3 m. Kanał ma dł. 15 km od Antoniewa do Kruszyna wytrasowano długimi, prostymi odcinkami przez łąki będące częściowo w depresji w stosunku do zwierciadła wody. Brzegi kanału obsadzono szpalerem topoli. Na tym odcinku oba brzegi kanału są sztucznie podwyższone (ogroblowane). Przekrój poprzeczny kanału jest jednolity, trapezowy.

Szlak żeglowny oznakowany jest znakami brzegowymi. Szerokość szlaku wynosi 15-20 m, a jego głębokość od 0,8 do 1,2 m. Na Kanale Górnonoteckim znajduje się 6 śluz zbudowanych w latach 1882-1883. Nazwy stopni wodnych pochodzą od pobliskich miejscowości. Prawą stroną drogi wodnej Warta- Kanał Bydgoski jest na całym jej odcinku prawy brzeg z punktu od Warty w kierunku Kanału Bydgoskiego. Prostim odcinkiem kanału dopływamy do śluzy.

Km 145,3 Śluza nr 8 Lisi Ogon.

Parametry techniczne: śluza komorowa, napęd ręczny, spad 3,17 m, dł. 42 m, szer. 5 m. Kanał Górnonotecki w tym miejscu przecina morenę południową Doliny Toruńsko-Eberswaldzkiej. Skarpę o różnicy poziomów ok. 6,5 m przepływamy na odcinku 1,8 km. Odległość do następnej śluzy nr 7 Łochowo tylko 370 m.

Km 145,1 Pomiędzy śluzami, na lewym brzegu, siedziba Nadzoru Wodnego. Można zaopatrzyć się w wodę i podłączyć się do prądu. Możliwość zatrzymania się przy brzegu i wyprawy do pobliskiej miejscowości na zakupy.

Km 144,9 Most drogowy – droga lokalna nad śluzą Łochowo, WWŻ – 3,6 m.

Śluza nr 7 Łochowo. Parametry techniczne: śluza komorowa, napęd ręczny, spad 3,1 m, dł. 42 m, szer. 5 m. Po przejściu śluzy płyniemy wzdłuż zabudowań wsi Łochowo.

Km 144,3 Most drogowy na trasie Bydgoszcz- Nakło nad Notecią, WWŻ – 4 m.

Km 142,3 Most drogowy lokalny Łochowo-Murowaniec, WWŻ – 4,4 m.

Przy moście można się zatrzymać i zrobić zakupy w sklepie w pobliskim Łochowie. Od wsi Łochowo do następnej śluzy nr 6 Dębinek Płn. Kanał Górnonotecki przebiega przez zalesioną, płaską morenę. Płynie na jej grzbiecie i tym samym tworzy granicę wododziału głównych rzek Polski: Wisły i Odry. Spadek lustra wody jest tu niewielki. Kanał po obu brzegach otacza las, przeważnie sosnowy.

Km 140,0 Na lewym brzegu leśna polana. Miejsce na postój z ogniskiem, możliwość rozbicia namiotów. Brzeg piaszczysty, idealne nadaje się do zacumowania i wodowania małych jednostek. Dojazd do polany od strony Łochowa w kierunku na Zamość, piaszczysta droga prowadzi przez las.

Km 138,0 Pomost, miejscowe kąpielisko.

Km 137,4 Most kolejowy na trasie Bydgoszcz- Kcynia, WWŻ – 5,4 m.

Km 137,0 Od mostu kolejowego kanał poprowadzono krzywiznami wśród niewielkich wzniesień.

Km 136,9 Most drogowy na trasie Bydgoszcz- Poznań, droga krajowa nr 5, WWŻ – 4,4 m.

Km 136,5 Jaz powodziowy – zastawkowy, który pozwala na spuszczenie wody z kanału do Noteci Rynarzewskiej. Od km 137 do km 123 kanał przechodzi przez rozległe połacie Łąk Łabiszyńskich.

Km 130,78 Most drogowy nad śluzą Dębinek Płn. Droga lokalna, dojazd do drogi Rynarzewo- Łabiszyn, WWŻ – 4 m.

Km 130,7 Śluza nr 6 Dębinek Płn. Parametry techniczne: śluza komorowa, napęd ręczny, spad 0,83 m, dł. 42 m, szer. 5 m.

Km 130,5 Przecięcie Kanału Górnonoteckiego przez Starą Noteć. Ujście rzeki Stara Noteć Rynarzewska. Stara Noteć odchodzi od lewego brzegu. Płynąc, trzymamy się środka lub bliżej prawego brzegu z uwagi na uciąg, prąd wody Starej Noteci ściąga łodzie do koryta Noteci, które jest zablokowane starymi palami. Na prawym brzegu skrzyżowania resztki starego mostu.

Km 130,1 Śluza nr 5 Dębinek Płd. Parametry techniczne: śluza komorowa, napęd ręczny, spad 1,73 m, dł. 42 m, szer. 5 m. Za śluzą i jazem, w awanporcie górnym, miejsce na postój przy prawym brzegu w zupełnym pustkowiu.

W Antoniewie, 180 m na południe od śluzy, kończy się w km 121,6 sztuczny Kanał Górnonotecki. Górna Noteć odchodzi od drogi wodnej Warta-Kanał Bydgoski przez śluzę w Antoniewie, gdzie odchyła się w kierunku północno- wschodnim, zataczając półkole 8- kilometrowym łukiem. Następnie dopływa z powrotem do kanału w Dębinku między śluzami nr 5 i nr 6 oraz łączy się z korytem tzw. Kanału Zasilającego, którym wpada do Kanału Górnonoteckiego. Od Kanału Zasilającego, między śluzą Dębinek Płn. a śluzą

Dębinek Płd., odpływa (przez jaz zrzutowy) w kierunku północno- zachodnim Stara Noteć Rynarzewska, dopływając do drogi wodnej Wisła- Odra w km 38,0 przy śluzie Nakło Wschód.

1.4. Projekty realizowane w gminie (w tym współfinansowane ze środków Unii Europejskiej)

Wybrane projekty realizowane w latach 2007- 2010 w gminie Białe Błota (w tym projekty z udziałem środków Unii Europejskiej):

- przebudowa drogi powiatowej Trzciniec- Ciele-Kruszyn Krajeński (w Cielu),
- budowa ścieżki pieszo- rowerowej – sołectwa Trzciniec i Białe Błota,
- budowa jezdni (chodników) 3 ulic w Murowańcu,
- budowa chodników i jezdni 2 ulic w Cielu, w Przyłękach,
- budowa chodników i jezdni 16 ulic w Białych Błotach,
- budowa ścieżki pieszo- rowerowej Łochowo- Bydgoszcz (3 etap),
- budowa 2 ulic w Zielonce, ulicy w Trzinciu,
- budowa miejsc postojowych w Białych Błotach,
- przebudowa ulicy w Przyłękach wraz ze ścieżką pieszo- rowerową,
- budowa chodnika w Łochowie, 2 etap budowy dwóch ulic w Łochowie,
- budowa kanalizacji deszczowej w Białych Błotach (1 etap),
- budowa drogi łączącej się z drogą serwisową przy drodze krajowej nr 10,
- budowa Zespołu Szkół w Łochowie (kolejny etap),
- kompleksowa budowa i uzupełnienie oświetlenia dróg na terenie gminy,
- rozbudowa systemu kanalizacji w sołectwach Lisi Ogon, Łochowo, Łochowice,
- budowa altany w Kruszynie Krajeńskim na terenie Ośrodka Wsparcia,
- przebudowa budynku w Cielu z przeznaczeniem na świetlicę wiejską,
- świetlice wiejskie w Lisim Ogonie i Łochowicach wraz z zagospodarowaniem terenu wokół obiektów,
- budowa obiektów służących celom integracji mieszkańców: Łochowice, Lisi Ogon, Murowaniec,
- boisko sportowe w Przyłękach,
- boiska Orlik 2012 w Łochowie, Białych Błotach i Cielu,
- remont i wyposażenie Wiejskiego Ośrodka Kultury w Łochowie,
- rozwój platformy e-usług w gminie Białe Błota dla poprawienia komunikacji ze społeczeństwem.

Gmina Białe Błota jest członkiem LGD „Trzy Doliny”. Z terenu gminy złożono wnioski w ramach działania Oś IV Leader „Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju” dla operacji odpowiadających warunkom przyznania pomocy, w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” i „Małe projekty”. Są to następujące wnioski:

- Remont i wyposażenie Wiejskiego Ośrodka Kultury w Łochowie, wnioskodawca: Wiejski Ośrodek Kultury w Łochowie,

- Bogactwo turystyczne, krajobrazowe i kulturowe gminy inspiracją rozwoju gospodarczego obszarów objętych LSR LGD „Trzy doliny”, wnioskodawca: gmina Białe Błota,
- Kujawskie smaki na zakończenie lata – Dożynki Gminne 2010, wnioskodawca: gmina Białe Błota,
- Łochowicka Noc Kupały – tradycje i obrzędy sobótkowe – Lisi Ogon, wnioskodawca: Wiejski Ośrodek Kultury w Łochowie,
- Spotkajmy się przy muzyce, wnioskodawca: Białobłocki Ośrodek Kultury,
- Gopłanie – gród Swaroga, warsztaty historyczne, wnioskodawca: Białobłocki Ośrodek Kultury,
- Podnoszenie jakości życia społeczności gminy przez realizację warsztatów integrująco- edukacyjnych, Lisi Ogon, wnioskodawca: Wikolandia, M. Woźniak.

Analiza projektów realizowanych w gminie Białe Błota wskazuje na to jak dużą wagę przywiązują władze gminy do rozwoju infrastruktury (szczególnie rozwiązań komunikacyjnych). Projekty realizowane w ramach PROW 2007-2013 oś IV Leader, dotyczą też mniejszych miejscowości i wykazują dużą aktywność mieszkańców oraz działania m.in. w sferze społeczno- kulturalnej, wpływające na poprawę warunków życia.

1.5. Aktywność mieszkańców gminy - organizacje pozarządowe oraz imprezy lokalne

Na terenie gminy Białe Błota zarejestrowanych jest 20 stowarzyszeń. Te organizacje pozarządowe działają w gminie Białe Błota zarówno w stolicy gminy, jak też w pozostałych miejscowościach. Należą do nich:

- OSP w Łochowie,
- Gminny Klub Sportowy „Spójnia”, Białe Błota,
- Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym Specjalnej Troski i Rodzinom Patologicznym „Promyk” w Białych Błotach,
- Stowarzyszenie Kulturalno – Naukowe „Awangarda” w Drzewcach,
- Kujawsko – Pomorskie Stowarzyszenie Przewoźników Międzynarodowych, Lipniki,
- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Gminy Białe Błota,
- Białobłockie Stowarzyszenie Biznesu,
- Polska Federacja Karate „Tsunami”, Białe Błota,
- Obywatelskie Stowarzyszenie dla Łochowa,
- Klub Sportowy Łochowo,
- Stowarzyszenie na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju Gminy Białe Błota „Nasz Dom - Gmina”,
- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Edukacji, Kultury i Sportu Gminy Białe Błota,
- Przymierze dla Gminy Białe Błota, Łochowo,

- Wiejski Klub Sportowy „O.R.I.”, Kruszyn Krajeński,
- Towarzystwo Osteopatów Polskich w Białych Błotach,
- Stowarzyszenie Emerytów, Rencistów i Ludzi w Podeszłym Wieku „Klub Seniora” w Białych Błotach,
- Unum Principium, Łochowo,
- Stowarzyszenie Wspierania Rodzin „DROGA”, Łochowo,
- Stowarzyszenie Kulturalno-Społeczne na Rzecz Rozwoju Wsi Łochowice w Łochowicach gm. Białe Błota,
- Stowarzyszenie „Zawsze Aktywni Zawodowo”, Białe Błota.

Oprócz wymienionych stowarzyszeń prężnie działa Koło Gospodyń „Lisiczki” w Lisim Ogonie oraz Zespół Folklorystyczny „Łochowanie”. Działalność tych organizacji przyczynia się do pielęgnowania tradycji, folkloru kujawskiego i dziedzictwa kulinarnego. Przy Białobłockim Ośrodku Kultury działają kluby seniora: Moc Serc, „Wrzos” w Zielonce, „Osiedlanki” w Cielu i „Murowianki” w Murowańcu. Działa również Uniwersytet III wieku. Działają również, odnoszące wiele sukcesów, zespoły tańca nowoczesnego, biorące udział w turniejach krajowych i międzynarodowych.

Ważniejsze imprezy o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym w gminie Białe Błota:

- występy gwiazd estrady, teatru i filmu,
- Koncerty muzyczne z okazji Roku Chopinowskiego (z udziałem m.in. Rafała Blechacza),
- Wojewódzki Przegląd Chórów i Zespołów Wokalnych,
- finał Wojewódzkiego Turnieju Recytatorskiego,
- Ogólnopolski Festiwal Piosenki im. Miry Kubasińskiej,
- powiatowy konkurs plastyczny,
- Piknik Słowiański,
- Dożynki Gminne, Dożynki Parafialne,
- Festyn rekreacyjny „Pożegnanie lata”,
- koncert z okazji jubileuszu XV-lecia Białobłockiego Ośrodka Kultury,
- Dzień Łochowa,
- Święto „Latawca” w Przyłękach,
- Spływ kajakowy, Bydgoszcz- Lisi Ogon- Gorzeń,
- Rodzinny Rajd Rowerowy Brzoza- Przyłęki,
- Gminny Turniej Tenisa Stołowego,
- Czwartki lekkoatletyczne – Stadion Gminny Białe Błota.

Imprezy lokalne odbywają się głównie w Białych Błotach, ale stopniowo uaktywniają się mieszkańcy innych miejscowości, organizując imprezy gromadzące wielu uczestników, nie tylko członków lokalnej społeczności.

1.6. Wnioski z analizy potencjału turystycznego gminy Białe Błota

Gmina Białe Błota jest gminą wiejską, lecz dzięki położeniu koło Bydgoszczy oraz usytuowaniu w ciągu ważnych dróg krajowych i międzynarodowych, ma duży potencjał w zakresie rozwoju turystyki. Duża ilość podmiotów gospodarczych i ich aktywność na terenie gminy oraz napływ kapitału spoza gminy stanowi istotne źródło dochodów budżetowych. Aktywna polityka gminy w zakresie pozyskiwania inwestorów to m.in. ulgi podatkowe, uzależnione od ilości utworzonych miejsc pracy. Duża aktywność inwestycyjna gminy w dziedzinie infrastruktury poszczególnych miejscowości powoduje powstanie istotnych ciągów komunikacyjnych, poprawę stanu środowiska i wpływa na potencjalne nasilenie ruchu turystycznego. Rozwój infrastruktury bytowej wskazuje na możliwość zaspokojenia potrzeb w tym zakresie mieszkańców gminy, w najbliższej przyszłości. Zasoby przyrodnicze gminy mogą być wykorzystane jako element potencjału turystycznego poprzez dalsze rozszerzenie oferty produktów turystycznych. Istotne atrakcje turystyczne gminy Białe Błota mogą stanowić zabytki architektury wsi (w tym obiekty sakralne).

Kanał Górnotecki wraz z zabytkowymi obiektami technicznymi (śluz Lisi Ogon, Łochowo, Dębinek) to popularny szlak wodny. W planach władz gminy Białe Błota przewidziano zbudowanie przystani kajakowych (marin) z infrastrukturą. Rozważane lokalizacje to Łochowo i Lisi Ogon. Wśród możliwości finansowania przedsięwzięcia uwzględnia się partnerstwo publiczno– prywatne oraz wykorzystanie środków Unii Europejskiej na rozwój obszarów wiejskich. W czasie konsultacji społecznych zgłaszano potrzebę oczyszczania dna Kanału i oznakowania szlaku wodnego, tak jak zrobiono to w niektórych gminach ZMiGN w ramach projektu InWater (tablice z piktogramami i planami miast). Dla turystyki wodnej ważna jest również kwestia dostępności śluz dla turystów (w weekendy i po godzinach pracy obiektów).

Mała liczba miejsc noclegowych w istniejących obiektach wymaga działań na rzecz ich zwiększenia. Wobec zanikającej funkcji rolniczej nie powstają gospodarstwa agroturystyczne. Możliwy jest rozwój obiektów wykorzystujących typowe cechy agroturystyki. Duże jest zaangażowanie mieszkańców w działania na rzecz zachowania folkloru Kujaw i pielęgnowania tradycji (duża w tym zasługa Białobłockiego Ośrodka Kultury).

Istniejące jednostki edukacji dzieci i młodzieży spełniają dużą rolę w edukacji przyrodniczej i integracji niepełnosprawnych. W mniejszym stopniu eksploatują tematykę zasobów potencjału turystycznego gminy. Wprowadzenie takiej tematyki umożliwi kształtowanie postaw proturystycznych wśród dzieci i młodzieży. Dobry jest stan i duże zróżnicowanie bazy sportowej we wszystkich miejscowościach gminy, co pozwala na rozwój aktywności rekreacyjno-sportowej. Gminę charakteryzuje duża aktywność społeczna. Rosnący trend

związany z aktywnością NGO w miejscowościach rozwijających się o wzrastającej liczbie nowych mieszkańców (Łochowo, Murowaniec).

Działania na rzecz szerszego dostępu do internetu przeciwdziałają cyfrowemu wykluczeniu mieszkańców niektórych miejscowości, umożliwiając przyszły rozwój systemu informacji turystycznej w gminie Białe Błota.

2. Miasto i Gmina Krzyż Wielkopolski

2.1. Ogólna charakterystyka miasta i gminy Krzyż Wielkopolski

Miasto i Gmina Krzyż Wielkopolski leży w północno- zachodniej części województwa wielkopolskiego w powiecie czarnkowsko- trzcianeckim. Sąsiednie gminy to: Człopa, Dobiegniew, Drawsko, Drezdenko i Wieleń. Na obszarze gminy Krzyż Wlkp. wyodrębniono 11 miejscowości (Bielice Nowe, Brzegi, Huta Szklana, Kuźnica Żelichowska, Lubcz Mały, Lubcz Wielki, Łokacz Mały, Łokacz Wielki, Przesieki, Wizany, Żelichowo). Największe sołectwa to Łokacz Mały i Huta Szklana, zamieszkiwane przez ok. 400 osób. Na całym obszarze miasta i gminy mieszka 8870 mieszkańców. W mieście Krzyż Wlkp. zamieszkuje 6,4 tys. osób. Powierzchnia miasta i gminy to 175 km².

Na terenie gminy lasy zajmują 101 km² (57,7 %). Użytki rolne zajmują 59 km² (33,7 %). Teren gminy porastają lasy, których największy fragment stanowi część Puszczy nad Drawą. Przez jej obszar przepływa rzeka Drawa wraz z jej dopływami. W północno-zachodniej części gminy znajduje się fragment Drawieńskiego Parku Narodowego (378 ha – 2,16% gminy). Otulina tego parku narodowego na terenie gminy zajmuje powierzchnię 1523 ha, co stanowi 8,8 % ogólnej powierzchni miasta i gminy. Południową granicą gminy jest rzeka Noteć.

Przez Krzyż Wielkopolski przechodzi droga wojewódzka łącząca miasto z Drezdenkiem i Wieleniem (przebiega równolegle do koryta Noteci). Droga krajowa biegnąca przez gminę tworzy układ zapewniający powiązanie Krzyża Wlkp. na północy z Człopą i na południu z Drawskiem. Miasto Krzyż Wielkopolski przez lata rozwijało się dzięki umiejscowieniu na skrzyżowaniu ważnych szlaków kolejowych (Poznań- Szczecin, Berlin- Bydgoszcz). Początek historii węzła kolejowego Krzyż datuje się od 1848 roku, kiedy to rozpoczęto budowę połączenia kolejowego między Berlinem a Królewcem. W 1851 r. otwarto pierwsze regularne połączenie na tej trasie.

W czasie Powstania Wielkopolskiego w 1918 r. powstańcy dotarli do linii Noteci. Na mocy Traktatu Wersalskiego granicę Polski międzywojennej ustalono w pobliżu Noteci, ok. 2 km od Krzyża Wlkp., który był niemiecką stacją graniczną.

Obecnie znaczenie tego węzła kolejowego maleje, w obliczu zmniejszającej się liczby połączeń i kolejowych przewozów towarowych. Na łączną długość dróg przebiegających przez teren gminy składają się: drogi krajowe (5,2 km), drogi wojewódzkie (28,5 km), drogi powiatowe (13,1 km), drogi gminne (62,4 km).

Dochody budżetu gminy w 2010 roku stanowiły 18.929.290 zł, wydatki budżetu gminy stanowiły 18.968.529 zł. Dochód gminy przypadający na jednego mieszkańca to 2134 zł.

Rolnictwo w gminie Krzyż Wielkopolski rozwija się w wielu miejscowościach. Wielkość gospodarstw jest zróżnicowana od małych gospodarstw rodzinnych do dużych gospodarstw wyspecjalizowanych w różnych typach produkcji rolnej:

- Bielice Nowe: 2 gospodarstwa rolne, 3 gospodarstwa agroturystyczne,
- Brzegi: 5 gospodarstw rolnych. Wykupione grunty na cele rekreacyjne (po Zakładzie Rolnym w Żelichowie).
- Huta Szklana – wieś o zróżnicowanym charakterze, na terenie której funkcjonują duże nowoczesne gospodarstwa rolne, jak również duże zakłady przemysłowe (np. Thule, Standrew, Tombet),
- Kuźnica Żelichowska, z wsi rolniczej przekształca się w wieś letniskową. We wsi działają 2 gospodarstwa agroturystyczne.
- Lubcz Mały – 12 dużych i średnich gospodarstw rolnych, w tym gospodarstwo ekologiczne. Miejscowość powstała jako tzw. wieś olęderska. Przed wojną istniało tu 45 gospodarstw rolnych położonych na tzw. wybudowaniach.
- Lubcz Wielki – wieś o rolniczym charakterze. Istnieje tu 18 gospodarstw, w tym kilka dużych wyspecjalizowanych w produkcji mleka.
- Łokacz Wielki – miejscowość powoli traci swój rolniczy charakter. Funkcjonują tu tylko 4 średnie gospodarstwa rolne, rozwija się zaś działalność pozarolnicza,
- Wizany – 4 gospodarstwa rolne,
- Żelichowo – 3 gospodarstwa, w tym dwa bardzo duże i nowoczesne gospodarstwa rolne.

Na koniec 2010 roku stopa bezrobocia w całym województwie wielkopolskim wynosiła 8,7 %. W całym powiecie czarnkowsko-trzcianieckim stopa bezrobocia wynosiła 14,8 %. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych, mieszkających na terenie miasta i gminy Krzyż Wlkp. wyniosła 595 osób (w tym 350 kobiet).

W mieście i gminie zarejestrowanych było w 2010 r. 515 podmiotów gospodarczych o różnej skali i zakresie działalności. Firmy ulokowane są na terenie miasta Krzyż, ale wiele firm o dużym znaczeniu (nawet międzynarodowym) zlokalizowane jest w sołectwach (np. fabryka grupy Thule Sweden w Hucie Szklanej). W strategii gminy, w obszarze dotyczącym gospodarki umieszczono cele zmierzające do stworzenia korzystnych warunków rozwoju dla małych i średnich przedsiębiorstw oraz gospodarstw rolnych, a także wykorzystania walorów środowiska dla rozwoju gospodarczego gminy.

Zaopatrzenie w wodę Miasta i Gminy Krzyż Wielkopolski odbywa się z różnych źródeł. Na terenie miasta jest to 6 studni głębinowych pokrywających bieżące zapotrzebowanie na wodę dla celów bytowo-gospodarczych. Woda doprowadzana jest do wsi m.in.: Brzegi, Huta Szklana, Łokacz Mały, Łokacz Wielki, Lubcz Mały, Lubcz Wielki, Wizany, Kuźnica Żelichowska, Żelichowo i Bielice Nowe. Osobne ujęcie istnieje dla wsi Żelichowo (po dawnym PGR). Na

terenie wsi Łokacz Wielki znajduje się oczyszczalnia ścieków wybudowana w 1999 roku, która obsługuje miasto i część gminy.

2.2. Walory turystyczne miasta i gminy

Środowisko przyrodnicze

Krajobraz gminy jest bardzo urozmaicony (szczególnie Doliny Drawy i Płocicznej). Rzeka Drawa to popularny szlak turystyki kajakowej. Dostępny w całości w lipcu i sierpniu, a w pozostałych miesiącach od Starego Osieczna do Noteci.

Na terenie gminy Krzyż Wielkopolski występują obszary zaliczane do Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000.

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 w Polsce obejmuje tereny podlegające ochronie:

- *obszary specjalnej ochrony ptaków (OSOP) – tworzone na podstawie Dyrektywy 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikich ptaków (tzw. Dyrektywa ptasia),*
- *specjalne obszary ochrony siedlisk (SOOS) – tworzone w oparciu o Dyrektywę 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory (tzw. Dyrektywa siedliskowa).*

Północną część terenu gminy Krzyż Wielkopolski zajmują obszary Natura 2000. Są to części obszarów:

- SOOS Uroczyska Puszczy Drawskiej (ogółem 65816 ha). Ostoja obejmuje większą część kompleksu leśnego, leżącego w środkowym i dolnym biegu Drawy. Dominują bory sosnowe z domieszką brzozy, dębu i topoli. Zostały one znacznie przekształcone w wyniku prowadzenia gospodarki leśnej na tym terenie przez kilkaset lat. Najcenniejszym obszarem jest centralna część ostoi położona w widłach Drawy i Płocicznej. Są tu liczne jeziora, z których największe to jezioro Ostrowieckie (370 ha). W rzeźbie terenu istotne są meandry obu rzek obramowane wysokimi skarpami. Koryta i doliny rzek zachowały charakter zbliżony do pierwotnego.
- OSOP Lasy Puszczy nad Drawą (ogółem 18684 ha). Najcenniejsze ptaki żyjące w Puszczy Drawskiej to m.in.: bocian czarny, nurogęs, kania ruda i czarna, bielik, orlik krzykliwy.

Obszary te są położone w środkowej i północnej części gminy Krzyż Wlkp.

Obszarem cennym pod względem przyrodniczym są torfowiska w Przesiekach, jak również torfowiska Karaśniki z dwoma jeziorami dystroficznymi (Żurawie i Wilcze) okolone mszarami. Występuje też Bażynowe Bagno – torfowisko, gdzie występuje populacja bażyny czarnej, która jest unikatem geobotanicznym.

Na terenie miasta i gminy Krzyż Wlkp. wyznaczono 19 pomników przyrody. Wśród nich jest 350 – letni dąb szypułkowy w Hucie Szklanej, sosna tzw. Jeleń zwana tak ze względu na swój kształt, rosnąca koło Przesiek. Są to także dęby o obwodzie ok. 6 metrów rosnące koło leśniczówki Dębina.

Na terenie gminy znajduje się 18 jezior. Łącznie zajmują one 180 ha. Największe to jezioro Królewskie (55 ha), jezioro Raczek (Duży Radzyń) 21 ha, jezioro Przesieki (Lisie) 18 ha, jezioro Pestkowe (Twardowskie) 18 ha, jezioro Żelichowo (Leśne) - 13 ha, jezioro Przesieki II (12,3 ha).

Gmina Krzyż Wlkp. jest obszarem atrakcyjnym turystycznie, nie tylko ze względu na możliwość uprawiania turystyki wodnej (spływy Drawą i Notecią). Duża liczba jezior wpływa również na atrakcyjność tego obszaru. Obszary objęte ochroną w gminie Krzyż Wlkp. są wyjątkowe pod względem bogactwa krajobrazu, roślin i zwierząt.

Dziedzictwo historyczne

Na terenie miasta Krzyż Wlkp. znajdują się następujące zabytki:

- Stopień wodny Krzyż Wlkp. nr 22 na rzece Noteć wraz z urządzeniami hydrotechnicznymi (śluz, jaz, przepławka), 1913 r. Dom śluzowego i budynek gospodarczy wybudowany w 1918 r.,
- Dworzec kolejowy, powstały pod koniec XIX wieku,
- Kościół p.w. św. Antoniego (poewangelicki neoromański) z 1882 r.,
- Kościół p.w. Najśw. Serca Pana Jezusa (dwuwieżowy) z 1936 r.,
- Budynek poczty z początków XX wieku,
- Rzeźnia z początków XX wieku,
- Szkoła z początków XX wieku,
- Liczne domy mieszkalne w Krzyżu Wlkp., z początków XX wieku, wyróżniające się stylem architektonicznym.

Na terenie gminy Krzyż Wlkp. w miejscowościach wiejskich wyróżniają się takie zabytki jak:

- Kościół p.w. Św. Stanisława Kostki, z II poł. XIX w. – Brzegi (ze 120-letnią dzwonnica, ufundowaną przez mieszkańców z wdzięczności za uratowanie przed zarazą),
- Kościół p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej, z II poł. XIX w. – Kuźnica Żelichowska (z cmentarzem),
- Kościół z 1879 r., z drewnianą dzwonnica – Lubcz Mały,
- Kościół z 1774 r. o konstrukcji szkieletowej – Huta Szklana,
- Zabudowania typu olęderskiego – Lubcz Wielki,
- Zabudowania osady Zacisze z 1830 r. (obecnie leśniczówka). Resztki zabudowań dawnego majątku Zacisze, w którym mieszkał filozof, pacyfista, miłośnik przyrody Hans Paasche, zamordowany w maju 1920 r.

przez niemiecką żandarmerię. Obecnie na terenie zabudowań pozostały tzw. „schody do nieba” prowadzące z doliny do posiadłości.

- Bunkry i umocnienia w okolicach m. Przesieki,
- Zabudowania gospodarcze wraz z domami z XVIII w. – Żelichowo.

Niewątpliwą atrakcją miasta Krzyż Wlkp. jest dworzec kolejowy wraz z elementami zabudowy, jak również budynki z początków XX w. (niektóre w stylu szachulcowym). Na terenach wiejskich wyróżniają się obiekty sakralne oraz ciekawe zabudowania w gospodarstwach rolnych (m.in. w stylu osadnictwa olęderskiego).

2.3. Zagospodarowanie turystyczne miasta i gminy

Baza noclegowa, gastronomiczna i rekreacyjno-sportowa

Gmina Krzyż Wlkp. charakteryzuje się bogatą bazą turystyczną z dużym udziałem gospodarstw agroturystycznych położonych na atrakcyjnych turystycznie terenach gminy. Wśród obiektów tych znajdują się obiekty o różnym standardzie i zróżnicowanej liczbie miejsc noclegowych (liczbę miejsc podano w nawiasie):

- Ośrodek wypoczynkowy „Bajka” nad jeziorem Królewskim, Krzyż Wlkp. (41),
- Schronisko Polskiego Związku Wędkarskiego, Krzyż Wlkp. (19),
- Motel „Drawa”, Przesieki (20),
- Budynek Poczty, Kuźnica Żelichowska (6),
- Pokoje turystyczne, Łokacz Wielki (20),
- Agroturystyka „Dębina”, T. Pawłowski, Dębina (12),
- „Wypoczynek na wsi”, gospodarstwo agroturystyczne, R. Fibinger, Łokacz Wielki (6),
- Gospodarstwo agroturystyczne, K. Wieczorek, Bielice Nowe (6),
- „Wypoczynek na wsi”, U.Z. Januszak, Bielice Nowe (6),
- Gospodarstwo agroturystyczne „Familie Zandecki”, E. Zandecki, Bielice Nowe (6),
- Gospodarstwo ekoturystyczne „Na Łęgach”, P.A. Paluszkiewicz, Lubcz Mały (9),
- „Wypoczynek na wsi”, I. Z. Naruszewiczowie, Huta Szklana (6),
- Gospodarstwo agroturystyczne, A. Matkowski, Huta Szklana (4),
- Gospodarstwo agroturystyczne, B. L. Futyma, Huta Szklana,
- „Wypoczynek na wsi”, J.J. Bromscy, Kuźnica Żelichowska (6),
- Gospodarstwo agroturystyczne W.J. Bujakiewicz „Pod lipą” nad jeziorem Pestkownica (16),
- Gospodarstwo agroturystyczne, J. Adamski, Przesieki (6),

- Gospodarstwo agroturystyczne H. K. Grzymała, „Leszczynowa górka”, Żelichowo (4),
- Kwatery agroturystyczne, T. Pawłowski, Dębina (14),
- Gospodarstwo agroturystyczne, M. S. Żółkiewicz, Kuźnica Żelichowska (12).

Baza gastronomiczna na terenie gminy Krzyż Wielkopolski (ilość miejsc w nawiasie):

- Krzyż Wlkp. – restauracja „Lubuska” (120), lokal gastronomiczny „Paradise” (80), restauracja „U Klemensa” (60), bar „Bistro” (30),
- Łokacz Mały – bar „Kamil” (25),
- Przesieki – restauracja „Drawa” (50),
- Kuźnica Żelichowska – bar „Leśny” (30),
- Żelichowo – bar „Pod lipą” (20),
- Łokacz Wielki – „Bar – noclegi – sklep” (50).

Baza sportowo- rekreacyjna na terenie gminy Krzyż Wlkp.:

- Ośrodek Sportu przy jeziorze Królewskim (stadion K.S. Drawa), Krzyż Wlkp.,
- Hala Sportowa przy Zespole Szkół w Krzyżu Wlkp.,
- Hala Sportowo-Widowiskowa przy Gimnazjum w Krzyżu Wlkp.,
- Boisko sportowe przy Szkole Podstawowej w Kuźnicy Żelichowskiej i boisko sportowe poza szkołą,
- Boiska sportowe (piłka nożna): Huta Szklana, Żelichowo, Kuźnica Żelichowska,
- Kąpieliska nad jeziorem Królewskim w Krzyżu Wlkp. i nad jeziorem w Kuźnicy Żelichowskiej.

Wypożyczalnie sprzętu sportowego i rekreacyjnego:

- Wypożyczalnia kajaków i sprzętu, W. Rybarczyk, Krzyż Wlkp.,
- Wypożyczalnia kajaków, J. Adamski, Przesieki,
- Wypożyczalnia kajaków i canoe, M. Wiśniewski, Przesieki.

Baza noclegowa w mieście i gminie Krzyż Wielkopolski wyróżnia się dużą ilością gospodarstw agroturystycznych. Daje to podstawę do oceny wykorzystania atutów turystycznych gminy w połączeniu z rozwojem pozarolniczych źródeł dochodu w gospodarstwach rolnych. Niektóre obiekty turystyczne świadczą usługi dla większych grup klientów, w ramach turystyki biznesowej (szkolenia, konferencje, wyjazdy integracyjne). Baza noclegowa uzupełniona jest przez bazę gastronomiczną (choć można ją rozbudować w miejscowościach wiejskich gminy). Wśród podmiotów turystycznych wyróżniają się te, które oferują turystom pakiet usług turystycznych (organizacja dojazdu, organizacja spływu, noclegi, wypożyczanie sprzętu). Liczba tych podmiotów powinna się zwiększać w miarę napływu turystów.

Szlaki turystyczne

Szlaki turystyczne na terenie miasta i gminy Krzyż Wlkp.:

- Euro Route R1, 67,5 km (fragment międzynarodowej trasy rowerowej od Kanału La Manche we Francji do Kaliningradu), szlak przebiega przez Bielice Nowe, Krzyż Wlkp. i Hutę Szklaną,
- Krzyż Wlkp.- Drezdenko, 15 km, odcinek szlaku R-1,
- Krzyż Wlkp.- Nowe Dwory, 22 km, odcinek szlaku R-1,
- Sieraków- Dobiegniew, 49 km, szlak żółty,
- Szlak Drawski, 37 km, szlak czarny,
- Wzdłuż Jezior Łubowo i Łubówko, 18 km, szlak niebieski,
- Szlak Lubiewski, 15 km, szlak zielony,
- Śladami Sapiechów (Krzyż Wlkp. – Lubcz Wielki – Wieleń – Dębogóra – Huta Szklana – Brzegi – Krzyż Wlkp.), 54 km, szlak niebieski,
- Szlak Sześciu Jezior (Jeziora: Królewskie, Duży Radzyń, Twardowskie, Pestkownica, Lisie, Zacisze), 61 km. Drugi odcinek tego szlaku wiedzie do Starego Osieczna, wzdłuż rzeki Drawy, łączy się ze szlakami Drawieńskiego Parku Narodowego (ciekawym punktem jest drewniana wieża koło Zacisza o wysokości 30 m, z której można podziwiać krajobraz). Szlak zielony,
- Po obu stronach rzeki Noteci (Krzyż Wlkp. – Drawsko – Miały – Wieleń – Huta Szklana – Krzyż Wlkp.), 55 km, szlak czerwony,
- Ścieżka historyczno- przyrodnicza Zacisze im. Hansa Paasche. Powstała w 2005 r. w 85- rocznicę śmierci H. Paasche.

Na terenie gminy przebiega trasa międzyregionalnej ścieżki rowerowej Krzyż Wlkp.- Wałcz- Złotów- Koronowo, która uzupełnia tzw. Trakt hanzeatycki (w gminie Krzyż Wlkp. przebiega równoległe do rzeki Drawy). Niewątpliwą atrakcją turystyczną w gminie Krzyż Wlkp. będzie szlak kolejki wąskotorowej: Krzyż Wlkp. – Tuczo – Wałcz. Ten szlak o charakterze międzyregionalnym został zapisany w aktualnym Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego.

Warunki żeglugi na Noteci w obrębie miasta i gminy Krzyż Wlkp.

(Źródło: Słowiński M., Nadolny G., „Wielka Pętla Wielkopolski Warta-Notec-Gopło-Warta”. Przewodnik nie tylko dla wodniaków, Satchwell, Warszawa, 2007, s. 34-77)

Km 180,2 Granica województw lubuskiego i wielkopolskiego.

Prawy brzeg rzeki i dno, ze względu na występujące olbrzymie otoczaki (do 12 m), są dla nawigacji niebezpieczne. Szlak żeglowny od km 181,7 do km 180,5 przebiega bliżej lewego brzegu. Skarpa jest wysoka i porośnięta lasem. Na brzegu znaki wskazujące przejście szlaku żeglownego bliżej lewego brzegu.

Km 177,2 PB – ujście rzeki Drawa, która zasila Notecę w wodę 19 m³/s. Drawa jest jednym z największych dopływów Noteci. Rzeką Drawa ma powierzchnię zlewni 3198 km². Płyńcie równoległe do Gwdy i odprowadza wody z szeregu jezior Pojezierza Drawskiego. Jest to rzeka o dużej bezwładności hydrologicznej i w znacznym stopniu wykorzystywana jest energetycznie. Od ujścia Drawy do Noteci rzeka znacznie się zwęża i ostrym łukiem skręca na północ.

Km 176,8 Przed nami widoczny port w Krzyżu Wlkp. (dawniej należący do Żegluga Bydgoskiej S.A., obecnie własność prywatna).

Port służył jako schronisko zimowe statków i innych jednostek pływających. Obecnie port jest nieczynny. Brak prądu i wody pitnej.

Płyniemy w kierunku portu, a na wysokości cypla obłożonego larsenami ostro skręcamy w prawo i wpływamy, trzymając się lewej strony, wpływamy w ostatnie metry Noteci swobodnie płynącej. Widać jaz i awanport dolny pierwszego stopnia wodnego od zachodniej strony miasta Krzyż Wlkp. Z lewej strony mijamy budynek wodowskazu, a przy nim rozległe odsypisko utworzone przez spływającą wodę z jazu. Kierujemy się na cypel rozdzielający stopień wodny, a następnie płynąc blisko brzegu cypla, wpływamy do awanportu dolnego śluzy.

Km 176,2 Stopień piętrzący Krzyż Wlkp. W skład obiektu wybudowanego w 1913 roku wchodzi: śluza żeglugowa i jaz.

Śluza nr 22 – pojedyncza komorowa, napęd ręczny. Podstawowe parametry techniczne: spad 1,85 m, dł. 57,4 m, szer. 9,6 m.

Jaz – konstrukcji betonowej z okładziną ceglana i kamienną. Przesła dzielone słupami stalowymi (kładzionymi) na mniejsze światła po 1,8 m. Poszczególne światła zamykane są zasuwami. Jaz wyposażony jest w przepławkę komorową zlokalizowaną po stronie przesła żeglugowego.

Parametry techniczne: spad 1,64 m, liczba przesł – 3 (w tym lewe przesło żeglugowe).

Km 176,2 Za zgodą operatora śluzy można zacumować na dłuższy postój przy PB awanportu górnego śluzy. Tutaj możemy otrzymać wodę i prąd.

Do miasta ok. 1,5 km. Po wypłynięciu z Krzyża Wlkp. płyniemy odcinkiem rzeki zwanym Notecią Bystrą, która szerokim łukiem zmienia kierunek na południowy.

2.4. Projekty realizowane na terenie miasta i gminy (w tym współfinansowane ze środków Unii Europejskiej)

W ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, realizowano projekt:

- Działanie 2.2 „Poprawa dostępności do regionalnego i ponadregionalnego układu drogowego”. Zadanie: „Budowa kanalizacji sanitarnej i deszczowej nawierzchni dróg oraz oświetlenia w Krzyżu Wlkp. i Łokaczu Małym”.

Gmina Krzyż Wielkopolski jest aktywnym członkiem Czarnkowsko-Trzcianeckiej LGD. Z terenu gminy złożono wnioski w ramach Osi IV Leader „Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju”:

- Europejski Fundusz Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, PROW na lata 2007-2013. Działanie: „Odnowa i rozwój wsi”. Wniosek: „Urządzenie parku przyrodniczo- historycznego wraz z placem zabaw w Żelichowie”.
- PROW 2007-2013. Działanie: „Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej”. Wniosek: „Zakup specjalistycznego samochodu – śmieciarki w ramach segregacji i wywozów odpadów komunalnych na obszarach wiejskich gminy Krzyż Wielkopolski”.
- „Uroczystość historyczno- kulturalna: Obchody 300-lecia wsi Huta Szklana”, Leader „Małe projekty”,
- Remont i wyposażenie świetlicy dziecięco-młodzieżowej w Krzyżu Wlkp. Leader „Małe projekty”.

W „Koncepcji programowo- przestrzennej rewitalizacji śródlądowej drogi wodnej relacji wschód-zachód obejmującej drogi wodne: Odra, Warta, Noteć, Kanał Bydgoski, Wisła, Nogat, Szarpawa oraz Zalew Wiślany, planowana droga wodna E70 na terenie Polski” podkreślono konieczność utrzymania lokalizacji i modernizacji portu żeglugi towarowej w Krzyżu Wlkp. Projektowane przedsięwzięcie obejmuje rozbudowę istniejącego śródlądowego portu handlowego. Planowane przedsięwzięcia to:

- modernizacja i przebudowa istniejącego nabrzeża,
- roboty czerpalne,
- modernizacja placów składowych,
- utworzenie terenów pod lokalizację bazy magazynowo- produkcyjnej.

W koncepcji programowo- przestrzennej dotyczącej MDW E70, Krzyż Wielkopolski wytypowany jest jako punkt węzłowy dla rozwoju kompleksowej turystyki wodnej, ze względu na cechy tego obszaru, takie jak: istniejący port, dobre połączenia kolejowe, a także bliskość kompleksów leśnych Puszczy Drawskiej i Noteckiej oraz innych obszarów chronionych. Atutem jest również ujście Drawy do Noteci, jako trasa popularnych szlaków kajakowych.

Projektowane przedsięwzięcia dotyczą lokalizacji przystani turystycznej dla żeglugi indywidualnej (w Krzyżu Wielkopolskim i w Bielicach Nowych).

W Krzyżu Wlkp. (śluzo nr 22) projektowane jest miejsce postoju jachtów motorowych i łodzi. Projektowane przedsięwzięcie obejmuje:

- roboty czerpalne i budowę kierownic,
- budowę dalb postojowych dla dużych jednostek,
- odtworzenie i budowę umocnień brzegu,
- budowę oznakowania nawigacyjnego,
- opcjonalnie: mała przystań dla jednostek turystycznych wraz z architekturą.

W Bielicach Nowych projektowane jest miejsce postoju jachtów motorowych i łodzi. Projektowane przedsięwzięcie obejmuje:

- budowę przystani kajakowej,
- urządzenie pola namiotowego,
- budowę drogi dojazdowej.

Realizacja wskazanych przedsięwzięć uzależniona jest od możliwości uzyskania środków Unii Europejskiej na odcinek planowanej drogi wodnej E70 na terenie Polski, do roku 2030.

2.5. Aktywność mieszkańców miasta i gminy – organizacje pozarządowe oraz imprezy lokalne

W mieście i gminie Krzyż Wlkp. zarejestrowanych są 22 organizacje pozarządowe:

- „Caritas” przy parafii św. Antoniego i parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Krzyżu Wielkopolskim,
- Krzyskie Towarzystwo Wędkarskie – Krzyż Wlkp.,
- Liga Ochrony Przyrody, oddział Krzyż Wlkp.,
- LZS „Relax” w Krzyżu Wlkp.,
- MKS „Drawa”, Krzyż Wlkp.,
- Międzyszkolny Uczniowski Klub Karate Tradycyjnego „Fudokan” w Krzyżu Wlkp.,
- Polski Komitet Pomocy Społecznej Krzyż Wlkp.,
- P.Z.D. Ogród Działkowy „Kolejarz”, Krzyż Wlkp.,
- P.Z.D. Ogród Działkowy „Bratek”, Krzyż Wlkp.,
- Polski Związek Emerytów Rencistów i Inwalidów, Zarząd w Krzyżu Wlkp.,
- P. Z. W. Miejsko – Gminne Koło w Krzyżu Wlkp.,
- P.Z.W. Koło „Drawa”, Krzyż Wlkp.,
- P.Z.W. Koło „Kolejarz”, Krzyż Wlkp.,
- S.K.F.i S. Klub Miłośników Turystyki Rowerowej „Dynamo”, Krzyż Wlkp.,
- Stowarzyszenie L.Z.S., Kuźnica Żelichowska,
- Stowarzyszenie L.Z.S. „Błękitni”, Huta Szklana,
- Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Lokalnych „Ostoja”, Huta Szklana,
- UKS przy Gimnazjum w Krzyżu Wielkopolskim,
- Związek Filatelistów w Krzyżu Wielkopolskim,
- Związek Kombatantów RP, Zarząd Koła Krzyż Wlkp.,
- Stowarzyszenie Krzyskie Towarzystwo „Amazonki”, Krzyż Wlkp.,
- Regionalny Związek Pszczelarzy Wielkopolski Północnej w Chodzieży, Koło Pszczelarzy w Krzyżu Wlkp.

Wśród organizacji pozarządowych podjęty działalność organizacje skupiające mieszkańców gminy. Inicjatywa społeczna w poszczególnych miejscowościach aktywizuje obszary wiejskie.

Imprezy w mieście i gminie Krzyż Wielkopolski o charakterze cyklicznym:

- Dni Krzyża,
- Dożynki Gminne,
- Rajdy Noworoczne, Rajd dla Wytrwałych do Borzyskiego Młyna, Ogólnopolski rajd „Skrzyżowanie z rowerem w tle”, Rodzinne rajdy rowerowe, Powiatowy Rajd Jubileuszowy z sekcją „Czarnków”, Złoty miłośników Puszczy Drawskiej,
- spływy kajakowe: „Rajd po obu stronach rzeki Drawy na powitanie wiosny”, „Spływ kajakowy rzeką Kończak”,
- Biesiada Krzyska,
- Zawody wędkarskie,
- Krzyska Liga Piłki Halowej, Turniej siatkówki plażowej nad jez. Królewskim,
- Konkursy recytatorskie: „Bractw Brzechwy, Tuwima i innych autorów dziecięcych”,
- Powiatowy Festiwal Piosenki Dziecięcej „Śpiewaj razem z nami”.

Dużą rolę w organizacji imprez lokalnych odgrywa Miejsko- Gminny Ośrodek Kultury i Biblioteka Publiczna w Krzyżu Wielkopolskim. Wśród imprez lokalnych, duży udział mają imprezy i wydarzenia o charakterze turystycznym. Biorą w nich udział mieszkańcy miasta i gminy Krzyż Wlkp., ale również z terenu powiatu.

2.6. Wnioski z analizy potencjału turystycznego miasta i gminy Krzyż Wielkopolski

Aktywizacja turystyki na Noteci w obszarze Krzyża Wlkp. jest możliwa z uwzględnieniem realizacji dotychczasowych przedsięwzięć prywatnych inwestorów. Zagospodarowanie miejsc postojowych w niewielkim stopniu odpowiada potrzebom intensywnego rozwoju turystyki wodnej. Prywatni inwestorzy, którzy organizują miejsca postojowe nad Drawą i Notecią powinni uzyskać wsparcie władz samorządowych. Dużą aktywność wykazują podmioty świadczące usługi dla turystów wodnych (wypożyczalnie sprzętu, organizacja spływów, przewozy autokarowe do miejsca docelowego). To firmy oferujące kompleksowe usługi organizacji spływów kajakowych na Noteci i Drawie (pakiet turystyczny).

Intensywny jest rozwój agroturystyki uwzględniającej potrzeby turystów – wodniaków, płynących Notecią i Drawą. Niezbędne jest zwiększenie liczby miejsc noclegowych w istniejących obiektach (dla grup 40 i więcej osób), uczestników spływów.

Trudne do przewidzenia są kierunki rozwoju bazy turystyczno-rekreacyjnej w niektórych obiektach istniejących, ze względu na zmieniających się właścicieli. Zagospodarowanie turystyczne w postaci ścieżek pieszych, rowerowych i konnych na dobrym poziomie. Dobra jakość dróg, ale do prawidłowego zagospodarowania szlaków turystycznych niezbędne jest ich właściwe oznakowanie oraz wzajemne uzupełnianie się szlaków. Informacje na szlakach powinny zawierać plan rozmieszczenia atrakcji turystycznych w pobliskich miejscowościach. Informacje powinny występować w języku polskim, niemieckim i angielskim wraz z podanymi odległościami.

Aktywność społeczna umiarkowana. Dużą rolę odgrywają działania w ramach odnowy wsi (aktywizacja obszarów wiejskich, zwłaszcza w ramach Czarnkowsko-Trzcianeckiej LGD). Lokalna Strategia Rozwoju dla gmin zrzeszonych przewiduje rozwój turystyki wodnej. Rozwój gospodarki rybackiej na terenie gminy, związany jest również z powołaniem Lokalnej Grupy Rybackiej „Nadnotecka Grupa Rybacka” i sformułowaniem Lokalnej Strategii Rozwoju Obszarów Rybackich (prace przygotowawcze w toku).

Przyszłość portu w Krzyżu uwarunkowana jest planami potencjalnych inwestorów (nie wykluczone wykorzystanie zaplecza i portu na cele turystyki wodnej). Plany wynikające z koncepcji programowo przestrzennej MDW E70 wskazują na perspektywy rozwoju portu w Krzyżu Wlkp., jako portu towarowego i punktu węzłowego dla turystyki indywidualnej i zbiorowej. Uzupełniającą lokalizacją dla turystyki wodnej może stać się przystań w Bielicach Nowych.

Podmioty gospodarcze prowadzące działalność na dużą skalę (np. Thule Sweden, Przedsiębiorstwo „Wilk”, Standrew, Tombet, Ton- Bet i Hadex- Gaz) mają istotny wpływ na gospodarkę i budżet gminy. Kryzys gospodarczy może wpływać na likwidację miejsc pracy (przykład zlikwidowanego Stalexportu).

Atrakcyjność gminy jako dużego węzła kolejowego, stwarza możliwość budowy nowego produktu turystycznego – Muzeum Kolejnictwa. Miejscem lokalizacji może stać się lokomotywnia w Krzyżu Wlkp. Decyzje nie zostały jeszcze podjęte, ale wskazana jest współpraca władz miasta i gminy z PKP S.A.

Aktywność społeczna, w miejscowościach wiejskich, np. Huta Szklana, wskazuje na gotowość mieszkańców do podejmowania inicjatyw społeczno-gospodarczych, które również przyczyniają się do rozwoju turystyki, jak również zróżnicowane formy działalności kulturalnej, rekreacyjnej i społecznej prowadzone przez instytucje miasta i gminy Krzyż Wlkp. (głównie Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Krzyżu Wlkp.).

3. Gmina Nowa Wieś Wielka

3.1. Ogólna charakterystyka gminy Nowa Wieś Wielka

Gmina Nowa Wieś Wielka jest gminą wiejską wchodzącą w skład powiatu bydgoskiego. Znajduje się w oddziaływaniu aglomeracji bydgosko-toruńskiej. Gmina zlokalizowana jest około 20 km od Bydgoszczy.

Najstarsze miejscowości gminy utrwalone są w dokumentach z XIV i XV w. W I poł. XVIII w. rozpoczął się okres osadnictwa i odbudowy na tym terenie. Rozkwit osadnictwa związany jest z tzw. osadnictwem ołęderskim. W wyniku walk w czasie Powstania Wielkopolskiego i postanowień Traktatu Wersalskiego, gmina znalazła się na terenie Polski. Walki w czasie Powstania Wielkopolskiego toczyły się również na terenie Nowej Wsi Wielkiej (szczególnie w styczniu 1919 r.).

Gmina Nowa Wieś Wielka leży w środkowej części województwa Kujawsko-Pomorskiego. Dostępność komunikacyjną zapewniają drogi przebiegające przez teren gminy: droga krajowa nr 25 (Bydgoszcz – Inowrocław – Konin), droga wojewódzka 254 (Brzoza – Barcin) i drogi powiatowe. Wybudowanie węzła drogowego Stryzek (droga S5 S10) utworzyło swoistą „bramę wjazdową” do gminy Nowa Wieś Wielka. Przez teren gminy przebiega ważna linia kolejowa (część magistrali węglowej Śląsk – Gdynia, zbudowanej w latach 1928-1933). Już wcześniej w 1898 r. na terenie gminy była trasa kolejowa z Bydgoszczy do Chmielnik (kąpielisko).

Gmina zajmuje powierzchnię 148,5 km². Na terenie gminy zamieszkuje 8809 mieszkańców. W granicach gminy znajduje się 18 miejscowości. Sołectwa to: Brzoza, Dąbrowa Wielka, Dobromierz, Dziemionna, Jakubowo, Januszkowo, Kobylarnia, Kolankowo, Leszyce, Nowa Wieś Wielka, Nowa Wioska, Olimpin, Prądocin, Nowe Smolno i Tarkowo Dolne. Największe miejscowości to Nowa Wieś Wielka i Brzoza. Lasy stanowią około 63 %. Użytki rolne zajmują około 28 %. Wysoki jest udział łąk i pastwisk (14 % powierzchni gminy). W gminie funkcjonuje 457 gospodarstw rolnych o zróżnicowanej wielkości.

Na koniec 2010 roku stopa bezrobocia w województwie kujawsko-pomorskim wyniosła 16,6 %. W całym powiecie bydgoskim stopa bezrobocia wynosiła 12,6 %. W gminie Nowa Wieś Wielka liczba bezrobotnych wynosiła 338 osób (w tym 185 kobiet).

Dochody gminy w 2010 roku kształtowały się na poziomie 27469,0 tys. Wydatki gminy wynosiły 26287,6 tys. zł. Dochód gminy przypadający na jednego mieszkańca to 3010,0 zł.

Na dzień 31.12.2010 w gminie Nowa Wieś Wielka zarejestrowano 962 podmioty gospodarcze. W sektorze publicznym działa 14 podmiotów, zaś w sektorze prywatnym 948 (w tym 13 podmiotów to spółki z udziałem kapitału zagranicznego). Wśród zarejestrowanych podmiotów 795 to podmioty osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Podmioty o największym

znaczeniu dla gospodarki gminy to: Operator Logistyczny Paliw Płynnych Sp. z o.o. z siedzibą w Płocku (dawne Naftobazy), Przedsiębiorstwo Budowy Dróg i Mostów Sp. z o.o. w Kobylni, „Tribo” Sp. z o.o. w Nowej Wsi Wielkiej, Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Usługowe „Metalbark” w Nowej Wsi Wielkiej.

Infrastruktura dotycząca ochrony środowiska w gminie, to:

- wodociągi: 77,8 km – 67 % wskaźnik zwodociągowania w stosunku do liczby mieszkańców gminy, 3 stacje uzdatniania wody.
- kanalizacja: 37,3 km - 64 % wskaźnik skanalizowania w stosunku do liczby mieszkańców gminy,
- na terenie gminy są dwie oczyszczalnie ścieków,
- brak składowisk odpadów na terenie gminy – odpady są wywożone poza teren gminy,

3.2. Walory turystyczne gminy

Środowisko przyrodnicze

Na terenie gminy Nowa Wieś Wielka dużą przyrodniczą atrakcją stanowi obszar Puszczy Bydgoskiej (2/3 ogólnej powierzchni). Puszcza zajmuje pola wydmowe, które stanowiły piaszczysty obszar pradoliny. Obszary chronione w granicach gminy to około 70 % powierzchni. Północno- wschodnia część gminy położona jest w obrębie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Wydmy Kotliny Toruńsko- Bydgoskiej”. Na tym obszarze położone jest jezioro Jezuickie, pomiędzy miejscowościami Chmielniki i Piecki (sołectwo Brzoza) oraz Prądocin – centralna część obszaru Gminy. Powierzchnia: 162,12 ha, głębokość: 10,6 m. Cele zagospodarowania jeziora, to: rekreacja i wypoczynek, sporty wodne (z wyłączeniem użytkowania sprzętu motorowodnego), wędkarstwo rekreacyjne (własność: Skarb Państwa). Nad jeziorem mieszczą się kąpieliska: Chmielinki, Piecki, Prądocin oraz tzw. Cypel.

Obszary cenne przyrodniczo objęte ochroną:

- Obszar Chronionego Krajobrazu „Wydmy Kotliny Toruńsko-Bydgoskiej”. Obszar obejmuje jedno z największych w Polsce pól wydmowych pokrywających najwyżej położone partie pradoliny Wisły. Celem ochrony jest zachowanie unikatowych form rzeźby terenu i kompleksów leśnych oraz ochrona zasobów wód podziemnych. Na terenie gminy znajduje się tylko jego zachodnia część. Obszar ten obejmuje północno – wschodnią część Gminy – teren Puszczy Bydgoskiej wraz z Jeziorem Jezuickim.
- Obszar Chronionego Krajobrazu Łąki Nadnoteckie posiada stosunkowo niewielką powierzchnię w środkowo – zachodniej części Gminy (leśnictwo Smolno). Powierzchnia obszaru chronionego krajobrazu wynosi 1165 ha. Celem ochrony są cenne zbiorowiska szaty roślinnej, walory krajobrazowe i bogactwo awifauny. Występują tu zbiorowiska

mszarne, szuwarowe oraz fragmenty zarośli wierzbowych i lasów olszowych, siedliska i miejsce lęgu ponad 100 gatunków ptaków.

Inne formy ochrony:

- Rezerwat „Dziki Ostrów”, o powierzchni 74,68 ha, położony jest w północno-zachodniej części Obszaru Chronionego Krajobrazu „Łąki Nadnoteckie”;
- Rezerwat „Tarkowo” o powierzchni 0,25 ha został utworzony 15.09.1958 roku. Przedmiotem ochrony jest bór świeży ze stanowiskiem wiśni karłowatej;
- Pomniki przyrody: Brzoza, własność prywatna - 2 dęby szypułkowe o obwodach w pierśnicy 400 cm; Dąbrowa Wielka, własność prywatna - dwa dęby szypułkowe o obwodach w pierśnicy 310 i 330 cm; Leszyce, Skarb Państwa - 1 dąb szypułkowy o obwodzie w pierśnicy 350 cm; Nowa Wioska, własność prywatna - dąb szypułkowy o obwodzie w pierśnicy 410 cm; Nowa Wioska, własność prywatna - dąb szypułkowy o obwodzie w pierśnicy 312 cm; Olimpin, własność prywatna - dąb szypułkowy czterowierzchołkowy o obwodach w pierśnicy od 32 do 40 cm; Prądocin, Skarb Państwa Gmina Nowa Wieś Wielka - dwa dęby szypułkowe o obwodach w pierśnicy 400 cm każdy; Olimpin, Skarb Państwa Nadleśnictwo Bydgoszcz - dwa dęby szypułkowe o obwodach w pierśnicy 300 cm każdy.

Na terenie Gminy Nowa Wieś Wielka znajduje się 86 użytków ekologicznych. Większość z nich stanowią bagna i torfowiska, ale pewien udział mają także wyłączone z użytkowania łąki, pastwiska i ugory. Użytki ekologiczne stanowią ostoję dla wielu roślin i zwierząt, o wysokiej wartości krajobrazowej, wpływają na wzrost bioróżnorodności obszaru. Torfowiska są naturalnymi zbiornikami retencyjnymi, kształtują bilans wodny i pełnią funkcję fitoklimatyczną.

Dziedzictwo historyczne

Na terenie gminy Nowa Wieś Wielka występują obiekty zabytkowe, takie jak:

- kościół parafialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP w Nowej Wsi Wielkiej z 1867 r. (Kościół Rzymsko-Katolicki),
- kościół w p.w. Matki Bożej Królowej Polski w Dąbrowie Wielkiej z 1876 r., d. świątynia protestancka,
- kościół parafialny p.w. Najświętszej Marii Panny Królowej Polski w Brzozie z 1934 r. – budowla w stylu neobarokowym, powstała w miejscu walk Powstania Wielkopolskiego z 1919 r.,
- pałacyk myśliwski Hrabiorów Skórzewskich z końca XIX wieku – sołectwo Brzoza. Obiekt został wybudowany na terenie majątku – siedziba rodu

była w Lubostroniu, w stylu neogotyckim. W okresie międzywojennym obiekt był siedzibą zarządcy majątku. Po wojnie przejęty przez PFZ. Własność prywatna od 1986 r.

- zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza: chata (leśniczówka) w Chmielnikach z początku XX w.,
- zabudowa wiejska osadnictwa typu olęderskiego.

3.3. Zagospodarowanie turystyczne gminy

Baza noclegowa, gastronomiczna i rekreacyjno-sportowa w gminie

Obiekty turystyczne na terenie gminy:

- Hotel „Brzoza” w Brzozie – hotelarstwo, jeździectwo, turystyka piesza (również sala konferencyjna);
- Ośrodek w Chmielnikach nad jeziorem Jezuickim (dzierżawca: Finnepol-Bydgoszcz Sp. z o. o.), turystyka wodna i wędkarska, aktywna rekreacja, camping, gastronomia,
- Ośrodek Wypoczynkowy „Brzoza” w Pieckach nad jeziorem Jezuickim,
- Baza noclegowa w budynku Fundacji im. R. Steinera w Prądocinie.
- Gospodarstwo Agroturystyczne „U Sławka” (również sala weselna) – Dziemionna.

Baza gastronomiczna na terenie gminy na terenie gminy Nowa Wieś Wielka:

- Restauracja Hotel „Brzoza” w Brzozie,
- Restauracja „Carina” w Brzozie,
- Gospoda „U Baby Jagi” w Brzozie,
- Karczma „Zbyszko” w Prądocinie.

Baza rekreacyjno-sportowa na terenie gminy Nowa Wieś Wielka:

- boiska sportowe (ogólnodostępne): w Brzozie przy Gimnazjum (trawiaste, pełnowymiarowe, piłkarskie wraz z torem łuczniczym i bieżnią do biegów sprinterskich - tartanowa) oraz boisko sportowe w Nowej Wsi Wielkiej,
- kąpielisko gminne w Chmielnikach na terenie Ośrodka Sportowo-Rekreacyjnego w Chmielnikach nad jeziorem Jezuickim,
- wypożyczalnia sprzętu sportowego - Ośrodek Sportowo-Rekreacyjny w Chmielnikach.

Wśród obiektów noclegowych w gminie Nowa Wieś Wielka wyróżnia się hotel „Brzoza” w Brzozie. Są tylko dwa gospodarstwa agroturystyczne. Baza rekreacyjna koncentruje się w ośrodku w Chmielnikach. Na terenie gminy rozwinięta jest baza sportowa, która daje możliwość uprawiania różnych form aktywności rekreacyjno-sportowej.

Szlaki turystyczne

Na terenie gminy Nowa Wieś Wielka wyznaczono następujące szlaki piesze:

- szlak czerwony (26,8 km) prowadzi po borach sosnowych Puszczy Bydgoskiej z Bydgoszczy do Nowej Wsi Wielkiej;
- szlak czarny (30 km) wychodzi z Bydgoszczy i biegnie koło Brzozy, przez Dobromierz do Solca Kujawskiego;
- szlak „Pałucki” (niebieski, 17,3 km) jest to fragment szlaku prowadzący z miejscowości Brzoza do Łabiszyna przez rezerwat „Dziki Ostrów”;
- szlak łącznikowy (żółty, 1,4 km) łączy Brzozę ze Szlakiem Pałuckim; szlak zielony (17,9 km) prowadzi z Bydgoszczy do miejscowości Chmielniki nad Jeziorem Jezuickim;
- szlak rowerowy - „Świadkowie Historii” (ogółem 40 km, na terenie Gminy 14,7 km), który prowadzi przez miejsca upamiętniające tragiczne losy Polaków na terenie Puszczy Bydgoskiej;
- ścieżka dydaktyczno- przyrodnicza „Buczyna”, która powstała w wyniku współpracy Nadleśnictwa Solec Kujawski i Gminy Nowa Wieś Wielka.

Szlaki turystyczne w gminie Nowa Wieś Wielka uwzględniają obszary chronione z ich atrakcyjnymi okazami florystycznymi, co umożliwia turystom zapoznanie się z dziedzictwem przyrodniczym gminy.

Rzeka Noteć w obrębie gminy Nowa Wieś Wielka (Nowy Kanał Notecki)

(Źródło: Słowiński M., Nadolny G., „Wielka Pętla Wielkopolski Warta-Noteć-Gopło-Warta”. Przewodnik nie tylko dla wodniaków, Satchwell, Warszawa, 2007, s. 34-77)

Warunki hydrologiczne

Na terenie gminy Nowa Wieś Wielka koryto Starej Noteci zastąpił Nowy Kanał Notecki (Kanał Nowonotecki), stanowiący kanał zasilający dla Kanału Górnonoteckiego. Na terenie gminy Nowa Wieś Wielka, Stara Noteć nie ma naturalnego koryta, z wyjątkiem odcinka granicy z gminą Białe Błota, na wysokości miejscowości Przyłęki.

Między śluzami Dębinek, przez jaz zrzutowy odchodzi Stara Noteć Rynarzewska. Nowy Kanał Notecki i Kanał Górnonotecki kończą się na śluzie w Antoniewie, gdzie Górna Noteć odchodzi od drogi wodnej Warta- Kanał Bydgoski. Pod Antoniewem można wpłynąć na kręty odcinek Górnej Noteci, która płynie przez łąki i mokradła w gminie Łabiszyn.

3.4. Projekty realizowane w gminie (w tym współfinansowane ze środków Unii Europejskiej)

Gmina Nowa Wieś Wielka jest aktywnym członkiem Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny”. Wśród projektów współfinansowanych ze środków UE wyróżnia się projekt, który został zaakceptowany w celu przyznania pomocy w ramach działania „Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju”:

- „Rekonstrukcja pomnika Powstańców Wielkopolskich w Brzozie” dofinansowane z EFRROW w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” Oś IV Leader PROW na lata 2007-2013 – wniosek złożony, umowa podpisana. Rekonstrukcja pomnika upamiętniającego poległych w Brzozie powstańców wielkopolskich, wzniesionego z inicjatywy hrabiny Marii Skórzewskiej w 1923 r. Pomnik został zniszczony w czasie okupacji niemieckiej w 1940 r.

Ponadto realizowane są projekty dotyczące infrastruktury w gminie:

- „Budowa ulicy Kasztanowej wraz z odwodnieniem w Brzozie” dofinansowanie z EFRR w ramach Działania 1.1 RPO Województwa Kujawsko-Pomorskiego, zrealizowano w 2009 r.;
- „Zagospodarowanie terenu rekreacyjno- wypoczynkowego w miejscowościach: Brzoza, Dąbrowa Wielka, Dobromierz, Jakubowo, Kobylarnia, Nowa Wieś Wielka, Nowe Smolno, Olimpin, Prądocin w Gminie Nowa Wieś Wielka”, dofinansowanie z EFRROW w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi”, Oś III PROW na lata 2007- 2013 – podpisano umowę o przyznanie pomocy, planowane zakończenie II etapu 12.2011 r.;
- „Budowa sieci wodociągowej w miejscowościach Brzoza – Olimpin – Kobylarnia – Nowe Smolno” – dofinansowanie z EFRROW w ramach działania „Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej”, Oś III PROW na lata 2007- 2013 – podpisano umowę o przyznanie pomocy, planowane zakończenie 12.2010 r.
- „Budowa ulicy Polnej w Nowej Wsi Wielkiej wraz z odwodnieniem” dofinansowanie z NPPDL 2008- 2011, zrealizowano w 2009 r.,
- „Budowa ulicy Nadrzecznej – Łąkowej w Olimpinie wraz z odwodnieniem” – dofinansowanie z EFRR w ramach Działania 1.1 RPO województwa kujawsko- pomorskiego, planowane zakończenie 11.2011 r.,
- „Budowa sieci wodociągowej w miejscowościach Prądocin i Dobromierz w Gminie Nowa Wieś Wielka” – dofinansowanie z EFRROW w ramach Działania „Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej” Oś III PROW na lata 2007-2013, podpisano umowę o przyznanie pomocy, planowane zakończenie 08.2012 r.

Projekty dofinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego:

- „Pierwszy krok – aktywizacja zawodowa mieszkańców Gminy Nowa Wieś Wielka” dofinansowany z EFS w ramach PO Kapitał Ludzki Działanie 6.3 – zrealizowano w 2009 r.,
- „Agroturystyczne perspektywy” dofinansowany z EFS w ramach PO Kapitał Ludzki Działanie 9.5, zrealizowano w 2010 r.

3.5. Aktywność mieszkańców gminy – organizacje pozarządowe oraz imprezy lokalne

Organizacje pozarządowe (NGO) w gminie Nowa Wieś Wielka to:

- Stowarzyszenie Pomocy na Rzecz Rodzin z siedzibą w Nowej Wsi Wielkiej. Celem stowarzyszenia jest dobrowolne i bezinteresowne niesienie pomocy osobom i rodzinom, które z różnych przyczyn niezdolne są do rozwiązywania swych życiowych problemów oraz kształtowanie postaw społecznych, sprzyjających bezpośrednio uczestnictwu w działaniach na rzecz osób potrzebujących pomocy. Wsparcie specjalistyczne dla osób zagrożonych marginalizacją życia społecznego, organizacja hipoterapii, dogoterapii i choreoterapii dla dzieci niepełnosprawnych, uczestników SDS, seniorów oraz innych osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Polski Komitet Pomocy Społecznej z siedzibą w Nowej Wsi Wielkiej. Celem PKPS jest niesienie pomocy dzieciom, osobom i rodzinom w szczególności ludziom starszym, niepełnosprawnym, chorym, samotnym, pozbawionym środków do życia, ubogim, bezradnym i bezdomnym. Działania PKPS ukierunkowane są na kształtowanie postaw społecznych sprzyjających bezpośrednio uczestnictwu w działaniach na rzecz osób potrzebujących pomocy, bądź wspieranie takich działań.
- Gminne Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe z siedzibą w Nowej Wsi Wielkiej. Celem Zrzeszenia jest propagowanie i rozwój kultury fizycznej na terenie działania Zrzeszenia, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki środowiska wiejskiego.
- Stowarzyszenie Klub Sportowy „Brzoza” z siedzibą w Brzozie. Celem Klubu jest krzewienie kultury fizycznej wśród dzieci i dorosłych na terenie działania Klubu oraz wychowanie dzieci i młodzieży przez kulturę fizyczną i sport. Cele te realizowane są przez uczestnictwo w rozgrywkach i zawodach sportowych, organizowanie zawodów, imprez sportowych i rekreacyjnych, prowadzenie działalności szkoleniowej, sprawowanie opieki wychowawczej i szkoleniowej nad członkami klubu.
- Stowarzyszenie Gminny Ludowy Klub Sportowy „Burza” w Nowej Wsi Wielkiej. Celem Klubu jest krzewienie kultury fizycznej wśród dzieci i młodzieży oraz wychowanie dzieci i młodzieży przez kulturę

fizyczną i sport. Odbywa się to m.in. poprzez uczestnictwo w rozgrywkach i zawodach sportowych, organizowanie zawodów, imprez sportowych i rekreacyjnych oraz prowadzenie działalności szkoleniowej. Ponadto klub sprawuje opiekę wychowawczą i szkoleniową nad swoimi członkami oraz kształtuje pozytywne cechy charakteru i osobowości poprzez uczestnictwo w realizacji zadań i pracę na rzecz klubu. Głównym kierunkiem działania klubu jest propagowanie piłki nożnej.

- Stowarzyszenie Uczniowski Klub Sportowy „Sokół” z siedzibą w Brzozie. Celem Klubu jest planowanie i organizowanie pozalekcyjnego życia sportowego uczniów, form aktywności ruchowej, gier i zabaw dostosowanych do wieku, stopnia sprawności zainteresowań sportowych, uczestniczenie w imprezach sportowych, organizowanie zajęć sportowych dla uczniów szkoły w celu wszechstronnego rozwoju ich sprawności fizycznej i umysłowej, organizowanie działalności sportowej ze szczególnym uwzględnieniem funkcji zdrowotnych, systematyczne podnoszenie umiejętności łuczniczych zawodników, utrzymywanie się w kadrze krajowej i wojewódzkiej.
- Koło Gospodyń Wiejskich z siedzibą w Nowej Wsi Wielkiej. Celem Koła Gospodyń Wiejskich jest obrona praw, reprezentowanie interesów i działanie na rzecz poprawy sytuacji społeczno- zawodowej kobiet wiejskich i ich rodzin oraz prowadzenie wśród kobiet wiejskich działalności społeczno- wychowawczej, oświatowo- kulturalnej w zakresie poprawy warunków socjalno- bytowych rodzin wiejskich, podtrzymywanie tradycji lokalnych wśród mieszkańców oraz kształtowanie postaw patriotycznych wśród młodzieży.
- Klub Seniora z siedzibą w Nowej Wsi Wielkiej. Klub Seniora z siedzibą Brzozie. Celem Klubów Seniora jest niesienie pomocy osobom samotnym, chorym, bezradnym i ich rodzinom.
- Polski Związek Kombatantów Rzeczypospolitej i Byłych Więźniów Politycznych siedziba Koło Nowa Wieś Wielka. Celem Koła jest: kształtowanie aktywnych postaw w działaniu dla dobra Ojczyzny, otaczanie opieką członków Związku i osób niepełnosprawnych, zwłaszcza w zakresie spraw socjalnych i zdrowotnych, popularyzowanie i utrwalanie w pamięci społecznej dziejów walk niepodległościowych oraz wychowanie młodzieży w duchu patriotyzmu.
- Parafialny Oddział Akcji Katolickiej z siedzibą w Nowej Wsi Wielkiej, Celem Akcji Katolickiej jest pogłębianie formacji chrześcijańskiej oraz bezpośredniej współpracy katolików świeckich z hierarchią kościelną w prowadzeniu misji apostołskiej Kościoła.

- Koło Ligi Obrony Kraju z siedzibą w Brzozie. Celem Koła jest: kształtowanie i umacnianie w społeczeństwie w wśród młodzieży obywatelskiej postawy wobec spraw obronności RP, prowadzenie działalności oświatowo-wychowawczej, krzewienie kultury fizycznej i rozwoju dyscyplin sportu, wchodzących w zakres zainteresowania członków Koła LOK i zgodnych ze statutem LOK. Celem klubu jest szkolenie zawodników w strzelectwie sportowym z broni pneumatycznej i kulowej oraz popularyzacja sportów strzeleckich wśród młodzieży i dorosłych.
- Stowarzyszenie Klub Turystyki Rowerowej „Rowerowabrzoza”, Brzoza. Celem klubu jest planowanie i organizowanie życia turystyczno- sportowego w oparciu o możliwości sprzętowe, kształtowanie pozytywnych wzorców osobowych i postaw społecznych wśród rodziców, dzieci i młodzieży, poznawanie walorów krajoznawczo- turystycznych województwa kujawsko-pomorskiego, a w szczególności powiatu bydgoskiego, popularyzacja turystyki rowerowej, jako jednej z form czynnego wypoczynku, krzewienie trzeźwości i abstynencji, jako podstawy spędzania wolnego czasu i popularyzacja zasad bezpiecznej jazdy na rowerze.
- Fundacja im. Rudolfa Steinera, Prądocin. Fundacja powołała w 1998r. Wyższą Szkołę Ochrony Środowiska w Bydgoszczy. Fundacja prowadzi ekologiczne gospodarstwo w Prądocinie o pow. 44 ha, posiadające atest wydany przez firmę Agro- Bio- Test oraz międzynarodowy certyfikat Demeter International. Drugie gospodarstwo w Troszynie ma ok. 35 ha i również posiada atest gospodarstwa ekologicznego. Fundacja utworzyła w 2003 r. Centrum Ochrony Środowiska Wiejskiego w Prądocinie, które prowadzi edukację w zakresie rolnictwa i przetwórstwa ekologicznego. Prowadzone są również szkolenia w zakresie alternatywnych źródeł energii i rozwoju obszarów wiejskich.
- Ochotnicza Straż Pożarna w Nowej Wsi Wielkiej i Brzozie.

Wśród imprez o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym promujących gminę Nowa Wieś Wielka można wymienić:

- święta, festyny, festiwale: „Powitanie wiosny”, „Powitanie lata”, „Święto latawca”, „Pożegnanie lata”, „Muzyczny Plecak”, Moto- Party (zlot motocykli), Przegląd Piosenki Wakacyjnej,
- Dożynki Gminne,
- Międzygminny Rodzinny Rajd Rowerowy Brzoza- Przylęki, Bieg Sylwestrowy w Brzozie (10 km, ok. 180 biegaczy z całej Polski – w 2009 r.),
- Festiwal Sportowo-Turystyczny w Brzozie, Spartakiada Środowiskowych Domów Samopomocy,

- wydarzenia promujące dziedzictwo historyczne Gminy: obchody rocznic wybuchu Powstania Wielkopolskiego przy pomniku poległych powstańców w Brzozie (wraz z asystą powstańczego oddziału konnego).

Przewidywane kierunki rozwoju turystyki w gminie zmierzają do wzmocnienia potencjału turystycznego Gminy Nowa Wieś Wielka poprzez zagospodarowanie terenów wokół Jeziora Jezuickiego i okolic, m.in.: budowa infrastruktury nowoczesnego kąpieliska, infrastruktury dla rozwoju turystyki wodnej, utworzenie bazy rekreacyjno- wypoczynkowej, usług turystycznych oraz ekologicznych i edukacyjnych Gminy Nowa Wieś Wielka. Planowane jest utworzenie małej muszli koncertowej w okolicy jeziora, a także budowa ścieżek pieszo-rowerowych przebiegających przez teren Gminy Nowa Wieś Wielka (ok. 30 km) wraz z infrastrukturą techniczną (ciągi rowerowe, ciągi piesze, miejsca postojowe, parkingi, oznakowanie), skomunikowanych z ciągami komunikacyjnymi gminy i gmin powiatu bydgoskiego. Ze względu na rozwój turystyki konnej planowane jest wyznaczenie ścieżek konnych oraz oznakowanie szlaków turystycznych. Planowana jest także budowa infrastruktury turystycznej wzdłuż Nowego Kanału Noteckiego oraz dalsza rozbudowa i modernizacja ścieżek przyrodniczo- dydaktycznych.

3.6. Wnioski z analizy potencjału turystycznego gminy Nowa Wieś Wielka

Poprawa zagospodarowania turystycznego gminy przy istniejącym potencjale poprawi atrakcyjność gminy, jako miejsca pobytu weekendowego dla mieszkańców aglomeracji bydgosko- toruńskiej i innych turystów odwiedzających gminę Nowa Wieś Wielka.

Baza noclegowa jest na razie niedostatecznie rozwinięta w stosunku do potencjału gminy. Brak gospodarstw agroturystycznych o typowym charakterze (opartych na zasobach gospodarstwa rolnego), mimo istnienia silnego ośrodka edukacyjnego Fundacji im. R. Steinera w Prądocieniu.

Oczekiwany jest pozytywny efekt szkoleń agroturystycznych finansowanych z PO Kapitał Ludzki, pożądany jest wzrost liczby gospodarstw agroturystycznych.

Działalność Fundacji im. R. Steinera jako centrum edukacji ekologicznej i przedsiębiorczości może mieć wpływ na procesy rozwojowe gospodarki rolnej w gminie oraz aktywizację zawodową mieszkańców. Współpraca z władzami gminy może zaowocować powstaniem gospodarstw ekologicznych.

W rejonie Kanału Nowonoteckiego istnieją możliwości aktywizacji rekreacji i sportu oraz możliwości stworzenia zaplecza dla planowanej działalności turystycznej z uwzględnieniem turystyki wodnej (przygotowanie szlaku kajakowego).

Można odnotować początki aktywności organizacji w małych miejscowościach gminy. Pozytywny jest także wpływ działalności

Stowarzyszenia LGD „Trzy Doliny” i realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju, która uwzględnia rozwój turystyki wodnej na Noteci.

Celowe jest wykorzystanie atrakcyjności turystycznej obszarów chronionych w powiązaniu z planowanymi działaniami na rzecz rozwoju turystyki wodnej np. wyznaczenie trasy do obiektu Pałac hr. Skórzewskich, jako cennego zabytku architektury neogotyckiej w powiązaniu z walorami obszarów chronionych Rezerwatu Leśnego Dziki Ostrów.

Wskazane jest poszerzenie form promocji i wzbogacenie materiałów promocyjnych z uwzględnieniem walorów Noteci i obszarów przyległych. Problemem jest pozyskanie środków finansowych ze strony inwestorów, którzy chcieliby zaangażować się w rozwój infrastruktury turystycznej. Przeszkodą mogą być kwestie własności cieków i zbiorników wodnych oraz odpowiedzialności za ich prawidłowe funkcjonowanie i utrzymanie. Wśród kwestii ekologicznych szczególną uwagę zwraca niski poziom świadomości ekologicznej społeczeństwa oraz koszty przywracania stanu pierwotnego obszarom zniszczonym ekologicznie, np. ponoszenie kosztów oczyszczania jeziora Jezuickiego w aktualnym stanie własności akwenu.

Widoczna jest aktywizacja mieszkańców gminy i ich zaangażowanie w dziedzinie wykorzystania dziedzictwa historycznego (tradycje związane z Powstaniem Wielkopolskim), zwłaszcza w miejscowości Brzoza (projekt rekonstrukcji pomnika wzniesionego w 1923 r.). Działania władz gminy przy zaangażowaniu mieszkańców wpłyną pozytywnie na kierunki rozwoju turystyki w gminie i pozwalają na pełne wykorzystanie jej walorów przyrodniczych i krajobrazowych.

4. Miasto i Gmina Pakość

4.1. Ogólna charakterystyka miasta i gminy Pakość

Miasto i Gmina Pakość położona jest w południowo- zachodniej części województwa kujawsko- pomorskiego i należy do powiatu inowrocławskiego. Miasto Pakość oddalone jest 56 km od Bydgoszczy i 12 km od Inowrocławia.

Gmina Pakość leży na pograniczu Kujaw, Pałuk i Wielkopolski. W średniowieczu istniał tu gród strzegący przeprawy przez Noteć. W okresie podziału dzielnicowego Polski o zwierzchnictwo nad Pakością walczyli książęta wielkopolscy z kujawskimi. Miasto Pakość uzyskało prawa miejskie w 1359 roku. W XIV w. wzniesiono tu gotycki zamek. Przez wiele wieków Pakość była prężnym ośrodkiem gospodarczym. Na przełomie XV i XVI w. w mieście mieszkali protestanci, luteranie i husyci. Miasto zostało zniszczone w czasie potopu szwedzkiego. W 1769 r. w trakcie konfederacji barskiej stoczono pod Pakością bitwę. W 1772 r. Pakość znalazła się pod zaborem pruskim. W latach 1807-1815 była na obszarze Księstwa Warszawskiego, potem ponownie należała do Prus. Mieszkańcy Pakości aktywnie uczestniczyli w Powstaniu Wielkopolskim w 1918-1919 i brali udział m.in. w walkach o Inowrocław. W czasie II wojny światowej wielu mieszkańców Pakości stało się ofiarą represji okupanta niemieckiego.

Po wojnie nastąpił dynamiczny rozwój miasta i gminy Pakość. Pakość jednak zachowała swój historyczny układ urbanistyczny, a w jego tło wpisuje się zbudowany na początku XX wieku neogotycki ratusz. Pakość w latach 1975-1998 należała do województwa bydgoskiego.

Powierzchnia miasta i gminy to 86 km², w tym miasto – 3 km². Gmina podzielona jest na 12 sołectw: Rybitwy, Gorzany, Giebnia, Węgierce, Kościelec, Łącko, Jankowo, Ludwiniec, Radłowo, Dziarnowo, Rycerzewko, Ludkowo, Mielno, Wojdał, Wielowieś, Rycerzewo. Na terenie miasta i gminy Pakość mieszka 10179 osób, zaś w mieście Pakość 5977 mieszkańców.

Planowane dochody budżetu gminy na rok 2011: 27 576,5 tys. zł. Planowane wydatki budżetu gminy na rok 2011 to 31 114,1 tys. zł. Dochody przypadające na jednego mieszkańca miasta i gminy to 2708,8 zł.

Na koniec 2010 roku stopa bezrobocia w województwie kujawsko- pomorskim wynosiła 15,7 %. W całym powiecie inowrocławskim stopa bezrobocia była wyższa i wynosiła 19,4 %. W mieście Pakość było w tym okresie 501 bezrobotnych osób (w tym 219 kobiet). Na terenie gminy Pakość było 316 osób bezrobotnych (w tym 178 kobiet).

W mieście i gminie Pakość zarejestrowanych jest 651 podmiotów gospodarczych. Większość firm to małe i średnie przedsiębiorstwa. Ich struktura działowo- gałęziowa to głównie działalność usługowa oraz handel. Duży udział w strukturze podmiotów gospodarczych ma również działalność budowlana,

transportowa (transport krajowy i zagraniczny), produkcja odzieży, styropianu i handel hurtowy (centrum firmy Polo Market w Giebni).

Na terenie gminy występuje 564 gospodarstw rolnych. Zajmują one powierzchnie 5924 ha. W strukturze użytków rolnych gospodarstw duży udział mają łąki i pastwiska.

Sieć wodociągowa na terenie miasta ma długość 26,4 km. Sieć wodociągowa na terenach wiejskich ma długość 110,7 km. Sieć kanalizacyjna na terenie miasta to 10,4 km, na terenie gminy 7,2 km. Funkcjonująca oczyszczalnia ścieków znajduje się na terenie miejscowości Kościelec. Ścieki z miasta Pakość tłoczone są do oczyszczalni ścieków w miejscowości Sadłogoszcz. Użytkowane składowisko odpadów to Składowisko Odpadów Komunalnych w Giebni. Ważną inwestycją dla Pakości była budowa tzw. małej obwodnicy miasta – przebudowa ulic łączących drogi wojewódzkie: nr 251 i nr 255 (finansowana z RPO Woj. Kujawsko- Pomorskiego i budżetu gminy).

Dużym problemem w gminie jest zagrożenie degradacją dużych obszarów. Część z nich leży przy granicy z gminą Janikowo i zagrożona jest niekorzystnymi skutkami działalności przemysłowej (składowiska odpadów poprodukcyjnych i brak rekultywacji). W północno- zachodniej części gminy zagrożenie degradacją terenu wynika częściowo ze zorganizowanego poboru kopalin (żwiry, piaski, torfy). Istotnym problemem są również zjawiska erozji gleb na terenie gminy. Występuje też zanieczyszczenie wód powierzchniowych (jezioro Pakoskie, jezioro Mielno i rzeka Noteć).

4.2. Walory turystyczne miasta i gminy

Środowisko przyrodnicze

Gmina Pakość leży na skraju Pojezierza Gnieźnieńskiego, nad rzeką Noteć. Noteć jest najstarszą, świadomie budowaną, drogą wodną na ziemiach polskich. W 1857-1861 powołano do życia spółki melioracyjne w Bydgoszczy, Łabiszynie i Pakości. Celem działania tych spółek stało się pozyskanie nowych obszarów łąk. Obniżony został poziom wody w jeziorze Gopło (ok. 1,4 m), dzięki czemu uzyskano osuszenie terenów o powierzchni ponad 140 km². Uzyskano dzięki temu znaczne tereny łąk i możliwość rozwoju towarowej produkcji rolnej.

W pobliżu śluzy w Pakości znajduje się ujście Noteci Zachodniej, którym dawniej prowadziła na jeziora bronisławska droga wodna. W roku 1974 zakończono budowę zbiornika wodnego, który powstał przez spiętrzenie jeziora Pakość i jeziora Bronisławskiego dwoma zaporami ziemnymi. Powstał zbiornik, który miał służyć zmniejszeniu deficytu wody w zachodniej części Kujaw. Daje on możliwość nawodnienia gruntów rolnych, zaopatrzenia zakładów przemysłowych oraz pełni rolę zasilającą dla szlaku żeglugowego na Noteci i

Kanale Bydgoskim. Bronisławska droga wodna o długości 19 km wykorzystywana była do przewozu produktów rolnych, w tym produktów przemysłu ziemniaczanego z Bronisławia i z cukrowni w Janikowie. W ciągu ostatnich ponad dwudziestu lat ruch towarowy na tej drodze wodnej niemal całkowicie nie występuje. W koncepcji programowo-przestrzennej rewitalizacji śródlądowej drogi wodnej w Polsce (odcinek planowanej drogi wodnej E70 na terenie Polski) przewiduje się ożywienie ruchu towarowego na Bronisławskiej drodze wodnej.

Na terenie gminy Pakość znajdują się jeziora o dużym znaczeniu dla rozwoju turystyki i zgodnymi z tym celem kierunkami zagospodarowania (rekreacja, rybactwo, turystyka):

- Jezioro Mielno, powierzchnia: 179,3 ha, głębokość: 4,7 m. Jest to jezioro rynnowe, przepływowe, które powstało w korycie meandrującej Noteci. Szlak żeglowny prowadzący przez jezioro ma ok. 5 km.
- Jezioro Pakoskie Pn, powierzchnia: 285,3 ha, głębokość: 19 m, Jeziorami zarządza Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej Poznań, Obszary należące do Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000 nie występują na terenie gminy. Innymi formami ochrony przyrody są:

- użytki ekologiczne: Łącko - bagna 6 szt. o łącznej powierzchni 6,54 ha.
- pomniki przyrody: Kościelec - jesion 3 szt., kasztanowce 12 szt., wiązy 2 szt., Łącko – dąb szypułkowy 37 szt., Ludkowo dąb szypułkowy 1 szt., Ludwiniec jesion wyniosły 1 szt., dąb czerwony 1 szt., Rycerzewo wiąz szypułkowy 1 szt., Pakość graby pospolite 55 szt., lipy drobnolistne 17 szt., wiąz szypułkowy 1 szt., dęby szypułkowe 23 szt., jałowiec wirginijski 1 szt.

Mimo braku dużych obszarów chronionych, cennych przyrodniczo w obrębie gminy Pakość dużą rolę spełniają ekosystemy łąk nadnoteckich, jezior i obszary przybrzeżne.

Dziedzictwo historyczne

Wśród obiektów wpisanych do rejestru zabytków z terenu miasta i gminy Pakość, wyróżniają się obiekty sakralne:

- Kościelec - Zespół Kościoła p.w. Św. Małgorzaty, XII-XIV w., przebudowa do XIX w.
- Pakość - Zespół Klasztorny o. Franciszkanów- Reformatorów, obiekty Cmentarza Grzebalnego,
- zespół Kalwarii Pakoskiej.

Najbardziej znanym elementem dziedzictwa historycznego Pakości jest Kalwaria Pakoska, zwana Jerozolimą Kujawską. Kalwaria Pakoska jest drugą co do wieku Kalwarią w Polsce. Najstarsza to Kalwaria Zebrzydowska. Na terenie Polski funkcjonują 24 kalwarie. Pomysłodawcą utworzenia Kalwarii był ksiądz

Kęśicki. W celu umocnienia wiernych w ich wierze, w obliczu zagrożenia przez innowierców, wyznaczył na podstawie dzieła Adrychomiusza ścieżki odwzorowujące szlaki jerozolimskie. Drewniane krzyże wyznaczały poszczególne stacje Drogi Krzyżowej. Już w 1628 roku poprowadzono na Kalwarii pierwszą drogę krzyżową. Budowa kaplic Kalwarii (w stylu barokowym) trwała ponad 60 lat. Na bazie starego zamku podarowanego przez braci Działyńskich, Franciszkanie wybudowali kościół i klasztor, który istnieje do dziś. Franciszkanie objęli opieką Kalwarię Pakoską w 1647 r. i sprawowali ją do kasaty Zakonu przez rząd pruski w 1832 r. Wrócili ponownie do Pakości w 1931 r.

Po zakończeniu II wojny światowej o.o. Franciszkanie objęli duszpasterstwem całą Pakość w roku 1971, odzyskali klasztor i kościół Św. Bonawentury. Najważniejsze uroczystości w ciągu roku, które mają miejsce w Kalwarii Pakoskiej, to: obchody kalwaryjskie w Wielki Czwartek i Wielki Piątek (Droga Pojmania, Droga Męki). W maju, Święto Znalezienia Krzyża Św., zaś we wrześniu Święto Podwyższenia Krzyża Św.

Pozostałe obiekty zabytkowe w mieście i gminie Pakość, to:

- pałace, dworki, zamki, parki dworskie:
 - Dziarnowo, Mielno - Parki Dworskie,
 - Giebnia - Zespół Dworski, k. XIX w.,
 - Jankowo - Zespół Pałacowy, 1880-1900,
 - Kościelec - Zespół Pałacowy Dębskich,
 - Ludkowo - Zespół Dworski,
 - Łącko - Zespół Dworski, XIX-XX w.,
 - Pakość – Zespół Dworski (ul. Barcińska),
 - Radłowo, Wielowieś, Wojdal – Zespoły Dworskie,
 - Rybitwy – Zespół Pałacowy,
 - Węgierce – Zespół Pałacowy, pocz. XX w., pałac 1904-1906,
- zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza:
 - Gorzany, Ludwiniec, Łącko – zagroda, Wojdal – domy,
 - Pakość - Szpital Garnizonowy (ob. dom mieszkalny), Szkoła (ob. dom mieszkalny), domy na poszczególnych ulicach Pakości, Wodociągowa Wieża Ciśnień, Gazownia, Rzeźnia Miejska, Zespół Młyna, Młyn, Magazyn,
 - Radłowo - Szkoła Ewangelicka (ob. budynek mieszkalny), domy, zabudowania zagród,
 - Rycerzewo - domy, zabudowania zagród,
 - Wielowieś - Zagroda, domy, Obora, Stodoła, Budynek Gospodarczy,
- Inne obiekty:
 - Kościelec - Szkoła, Poczta, Radłowo – Zespół szkoły,
 - Leszczyce - Rakarnia (odlewnia żeliwa),

- Pakość - Ratusz, Komisariat Policji, Ochronka dla dzieci (przedszkole), Szkoła (ul. Barcińska), Bank Ludowy (ob. Spółdzielczy), Zespół Poczty.

4.3. Zagospodarowanie turystyczne miasta i gminy

Baza noclegowa, gastronomiczna i rekreacyjno-sportowa

Obiekty turystyczne na terenie gminy Pakość:

- Hotelik „Lira” (6 pokoi z łazienkami, sala konferencyjna), Pakość,
- Pole biwakowe, Pakość, Camping: Mielno,
- Ośrodek wypoczynkowy Kurkowego Bractwa Strzeleckiego, Łącko,
- Agroturystyka „U Dyzia”, Giebnia, Janikowo,
- Miejsca noclegowe w Domu Pielgrzyma o.o. Franciszkanów (40 miejsc).

Baza gastronomiczna na terenie gminy:

- Restauracja „Pod rybką”, Pakość,
- Doner Kebab, Pakość,
- Bar Caro, Pakość,
- Gościniec „Rycerski”, Pakość.

Baza rekreacyjno-sportowa na terenie gminy:

- boiska sportowe: stadion miejski (ul. Św. Jana), boisko szkolne przy Szkole Podstawowej, boisko szkolne przy Gimnazjum, Orlik 2012 (ul. Barcińska), Orlik 2012 (ul. Mogileńska),
- boiska sportowe w miejscowościach wiejskich,
- sale sportowe: sala w Szkole Podstawowej, sala w Gimnazjum, sala w Ośrodku Kultury i Turystyki,
- wypożyczalnia sprzętu wodnego na terenie ośrodka rekreacyjnego nad jeziorem Mielno.

Na terenie miasta i gminy Pakość nie ma (poza jednym) gospodarstw agroturystycznych. Liczba miejsc noclegowych nie jest wystarczająca. Obiekty gastronomiczne koncentrują się na terenie miasta. Uwagę zwraca dobrze rozwinięta baza sportowa.

Szlaki turystyczne

Na terenie miasta i gminy Pakość oznaczono przebieg ponadregionalnych tras turystycznych. Są to szlaki piesze:

- Szlak Piastowski, przebiega przez województwo wielkopolskie i województwo kujawsko-pomorskie, prowadzi z Poznania Pobiedziska, Moraczewo, Ostrów Lednicki, Gniezno, Trzemeszno, Mogilno, Strzelno, Kruszwicę, Inowrocław, Kościelec Kujawski,

Pakość, Barcin, Lubostroń, Żnin, Wenecję, Biskupin, Gąsawę, Marcinkowo Górne, Rogowo, do Gniezna, wędrówka po szlaku odtwarza cykliczne przemieszczanie się piastowskich władców i ich dworów pomiędzy czterema grodami, które pełniły stołeczne funkcje,

- Szlak Powstania Wielkopolskiego, 16 km, przebiega przez Inowrocław, Mimowolę, Kościelec, Gorzany, Lechowo, Pakość.

Szlak wodny:

- odcinek szlaku: Kanał Bydgoski – Warta, 146,6 km. Przebiega przez Kanał Górnonotecki, Noteć Górną Skanalizowaną, jezioro Gopło, Kanał Ślesiński. Najważniejsze przystanie: Łabiszyn, Barcin, Pakość, Inowrocław – Mątwy, Kruszwica, Ślesin, Konin – Morzysław.
- szlak kajakowy na Szlaku Piastowskim: od Słowikowa (lub Kamieńca) w kierunku Kwieciszewa i Pakości, aż do Noteci.

Warunki żeglugi na Noteci w obrębie miasta i gminy Pakość

(Źródło: Słowiński M., Nadolny G., „Wielka Pętla Wielkopolski Warta-Noteć-Gopło-Warta”. Przewodnik nie tylko dla wodniaków, Satchwell, Warszawa, 2007, s. 34-77)

Warunki hydrologiczne.

Górna Noteć

W tym odcinku płyniemy po Górnej Noteci (km 121,6-59,5). To rzeka skanalizowana, przepływająca przez kilka jezior. Szlak żeglowny oznakowany jest znakami brzegowymi. Szerokość szlaku wynosi 8-20 m, głębokość od 0,8 do 1,2 m. Pod Antoniewem wpływamy na kręty odcinek rzeki płynącej przez łąki i mokradła.

Km 90,2 Most drogowy w Wojdalu, droga lokalna, WWŻ – 5 m. Za mostem na lewym brzegu można cumować. Po przejściu przez most, na przeciwnym brzegu wieś Wojdał – szansa na uzupełnienie zapasów żywności i wody.

Km 90,0 Linia brzegowa jeziora Wojdał. Jest to rozlewisko Noteci: dł. 300 m, szer. ok. 100 m. Szlak żeglowny przechodzi środkiem jeziora, oznakowany na krańcach znakami nawigacyjnymi.

Km 89,7 Linia brzegowa jeziora Wojdał.

Km 89,4 PB – ujście ścieku z Inowrocławia (Smyrnia).

Km 89,0 Linia brzegowa jeziora Mielno.

Km 85,9 Zwężenie jeziora Mielno. Po przejściu przesmyku bliżej prawego brzegu, przy cyplu, wpływamy na szeroki akwen. Przed Pakością, w zatoczce na LB w odległości ok. 1 km, widoczna z daleka przystań Yacht Klubu Polski „Inowrocław” – Łącko k. Pakości.

Nabrzeże dł. 50 m, pomost w kształcie litery L, dł. 50 m. Slip betonowy i slip torowy. Na kei prąd i możliwość poboru wody. Można cumować przy pomoście, kei brzegowej i bojach. Na przystani hangary, sanitariaty, możliwość drobnych napraw silników i łodzi. Czartery jachtów i miejsca noclegowe. Stacja benzynowa ok. 4 km, w Pakości.

Km 84,0 Ujście rzeki. Linia brzegowa jeziora Mielno. Dalej płyniemy prawie prostym 2-kilometrowym odcinkiem Noteci.

Km 81,9 Most drogowy w Pakości, droga nr 251 Inowrocław-Barcin, WWŻ – 4,8.

Km 81,5 Miejsce postoju w Pakości. Możliwość zacumowania na lewym brzegu. Możliwość zaopatrzenia w żywność w sklepach w centrum Pakości.

Km 81,1 Most kolejowy w Pakości, WWŻ – 5,5 m.

Km 81,0 LB – ujście rzeki Noteci Zachodniej. W tym miejscu następuje rozgałęzienie szlaku. Jeśli 50 m przed śluzą w Pakości skręcilibyśmy w prawo, w kierunku południowo-zachodnim, to wpłynęlibyśmy na stary szlak żeglowny – bronisławską drogę wodną, służącą przez wiele lat do transportu produktów przemysłu ziemniaczanego i płodów rolnych z Bronisławia i cukru z cukrowni w Janikowie. Po wybudowaniu zapory czołowej w Pakości i bocznej w Kołudzie Małej nastąpiło spiętrzenie wód i poziom ich podniósł się o 3,9 m. Jeziora utworzyły Zbiornik Pakoski. Obecnie ruch towarowy na tym szlaku zamarł.

Km 80,9 Most drewniany na śluzie Pakość, WWŻ – 2,9 m.

Km 80,9 Śluza nr 1 w Pakości. Parametry techniczne: śluza komorowa, napęd ręczny, spad 1,84 m, dł. 42 m, szer. 4,93 m. Przy śluzie siedziba Nadzoru Wodnego w Pakości. Na postój można zatrzymać się w awanporcie dolnym śluzy.

Km 80,4 LB – jaz zastawkowy w Pakości.

Jaz odprowadzający wody Noteci zlokalizowany jest 540 m na południe od śluzy. Na lewym brzegu widoczne hałdy kamienia wapiennego Zakładów Sodowych w Janikowie. Liczne wyloty kanałów ściekowych.

Km 79,9 Należy uważać na wystające na środku drogi wodnej resztki mostu.

Km 78,9 Most drogowy w Lechowiu, WWŻ – 4,5 m.

Km 77,2 Most drogowy drewniany w Gorzanach, WWŻ – 4,6 m.

Km 75,4 Most drogowy drewniany, WWŻ – 4 m.

Km 74,7 Most kolejowy w Kościelcu, WWŻ – 3,2 m.

Km 74,1 Most drogowy w Leszczycach, WWŻ – 4,3 m. Od Leszczyc do jeziora Gopło droga wodna biegnie adaptowanym korytem Noteci Wschodniej. Noteć na tych odcinkach jest bardzo wąska: brzegi porośnięte szuwarami zwięzają jej koryto do ok. 8 metrów.

4.4. Projekty realizowane w mieście i gminie (w tym współfinansowane ze środków Unii Europejskiej)

Projekty współfinansowane ze środków Unii Europejskiej realizowane na terenie miasta i gminy Pakość, to:

- „Utworzenie Parku Kulturowego Kalwaria Pakoska, jako elementu promocji dziedzictwa Kujaw i Pałuk” przy wsparciu Urzędu Marszałkowskiego i Starostwa Inowrocławskiego, w ramach RPO Woj. Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013, działanie 3.3. „Rozwój infrastruktury kultury”. W 2010 roku przyznano dofinansowanie projektu w wysokości 9,8 mln zł. Łączna wartość projektu to ok. 15 mln zł. W ramach projektu wykonana będzie renowacja dwunastu kapliczek, iluminacja obiektów, urządzenie terenu otaczającego. Powstanie również Centrum Informacji Turystycznej z parkingiem.

Gmina Pakość jest aktywnym członkiem LGD „Czarnoziem na soli”. Z terenu gminy złożono wnioski o przyznanie pomocy w ramach działania Osi IV Leader „Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju”:

- „Rewitalizacja i zagospodarowanie terenu w centrum wsi Kościelec”. Wnioskodawca: gmina Pakość. Wniosek złożony w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” (umowa podpisana),
- „Kultywowanie ludowych tradycji kujawskich. Przegląd Zespołów Ludowych – Na pakoskim rynku”. Wnioskodawca: Ośrodek Kultury i Turystyki w Pakości. Wniosek złożony w ramach działania „Małe projekty”.
- Opracowany jest projekt związany z turystyką wodną na Noteci: „Budowa stancy w ramach zagospodarowania starorzecza Górnej Skanalizowanej Noteci”, finansowanie w ramach środków RPO Woj. Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007- 2013, działanie 7.1. „Rewitalizacja zdegradowanych dzielnic miast”. Brak harmonogramu zadań, sporządzone jest opracowanie dotyczące zagospodarowania terenu. W ramach projektu przystani przewidziane jest przygotowanie dwóch pomostów pływających, nabrzeża i utworzenie niezbędnej infrastruktury. Przewidziane są również środki konieczne do bagrowania dna rzeki Noteć na odcinku realizacji projektu. Wniosek o finansowanie zostanie złożony po jego aktualizacji i akceptacji przez odpowiednie organy władz samorządowych.

4.5. Aktywność mieszkańców miasta i gminy – organizacje pozarządowe oraz imprezy lokalne

Organizacje pozarządowe (NGO) na terenie miasta i gminy Pakość:

- Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe - organizacja skupiająca młodzież z terenu Gminy, główne jej zadania to sport i rekreacja, Ludowe Zespoły Sportowe są inicjatorami i współorganizatorami "Turnieju wsi", obejmuje: LZS Wielowieś - dwie drużyny piłki nożnej oraz sekcja tenisa stołowego, LZS Kościelec - drużyna piłki nożnej, LZS Radłowo - drużyna piłki nożnej,
- Ludowy Uczniowski Klub Sportowy przy Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Kościelcu - posiada sekcję strzelectwa sportowego,
- Klub Sportowy „Sokół” - skupia młodzież i dzieci w dwóch sekcjach koszykówki; seniorów i młodzików,
- Klub Sportowy „Notecianka” Pakość - trzy drużyny piłki nożnej; seniorzy, juniorzy i młodzicy,
- Związek Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych - organizacja skupia 62 członków zwyczajnych i 116 podopiecznych,
- Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów - rok założenia - 1966, ilość członków - 156, z siedziba w Pakości,
- Fundacja Kalwaria Pakoska - wspieranie organizacyjne i finansowe działań mających na celu ochronę i renowację kompleksu barokowych kapliczek, tworzących tzw. Kalwarię Pakoską oraz obiektów kościelnych i innych dóbr kultury sakralnej w Pakości,
- Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci, Młodzieży i Rodziny "Kraina Rozwoju" - z siedziba w Pakości. Celem działania jest pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie szans tych rodzin i osób,
- Stowarzyszenie „Pomocna Dłoń” - organizacja rekreacji i wypoczynku dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.

Dużą rolę w aktywizacji mieszkańców Pakości spełnia Ośrodek Kultury i Turystyki. Ośrodek prowadzi zajęcia w wielu sekcjach. Działa tu Klub Seniora, Klub Diabetyków, Zespół „Lira”, Kujawski Zespół Folkloru „Pakościanie” i inne.

Imprezy o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym promujące gminę Pakość i rozwój turystyki:

- święta, festyny, festiwale: święta kościelne i państwowe, festyny związane z Dniami Pakości,
- imprezy kulturalne i sportowe: imprezy kulturalne związane z obchodami Dni Pakości, mecze koszykówki (Sokół) i piłki nożnej (Notecianka i LZSy), Bieg Wiosny, Bieg Jesieni, marsze na orientację,
- Konfrontacje Teatrów Ulicznych, Noc świętojańska, Pożegnanie lata, Gwiazdka z OKiT,

- festyny w miejscowościach wiejskich gminy Pakość
- wydarzenia promujące dziedzictwo historyczne gminy: Nocne Drogi Krzyżowe w Kalwarii Pakoskiej.

Przewidywane kierunki rozwoju turystyki w gminie zapisane w strategii gminy uwzględniają rozwój turystyki religijnej: identyfikacja oraz odpowiednie oznakowanie (wizualizacja) miejsc i obiektów religijnych w Gminie Pakość i szeroką promocję ponadprzeciętnych zabytków sakralnych oraz wspieranie działań służących renowacji zabytków kultu religijnego. Realizacja tych celów staje się możliwa po rozpoczęciu projektu dotyczącego Parku Kulturowego Kalwaria Pakoska.

Ważnym celem jest również rozwój turystyki historycznej związanej ze Szlakiem Piastowskim: oznakowanie i opis miejsc historycznych oraz zabytków związanych ze Szlakiem Piastowskim oraz wpisanie miejsc historycznych i zabytków w regionalne trasy wycieczek Szlakiem Piastowskim.

Na terenie gminy Pakość realizowane są działania zmierzające do rozwoju turystyki rekreacyjnej. Planowana jest identyfikacja i szczegółowy opis atrakcji turystycznych (rekreacyjno- wypoczynkowych) gminy Pakość oraz kompleksowa promocja atrakcji turystycznych. Dla realizacji celów strategicznych związanych z rozwojem turystyki na terenie gminy, wskazane jest zagospodarowanie wyrobisk poźwirowych w miejsca rekreacyjne, wytyczenie ścieżek rowerowych, pieszych i rozwój taniej bazy noclegowej.

4.6. Wnioski z analizy potencjału turystycznego miasta i gminy Pakość

Turystyka pielgrzymkowa jest ważnym typem turystyki, rozwijającym się w Pakości, ze względu na istniejącą tu Kalwarię Pakoską. Uzyskanie środków finansowych z Unii Europejskiej oraz z innych źródeł (w tym budżetu miasta i gminy) przyczyni się do odzyskania dawnej świetności barokowych kapliczek. Zaznacza się również duża aktywność O. Franciszkanów w zakresie promocji oraz pozyskiwania środków na rewitalizację Kalwarii. Dużą rolę spełnia Fundacja Kalwaria Pakoska, w pozyskiwaniu środków finansowych na renowację obiektów Kalwarii, stając się niezbędnym uzupełnieniem i wsparciem dla działań gminy w tym zakresie.

Baza noclegowa na terenie gminy (uzupełniona przez bazę noclegową w klasztorze O. Franciszkanów) nie jest wystarczająca, zwłaszcza w obliczu zwiększonego ruchu turystycznego po roku 2012, kiedy to zostaną zakończone prace związane z renowacją Kalwarii Pakoskiej. Istnieje konieczność rozwoju bazy noclegowej dla turystów na obszarach wiejskich gminy Pakość. Niezbędne jest propagowanie idei i szkolenia w zakresie rozwoju działalności agroturystycznej wśród właścicieli gospodarstw rolnych.

Postępują przygotowania do realizacji projektu stacyjny na Noteci. Wybór terenu wymaga rozważenia kwestii poszerzenia o tereny przyległe (po oczyszczalni ścieków) ze względu na istniejącą infrastrukturę (teren utwardzony

i oświetlony). Ciąg pieszo- spacerowy wzdłuż Noteci wymaga poprawy infrastruktury.

Powiązanie promocji Kalwarii Pakoskiej z działaniami prowadzonymi w związku z ożywieniem turystyki wodnej na Noteci jest możliwe. Dużą rolę w tym zakresie może spełnić Centrum Informacji Turystycznej, które jest planowane w ramach projektu Parku Kulturowego.

Działania w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Czarnoziem na soli” uwzględniają rozwój turystyki na Noteci w gminach członkowskich. Wizja rozwoju dla obszaru, na którym działa ta lokalna grupa działania sformułowana jest w oparciu o dążenie do zachowania dziedzictwa historycznego, czystego środowiska naturalnego i wykorzystanie przedsiębiorczości mieszkańców. Aktywność i integracja mieszkańców w ramach działań LGD może prowadzić do utworzenia nowych miejsc pracy i dodatkowych źródeł dochodów, również dzięki turystyce. Cele ogólne realizowane w ramach LSR to poprawa jakości życia oraz rozbudowa kapitału społecznego i różnicowanie działalności gospodarczej (w tym tworzenie pozarolniczych miejsc pracy w turystyce). Ważnym celem jest również zachowanie dziedzictwa historycznego, kulturowego i przyrodniczego, jako zasobów Kujaw Zachodnich. W ramach wymienionych celów można oczekiwać, że zostaną zrealizowane przedsięwzięcia na terenie gminy Pakość, w wyniku których zagospodarowane zostaną tereny na cele sportowe i rekreacyjne, jak również rozwiną się formy działalności edukacyjnej, kulturalnej i sportowej na bazie świetlic wiejskich. Dzięki tym przedsięwzięciom nastąpi poprawa jakości życia w miejscowościach wiejskich gminy i wzrost integracji społeczności lokalnych. Wykorzystanie zasobów przyrodniczych i krajobrazowych sprawi, że turystyka w obrębie gminy Pakość stanie się źródłem dodatkowych dochodów dla właścicieli gospodarstw rolnych, powstaną również gospodarstwa agroturystyczne i rozwinie się wiejska baza noclegowa. Celowe jest skoncentrowanie działań w miejscowościach wiejskich na terenach przyległych do Noteci.

W celu poprawy stanu środowiska naturalnego wskazana jest ochrona terenów wokół jeziora Mielno i jeziora Pakoskiego przed chaotyczną zabudową rekreacyjno- rezydencjonalną i ochrona czystości wód (w tym Noteci). Ostatnie lata wskazują również na duże znaczenie ochrony przeciwpowodziowej terenów przyległych do Noteci i konieczność podjęcia niezbędnych, pilnych działań w tym zakresie.

5. Miasto i Gmina Ujście

5.1. Ogólna charakterystyka miasta i gminy Ujście

Miasto i gmina Ujście leży w województwie wielkopolskim, na terenie powiatu pilskiego. Najbliższym miastem jest Piła (10 km). Do stolicy regionu Poznania jest 87 km. Gminy sąsiednie to: Kaczory, Chodzież, Czarnków, Trzcianka.

Skomunikowanie gminy w kierunku północ- południe zapewnia droga krajowa nr 11 (Koło-brzeg - Bytom), stanowiąca połączenie z Piłą i dalej z drogą krajową nr 10 Szczecin – Płońsk, a w Poznaniu łączy się z autostradą A2. Przez Ujście przebiega również droga nr 182 w kierunku Międzychód.

Miasto Ujście zawdzięcza swoją nazwę położeniu nad rzekami Gwdą i Notecią, które tutaj łączą się. Miasto otrzymało prawa miejskie w 1413 r. (Ujście należy do Kapituły Najstarszych Miast w Polsce). Ujście jako miasto królewskie leżało na historycznej granicy między Wielkopolską a Pomorzem.

Na terenach obecnej gminy Ujście rozwijało się osadnictwo typu olęderskiego. W 1597 r. założono Olędry Ujskie (dziś Ługi Ujskie). W tym okresie Ujście było znane w Wielkopolsce z produkcji dobrego piwa, już w 1596 r. powstał tu cech piwowarów. Browar istniał do lat 20-tych XX w. W 1655 r., w czasie potopu szwedzkiego doszło w Ujściu do spotkania 17-tysięcznej, dobrze uzbrojonej, armii szwedzkiej z pospolitym ruszeniem szlachty polskiej (15 tys.). W wyniku pertraktacji i zdrady interesów narodowych przez wojewodów poznańskiego i kaliskiego, armia polska poddała się, oddając najeźdźcom całą Wielkopolskę. Po 1772 r. wbrew postanowieniom traktatu rozbiorowego, Ujście włączono do zaboru pruskiego.

W latach 1891-1897 prowadzono prace regulacyjne w biegu Noteci i melioracje łąk. Do 1939 r. granica między Polską a Niemcami przebiegała na Noteci i Gwdzie, a Ujście stało się miastem granicznym. Do dziś istnieją drewniane budynki niemieckiej straży granicznej.

Powierzchnia gminy to 126 km². Miasto i gminę Ujście zamieszkuje 8142 mieszkańców. 46,5 % mieszka w Ujściu. Pozostałe miejscowości gminy: Byszki, Chrustowo, Jabłonowo, Kruszewo, Mirosław, Nowa Wieś Ujska, Węglewo, Ługi Ujskie.

Ok. 30 % powierzchni gminy Ujście zajmują lasy. 63 % powierzchni zajmują użytki rolne, na których gospodaruje 1392 gospodarstw rolnych (18 gospodarstw ma powierzchnię powyżej 50 ha). W produkcji roślinnej dominuje uprawa zbóż, roślin okopowych, rzepaku oraz użytki zielone. W produkcji zwierzęcej dominuje chów trzody chlewnej i w mniejszym stopniu chów (hodowla) bydła. W Byszkach i Ługach Ujskich przeważa hodowla bydła, a w Kruszewie, Jabłonowie, Mirosławiu i Nowej Wsi Ujskiej hodowla trzody chlewnej. Na terenie gminy działa ok. 10 gospodarstw sadowniczych i ogrodniczych.

Dochody budżetu miasta i gminy Ujście planowane na rok 2010 to 20734,3 tys. zł. Wydatki budżetu gminy w roku 2010 planowano na poziomie 22769,5 tys. zł. Dochody gminy przypadające na jednego mieszkańca to 2546,5 zł.

Na koniec 2010 roku stopa bezrobocia w województwie wielkopolskim wynosiła 8,7 %. W całym powiecie pilskim stopa bezrobocia była nieco wyższa i wynosiła 10,8 %. Liczba bezrobotnych, w tym okresie, na terenie miasta i gminy Ujście wynosiła 324 osoby (w tym 170 kobiet).

Na koniec roku 2010 zarejestrowanych było 395 podmiotów gospodarczych. Wśród podmiotów dominują podmioty osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (głównie handel, transport, budownictwo).

Infrastruktura dotycząca ochrony środowiska w gminie jest rozbudowywana. Sieć wodociągowa w mieście Ujście ma długość 13,6 km. W miejscowościach wiejskich gminy wodociągi mają długość 67,5 km. W dwóch miejscowościach na terenie gminy brakuje sieci wodociągowej. Kanalizacja w mieście Ujście to sieć długości 10,9 km. W miejscowościach wiejskich gminy sieć kanalizacyjna wynosi 40,2 km. Trzy miejscowości gminy Ujście nie mają dostępu do kanalizacji. Oczyszczalnia ścieków w Ujściu jest własnością prywatną i przyjmuje ścieki z terenu miasta. Druga oczyszczalnia ścieków w Kruszewie jest własnością komunalną. Na terenie gminy Ujście funkcjonuje składowisko odpadów.

5.2. Walory turystyczne miasta i gminy

Środowisko przyrodnicze

Bliskość pradoliny Noteci decyduje o wysokich walorach turystycznych i środowiskowych obszaru. Granica geograficzna między Wielkopolską a Pomorzem na terenie gminy Ujście i charakterystyczne ukształtowanie terenu (wysoka skarpa poprzecinana długimi wąwozami) jest rezultatem działalności lodowców przesuwających się przez te tereny. Rzeźba terenu gminy obniżona jest w kierunku północnym (wzniesienia od 46,5 m – 115 m n.p.m.).

Uchodząca w Ujściu Gwda ma swój początek koło Szczecinka i największe dorzecze wśród rzek Pomorza Zachodniego (4940 km). Charakterystyczną cechą rzeki są nie tylko krajobrazy, ale również kamieniste dno i znaczny spadek wody (to zdecydowało o lokalizacji elektrowni wodnych).

Jedyne jezioro w gminie Ujście mieści się w Nowej Wsi Ujskiej i ma powierzchnię 4,19 ha. Głębokość tego jeziora to 9 m. Jezioro jest własnością Agencji Nieruchomości Rolnych.

Na terenie miasta i gminy Ujście znajdują się następujące tereny chronione:

- wschodnia część gminy Ujście oraz środkowy fragment części zachodniej wchodzi w skład Obszarów Chronionego Krajobrazu „Dolina Noteci”. Ochroną objęto wieś Byszki, Ługi Ujskie, Chrustowo, północą część wsi Mirosław, znaczną część wsi Nowa Wieś Ujska i miasto Ujście.

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 w Polsce obejmuje tereny podlegające ochronie jako:

- obszary specjalnej ochrony ptaków (OSOP) – tworzone na podstawie Dyrektywy 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikich ptaków (tzw. Dyrektywa ptasia), specjalne obszary ochrony siedlisk (SOOS) – tworzone w oparciu o Dyrektywę 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory (tzw. Dyrektywa siedliskowa).

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 na terenie gminy Ujście obejmuje:

- OSOP Nadnoteckie Łęgi (ogółem 16058 ha). Część doliny Noteci między Wieleniem a ujściem Gwdy stanowi teren, pokryty głównie łąkami zalewowymi i torfowiskami niskimi, a także dawnymi korytami rzecznyymi oraz dołami potorfowymi, wypełnionymi wodą. Występują tu liczne kanały i rowy odwadniające. Gniazdują tu derkacze, podróżniczki oraz zatrzymujące się podczas wędrówek stada gęsi zbożowych i białoczelnych. Na terenie miasta Ujście ok. 7,5 ha, na terenach wiejskich gminy 1.744,0 ha; obejmuje zachodnią część wsi Ługi Ujskie.
- OSOP Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego (ogółem 32672 ha). Ostoja obejmuje pradolinę rzeczną o zmiennej szerokości (od 2 do 8 km), która ma przebieg równoleżnikowy. Graniczy od północy z wysoczyzną Pojezierza Krajeńskiego (maksymalne deniwelacje między dnem doliny a skrajem wysoczyzny dochodzą do 140 m), a od południa z piaszczystym, porośniętym lasami Tarasem Szamocińskim. Znaczna część pradoliny została zmeliorowana, łąki są użytkowane. W kilku miejscach pradoliny założono stawy rybne, gdzie prowadzona jest intensywna hodowla ryb. Do najcenniejszych ptaków tu występujących należą: bielik, kania czarna, kania ruda, orlik krzykliwy i błotniak stawowy. Na terenie miasta Ujście ok. 13,8 ha, na terenach wiejskich gminy 1.061,4 ha; obejmuje południową część wsi Byszki.
- SOOS Dolina Noteci (ogółem 50532 ha). Jeden z największych obszarów torfowo- bagiennych w Europie. Ostoja obejmuje fragment doliny Noteci między Wieleniem a Bydgoszczą. Na zboczach doliny występują płaty muraw kserotermicznych. Występują tu również kompleksy buczyn i dąbrów. Występują tu torfowiska niskie z fragmentami zalewowych łąk i trzcinowisk oraz enklawami zakrzewień i zadrzewień, a także intensywnie użytkowanymi łąkami. Teren poprzecinany jest kanałami i rowami odwadniającymi, pełen jest starorzeczy. Obszar większości położony jest na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu Dolina Noteci. Ostoja zajmuje około 5,6 % terenów wiejskich gminy Ujście.

- OSOP Puszcza nad Gwdą (ogółem 77679 ha). Na obszarze puszczy występują bory sosnowe na dnach i zboczach dolin oraz lasy liściaste i mieszane. W bardzo urozmaiconym, polodowcowym krajobrazie są liczne jeziora, wokół których występują rozległe torfowiska niskie, przejściowe i wysokie oraz tereny podmokłe. W obrębie ostoi znajdują się także łąki i pola. W znajdujących się tu umocnieniach Wału Pomorskiego zimują nietoperze. Ostoja jest miejscem lęgowym lelka, lerki, dzięcioła czarnego, gągoła, kani czarnej i rudej, nurogęsi, puchacza i rybołowa. Ostoja zajmuje część terenu miasta Ujście.

W gminie Ujście znajduje się także 6 parków, z czego 2 objęte są ochroną konserwatorską (w Kruszewie i w Mirosławiu). Na terenie miasta i gminy Ujście ustanowiono 20 pomników przyrody.

Dziedzictwo historyczne

Wśród obiektów sakralnych wpisanych do rejestru zabytków wyróżniamy:

- Kościół parafialny p.w. św. Wojciecha w Kruszewie z 1928 r.,
- kościół filialny p.w. Matki Boskiej Różańcowej w Ługach Ujskich z 1893 r. wraz z dzwonnica,
- Kościół parafialny p.w. św. Mikołaja w Ujściu z poł. XIX w., w stylu neobarokowym, d. kościół ewangelicko-augsburski,
- Kościół ewangelicki na Starym Rynku w Ujściu, należący do gminy,
- Pastorówka na Starym Rynku w Ujściu, stanowiąca własność prywatną,
- Kalwaria Ujska, należąca do parafii p.w. św. Mikołaja w Ujściu.

Wielką atrakcją turystyczną Ujścia jest niewątpliwie kompleks Kalwarii.

Kalwaria Ujska zbudowana została w latach 1893-1908. Zbudowano 14 kaplic (stacji) Drogi Krzyżowej oraz Belle Vue – budowlę w kształcie zamku, stanowiącą jednocześnie punkt widokowy na Ujście i okolice. Było także miejsce sprzedaży pamiątek i posiłków dla turystów i pielgrzymów odwiedzających Kalwarię. Tylko ten obiekt przetrwał do dziś w stanie prawie niezmienionym (służy obecnie jako kaplica Grobu Pańskiego w obrzędach Wielkanocy). Niektóre kaplice Kalwarii miały 8 m wysokości i różny styl architektoniczny. Do budowy użyto m.in. szkła białego i kolorowego z huty w Ujściu i wapienia z Turyngii. W kaplicach stały figury naturalnej wielkości (tylko 3 zachowały się do dziś). Projekty niektórych kaplic były nagrodzone na Wystawie Światowej w Paryżu w 1889 r. Kalwaria przetrwała w ówczesnym kształcie do 1942 r. W czasie wojny Kalwaria została metodycznie i planowo zburzona. Odbudowa Kalwarii po II Wojnie Światowej rozpoczęła się od ustawienia 14 krzyży drewnianych w 1946 r. W 1976 r. ustawiono (jednego dnia) 14 stacji Drogi Krzyżowej w formie figuralnej. Po roku 1989 z inicjatywy władz samorządowych rozpoczęto odbudowę Kalwarii Ujskiej. Powołano zespół odbudowy. Stworzono koncepcję odbudowy, zakładającą zachowanie formy

architektonicznej i kształtu rzeźbiarskiego kaplic w nawiązaniu do tradycji historycznej.

Prace odbudowy trwają nadal, a kaplice odtwarzane są przy wydatnym udziale Urzędu Miasta i Gminy Ujście oraz innych sponsorów (m.in. Huta Ujście). Kalwaria Ujska powoli odzyskuje część swojej świetności, stając się atrakcją dla turystów i pielgrzymów odwiedzających Ujście, szczególnie w czasie uroczystości religijnych (Droga Krzyżowa, Odpust Przelania Krwi Przenajświętszej w pierwszą niedzielę lipca).

Do rejestru zabytków są także wpisane obiekty na terenie miasta i gminy:

- Zespół pałacowo- parkowy w Jabłonowie (pałac, dwór, park, oficyna), zespół folwarczny w Jabłonowie – własność prywatna,
- Zespół pałacowo- parkowy w Kruszewie (pałac z 1749 r., neorenesansowy z basztą, park), który jest własnością prywatną,
- Pałac dworski w Mirosławiu, który stanowi własność komunalną.

Do rejestru zabytków są także wpisane następujące obiekty:

- Ratusz w Ujściu z XIX w., budowla eklektyczna – własność gminy Ujście,
- zespół stopnia wodnego „Nowe nr 12” na rzece Noteć. Urządzenia hydrotechniczne 1896 r. (śluza, jaz, przepławka). Budynki mieszkalno-gospodarcze k. XIX w., schron bojowy 1938 r.,
- drewniane budynki niemieckiej straży granicznej,
- cmentarz katolicki w Byszkach, należący do gminy,
- cmentarz ewangelicko- augsburski w Chrustowie, stanowiący własność Skarbu Państwa,
- cmentarz ewangelicko- augsburski w Jabłonowie, stanowiący własność gminy,
- cmentarz katolicki (własność parafii p.w. św. Wojciecha w Kruszewie) i ewangelicko-augsburski w Kruszewie, stanowiący własność gminy,
- cmentarz katolicki w Mirosławiu, stanowiący własność gminy,
- cmentarz ewangelicko-augsburski w Nowej Wsi Ujskiej, stanowiący własność gminy,
- cmentarz katolicki w Ujściu, stanowiący własność gminy,
- cmentarz katolicki przykościelny w Ujściu, stanowiący własność parafii p.w. św. Mikołaja w Ujściu,
- cmentarz ewangelicko- augsburski w Węglewie.

5.3. Zagospodarowanie turystyczne miasta i gminy

Baza noclegowa, gastronomiczna i rekreacyjno-sportowa

Baza noclegowa w mieście i gminie Ujście:

- Firma Gastronomiczno- Handlowa „Ewada” (23 miejsca noclegowe), Ujście,

- Usługi Hotelarskie, Grzegorz Norkowski (6 miejsc noclegowych), Nowa Wieś Ujska,
- „Rancho & Spa” (16 miejsc noclegowych, docelowo 60), Mirosław,
- Miejsca noclegowe dla wodniaków w remizie OSP nad Notecią.

Baza gastronomiczna w mieście i gminie Ujście:

- Restauracja „Calvados”, Ujście,
- Bar Przydrożny „U Iwony”, Chrustowo,
- Pijalnia Piwa, Ujście,
- Bar „Remiza”, Ługi Ujskie,
- Bar „Kufelek”, Nowa Wieś Ujska,
- Bar Kruszewo, Kruszewo,
- Karczma, Kruszewo,
- Biała Karczma, Chrustowo, Ujście,
- „Ewada”, Ujście,
- Spagheteria „Sole Mio”, Ujście,
- Pizzeria „Vesuvio”, Ujście.

Baza rekreacyjno- sportowa:

- Boisko sportowe ogólnodostępne Orlik 2012, znajdujące się w Ujściu na ul. Staszica (nad gimnazjum).
- Hala widowiskowo – sportowa (miejsce rozgrywek m.in. Ujskiej Ligi Koszykówki),
- Boisko sportowe ogólnodostępne Orlik 2012, Kruszewo,
- Boiska sportowe w miejscowościach wiejskich gminy Ujście.

Szlaki turystyczne

Przez teren gminy Ujście przebiega szlak pieszy czerwony, który biegnie od Jeziora Płotki – leśniczówka „Płotka” - Piła – Leszków – Kalina – Byszki – Ujście. Jego długość na terenie powiatu pilskiego wynosi 19km.

Ponadto do wykorzystania jest także szlak kajakowy, który biegnie na terenie powiatu pilskiego na następujących rzekach: Noteci, Łobżonce, Lubczy, Orlej, Gwdzie, Rurzyca, Piławie, Dobrzyca i Kocuni. Szlak kajakowy wiodący z Dreżna ma długość 145 km (trasa spływu 7-10 dniowego).

Szlaki kajakowe na Noteci:

- Wieleń – Ciszkowo – Góra n. Notecią – Pianówka – Czarnków – Osuch – Romanowo Dolne – Romanowo Górne – Walkowice – Ujście,
- Osiek – Ujście.

Popularna trasa rowerowa: Mikołajewo – Pianówka – Czarnków – Osuch – Romanowo Dln., Grn. – Walkowice – Ujście.

Przez gminę Ujście biegnie także leśna ścieżka rowerowa, która rozpoczyna się w miejscowości Ługi Ujskie, biegnie przez las i kończy się na ścieżce dydaktycznej w Nadleśnictwie Zdrojowa Góra w Pile.

W Ujściu znajduje się również punkt widokowy usytuowany na Osiedlu Górnym. Wieża widokowa w Ujściu powstała w 2006 roku. Na jej szczycie usytuowany jest taras widokowy, który umożliwia podziwianie uroków panoramy Ujścia i okolic. Na tarasie widokowym oznaczono odległości w km z Ujścia do stolic poszczególnych państw.

Niewątpliwą atrakcją dla turystów jest rekonstrukcja bitwy (kapitulacji) pod Ujściem z 1655 r. Od 2009 r. w lipcu w rocznicę bitwy grupy rekonstrukcji historycznej odtwarzają zgromadzenie wojsk szwedzkich i polskich (pospolitego ruszenia) na polu bitwy. Organizatorem jest Ujski Dom Kultury, a uczestnicy rekonstrukcji wiernie odtwarzają przebieg tego wydarzenia, broń, stroje i tradycje wojenne.

Na terenie gminy Ujście przebiega linia kolejowa w relacji Czarnków – Piła. Na odcinku Mirosław – Czarnków linia jest nieczynna, a tory częściowo zdemontowane. Planowane jest uruchomienie ścieżki rowerowej po nasypie kolejowym lub linii kolejki wąskotorowej, jako atrakcji turystycznej gminy (w porozumieniu z gminą Czarnków).

Warunki żeglugi na Noteci w obrębie miasta i gminy Ujście

(Źródło: Słowiński M., Nadolny G., „Wielka Pętla Wielkopolski Warta-Notec-Gopło-Warta”. Przewodnik nie tylko dla wodniaków, Satchwell, Warszawa, 2007, s. 34-77)

Warunki hydrologiczne

Dolna Noteć. Km 176,2 – 38,9

Odcinek Dolnej Noteci – skanalizowanej. Koryto rzeki obudowane jest budowlami regulacyjnymi. Na trasie 14 śluz żeglugowych – komorowych. Szlak żeglowny oznakowany jest znakami brzegowymi. Szerokość szlaku wynosi 25-30 m. Głębokości tranzytowe wahają się od 1,2 do 1,6 m, w zależności od poziomu piętrzenia wody. Okres nawigacji: od kwietnia do listopada.

Km 117,7 Stopień piętrzący Walkowice. W skład obiektu wybudowanego w 1913 roku wchodzi: śluza żeglugowa i jaz. Śluza nr 13. Parametry techniczne: śluza komorowa, napęd ręczny, spad 1,84 km, dł. 57,4 m, szer. 9,6 m.

Jaz. Parametry techniczne: jaz zastawkowy, jeden otwór żeglugowy, spad 1,42m.

Km 117,0 Stopień wodny Walkowice. Do wsi Walkowice od śluzy ok. 0,5 km. W trakcie postoju można uzupełnić zaopatrzenie w miejscowym sklepie. Od Walkowic Noteć zaczyna skręcać na wschód. Z prawej burty ściana lasu, z lewej rozległe łąki rzadko porośnięte krzewami i pojedynczymi drzewami. Łąki są poprzecinane licznymi rowami melioracyjnymi i ciekami: Wałowy Rów, Kanał Stobieński, Wrząca Toń. Na lewym trawersie wieś Biała.

Km 111,8 Stopień wodny Nowe. Hydrowęzeł Nowe służy do utrzymania żeglowności Dolnej Noteci od śluzy 11 Krostkowo do śluzy 12 Nowe. Węzeł Nowe zamyka zlewnię o powierzchni 11349 km². W skład obiektu wybudowanego w 1896 roku wchodzi: śluza żeglugowa i jaz.

Śluza nr 12. Wykonana jest na fundamencie betonowym, ściany ma z cegły, a dno komory stanowi płyta betonowa. Wrota wsporne śluzy są stalowe. Parametry techniczne: śluza komorowa, napęd ręczny, spad 1,71 m, dł. 57,4 m, szer. 9,6 m.

Jaz typu zastawkowego, 3-piętrowy, ma przyczółki i filary betonowe obłożone cegłą i kamieniem ciosanym. Jaz piętrzy wodę nie tylko dla żeglugi, ale i do nawadniania łąk sąsiednich. Parametry techniczne: jaz zastawkowy, jeden otwór żeglowny, spad 1,71 m.

Km 111,8 Z lewej burty widoczna wieś Stobno, Fabryka „Atlas”.

Km 108,0 Widoczny jest komin Huty Szkła w Ujściu.

Km 106,6 Most kolejowy na trasie Piła-Mirosław. Linia towarowa, WWŻ – 4,3 m.

Km 106,4 Nabrzeże załadunkowe Huty Szkła w Ujściu. W lewo odchodzi kanał portowy.

Km 106,2 Wylot kanału portowego.

Km 106,1 Ujście Gwdy. Rzeka Gwda stanowi największy dopływ Noteci i ma powierzchnię zlewni 4744 km². Jest rzeką o bogato rozwiniętym dorzeczu, odprowadza wody z szeregu jezior znajdujących się w środkowej części Pojezierza Pomorskiego. PB – koniec Noteci Bystrej. Wpływamy na Noteć Leniwą.

Noteć Leniwa

W Ujściu, w km 106,1, gdzie wpływa Gwda, zaczyna się Noteć Leniwa. Ten odcinek rzeki spokojnie toczy swe wody do Nakła (km 39,1). „Na blenkach” – to miejscowa, potoczna nazwa odcinka rzeki od Gromadna do Ujścia.

Szerokość szlaku żeglownego Noteci Leniwej waha się od 21 do 40 m, a średnia głębokość wynosi przy SW – 1,2 m i przy SNW – 0,9 m.

Od Ujścia rzeka zaczyna odsuwać się od porośniętej lasem skarpy południowej, stopniowo wpływając na środek doliny.

Km 105,8 Most drogowy w Ujściu, WWŻ – 4,7 m.

Km 105,8 Ujście. LB – pomost. Cumujemy przy moście na wysokości remizy OSP Ujście.

W remizie pełnią służbę strażacy. Możliwość noclegu dla wodniaków. Można podłączyć się do prądu i uzupełnić wodę pitną w zbiorniku.

Na placu przed remizą odbywają się corocznie imprezy: koncerty, festiwal muzyczny, występy. Stąd tylko 300 m do sklepów, w których można uzupełnić zapasy żywności.

Km 105,3 Ujście kanału miejskiego otwartego. Zrzut ścieków deszczowych.

Km 97,6 Most kolejowy Piła-Chodzież, WWŻ – 4,6 m.

5.4. Projekty realizowane w mieście i gminie (w tym współfinansowane ze środków Unii Europejskiej)

Projekty realizowane w mieście i gminie Ujście, w tym finansowane ze środków Unii Europejskiej.

- W ramach RPO Woj. Wielkopolskiego na lata 2007-2013 Działanie 6.1 „Turystyka i środowisko kulturowe”, realizowany będzie projekt: „Aktywizacja Wielkiej Pętli Wielkopolski – etap I budowa przystani wodnych na rzece Noteć - budowa przystani rzecznej i promenady w Ujściu”. Wartość projektu opiewa na kwotę 1.106.200 zł, a wielkość dofinansowania to 719.030 zł. Została podpisana umowa na realizację tego zadania, które będzie wykonywane między lutym a grudniem 2011r. Gmina Ujście jest aktywnym członkiem LGD „Dolina Noteci”. Z terenu gminy złożono wnioski o przyznanie pomocy w ramach działania „Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju”. Wnioski te dotyczą następujących przedsięwzięć:
 - W ramach PROW na lata 2007-2013 OŚ III Odnowa Wsi realizowane będzie zadanie „Przebudowa istniejącego budynku i dobudowa do niego obiektu – budynku garażowego oraz zagospodarowanie przestrzeni publicznej na działce o numerze geodezyjnym 866 w miejscowości Byszki”. Wartość projektu opiewa na kwotę 673.315,82 zł, a wysokość dofinansowania wynosi 331.092 zł.
 - Remont i wyposażenie sali wiejskiej w miejscowości Byszki. „Małe Projekty” Leader.
 - W ramach PROW na lata 2007-2013 OŚ III Odnowa Wsi realizowane będzie zadanie „Zmiana sposobu użytkowania stołówki na świetlicę wiejską i rozbudowa budynku na działce nr 207/18 położonej na obszarze wsi Mirosław”. Wartość projektu to kwota 614.683 zł, a wysokość dofinansowania 377.877 zł. Umowa na realizację tego zadania została podpisana. Zadanie realizuje Ujski Dom Kultury.
 - Dożynki gminne w Ujściu „Małe Projekty” Leader.
 - Targi Lokalnej Przedsiębiorczości połączone z imprezą kulturalną, „Małe projekty” Leader.
 - Organizacja II Pikniku Historycznego, „Małe projekty” Leader.
 - W ramach RPO Woj. Wielkopolskiego na lata 2007-2013 Działanie 3.4 Gospodarka wodno – ściekowa realizowany będzie projekt „Ochrona wód

zlewni rzeki Noteć”, dotyczący wsi Ługi Ujskie. Wartość projektu to 3.657.906 zł, a wielkość dofinansowania to 3.101.672 zł.

- W ramach PROW na lata 2007-2013 OŚ III Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej realizowany będzie projekt „Przebudowa hydroforni i rozbudowa sieci wodno-kanalizacyjnej na terenie Gminy Ujście”, dotyczący wsi Byszki. Wartość projektu to kwota 5.860.785 zł, a wielkość dofinansowania to kwota 3.518.147 zł. Planowany termin realizacji to lata 2011-2012.
- W ramach PROW na lata 2007-2013 OŚ III Odnowa Wsi realizowany będzie projekt „Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w Jabłonowie”. Wartość zadania wynosi 552.695 zł, wartość dofinansowania 339.771 zł. Umowa zawarta w IV kwartale 2010 r. Przewidywany termin realizacji to rok 2012.

W koncepcji programowo – przestrzennej rewitalizacji śródlądowej drogi wodnej relacji wschód zachód (odcinek planowanej drogi wodnej E70 na terenie Polski) miasto Ujście zostało wytypowane jako punkt lokalizacji przeładowni z nabrzeżem i portu żeglugi towarowej (na bazie istniejącego portu w Ujściu).

Projektowane przedsięwzięcia obejmują:

- odtworzenie zakładowej przeładowni Huty Szkła w Ujściu.
- budowa przeładowni z nabrzeżem typu ciężkiego lub dalbowego, poszerzenie koryta rzeki, roboty czerpalne (obszar lokalizacji przemysłu przyportowego),
- modernizacja i rozbudowa istniejącego śródlądowego portu handlowego w Ujściu poprzez modernizację i przebudowę istniejącego nabrzeża i modernizację placów składowych.

Miasto Ujście według koncepcji programowo – przestrzennej MDW E70, ma stać się punktem węzłowym dla rozwoju kompleksowej turystyki wodnej. Czynnikiem decydującym o projektowanej funkcji jest fakt istnienia basenu portu handlowego, a także miejsca zakończenia popularnych szlaków kajakowych i bliskość miasta Piła, a także trasy Kołobrzeg – Piła – Poznań. Ujście ma być turystycznym portem bazowym dla żeglugi turystycznej zbiorowej oraz indywidualnej. Projektowane przedsięwzięcia obejmują:

- miejsce postoju jachtów motorowych i łodzi, budowę nabrzeża dla małych jednostek turystycznych (projekt już rozpoczęty w 2010 r.),
- budowę miejsc postojowych dla jednostek sportowo- turystycznych o długości 15 m wraz z systemem pomostów pływających,
- budowę umocnień brzegu,
- budowę slipu – pochylni,
- budowę obrotnicy o średnicy ca. 75 m,
- dobudowę nabrzeża dalbowego dla statków pasażerskich i barek,
- budowę plaży na zakończeniu starorzecza i roboty czerpalne.

W ramach budowy przystani turystycznych dla żeglugi indywidualnej, wytypowano lokalizację w gminie Ujście - Nowe Śluza nr 12 na Noteci.

Projektowana jest modernizacja infrastruktury żeglugowej wraz z budową zaplecza obsługi ruchu turystycznego. Projektowane przedsięwzięcie obejmuje:

- roboty czerpalne i budowę kierownic,
- budowę dalb postojowych dla dużych jednostek,
- odtworzenie i budowę umocnień brzegu,
- budowę oznakowania nawigacyjnego,
- opcjonalnie mała przystań dla jednostek turystycznych wraz z architekturą.

Przedsięwzięcia objęte koncepcją programowo- przestrzenną dotyczącą MDW E70 opracowane zostały w ramach I etapu prac projektowych. Etap ten obejmuje inwentaryzację istniejącego zagospodarowania i stanowi bazę do działań o charakterze promocyjnym i lobbingowym. Okres realizacji działań przewidziany w strategii programowej obejmuje okres do 2030 r. Zakłada również wykorzystanie funduszy strukturalnych Unii Europejskiej w następnych okresach planistycznych po 2013 r.

5.5. Aktywność mieszkańców miasta i gminy – organizacje pozarządowe oraz imprezy lokalne

Organizacje pozarządowe zarejestrowane w mieście i gminie Ujście to m.in.:

- Ludowy Klub Sportowy „Błyskawica” Bronisławki, siedziba władz znajduje się w Kruszewie,
- Klub Sportowy „Unia”,
- Koło Gospodyń w Ujściu,
- Koła Gospodyń Wiejskich w miejscowościach wiejskich gminy Ujście,
- Ochotnicza Straż Pożarna w miejscowościach wiejskich gminy.

Do najważniejszych imprez, na trwałe wpisanych w tradycje miasta i gminy, należą:

- Ujskie Dni Literatury,
- Dni Ujścia,
- Festyn Kupiecki,
- Dożynki gminne,
- imprezy dla dzieci niepełnosprawnych,
- festyny gminne,
- zawody strażackie.
- Koncerty w kościele p.w. św. Mikołaja,
- Piknik Country,
- Międzynarodowy Dzień Tańca,
- Międzynarodowy Dzień Muzyki,
- Święto Niepodległości,
- Pikniki historyczne i parada orkiestr dętych,
- Spływ kajakowy „Wianki na Noteci” (od 2009 r.),

- Rekonstrukcja bitwy pod Ujściem. Piknik historyczny,
- Targi na wodzie (od 2010 r.),
- Wystawy w budynku dawnego kościoła ewangelickiego (np. wystawa pt.: „Gdy Wisła królową to księżniczką Noteć” w 2010 r.), organizowane przez Ujski Dom Kultury.

Problemy wpływające na rozwój turystyki w mieście i gminie Ujście wynikają z faktu, iż wiele terenów znajdujących się przy Noteci wpisanych jest do rejestru zabytków, co stwarza konieczność uzgodnienia zamierzeń z konserwatorem zabytków. Związane to jest również z wpisem do rejestru zabytków historycznego układu urbanistycznego Ujścia. Tereny znajdujące się przy Noteci często są terenami zalewowymi, zaś w Obszarze Chronionego Krajobrazu Doliny Noteci zabronione jest budowanie obiektów w odległości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych. Gmina stara się o komunalizację drogi przy rzece Noteć oraz komunalizację wyspy.

Podstawowe kierunki rozwoju turystyki w mieście i gminie Ujście, to działania zmierzające do stworzenia warunków do powstania centrum rekreacyjno – wypoczynkowego w Ujściu, z uwzględnieniem przystani rzecznej i promenady (realizacja tych zamierzeń stała się możliwa dzięki wykorzystaniu środków z RPO na budowę przystani). Planowane jest również przedsięwzięcie, które ma być realizowane przez inwestorów prywatnych, polegające na wybudowaniu mariny, tawerny i pola namiotowego na terenach nad Notecią w Ujściu.

Ogólne cele, których realizacja w najbliższych latach będzie podejmowana to różnorodne działania w kierunku rozwoju turystyki i sportu – przy jednoczesnym wykorzystaniu szlaku wodnego rzek Noteć i Gwda. Do wykonania tych celów przyczyni się również przedsięwzięcie polegające na zagospodarowaniu Winnej Góry (wyspa, półwysep między ujściem rzeki Gwdy i Noteci). Realizacja tych przedsięwzięć oparta będzie o przedsięwzięcia prywatne z częściowym udziałem środków miasta i gminy Ujście.

5.6. Wnioski z analizy potencjału turystycznego miasta i gminy Ujście

Dużą atrakcją turystyczną i impulsem dla dalszego rozwoju turystyki pielgrzymkowej jest Kalwaria Ujska. Przywrócenie jej atrakcyjności jest możliwe poprzez kontynuowanie renowacji obiektów (stacji).

Wskazane jest osiągnięcie lepszego stanu wzgórza widokowego poprzez prace pielęgnacyjne terenów zielonych (usunięcie zadrzewień i zakrzaczeń przy zachowaniu okazów drzew o dużej wartości). W związku z tymi pracami możliwa jest poprawa stanu ścieżki spacerowej prowadzącej do wieży widokowej na osiedlu Górnym.

Rewitalizacja historycznej zabudowy Ujścia (centrum i zabudowania związane z Hutą Szkła - „domki hutników”) jest niezbędna. Renowacja

dawnego kościoła ewangelickiego na Starym Rynku wraz z otoczeniem (pomnik Hutnika) jest przedsięwzięciem stanowiącym element działań renowacyjnych, dotyczących zabudowy miasta. Ten fragment dobrze się wpisuje w planowane działania związane z budową traktu spacerowego przy Noteci i przystani. Planowana kompozycja działań Gminy i inwestorów prywatnych w kierunku zagospodarowania terenów przy Noteci może stworzyć odpowiedni teren dla turystów pływających po Noteci.

Rozwój bazy noclegowej w mieście i gminie Ujście jest niezbędny wobec perspektywy wzrostu ruchu turystycznego na Noteci. Brak typowych gospodarstw agroturystycznych. Dobre perspektywy aktywizacji obszarów wiejskich w ramach LGD „Dolina Noteci”. Działania zapisane w Lokalnej Strategii Rozwoju przewidują rozwój turystyki (w tym turystyki wodnej). Aktywizacja społeczności wiejskich w ramach programów Odnowy Wsi i LEADER (Mirosław, Byszki, Kruszewo, Nowa Wieś Ujska), dokonuje się również dzięki działalności Ujskiego Domu Kultury i placówek kulturalnych w miejscowościach wiejskich.

Bliskość Piły daje możliwość aktywizacji w kierunku wypoczynku weekendowego oraz impuls do dalszego rozwoju infrastruktury turystycznej (np. ścieżka rowerowa w Ługach Ujskich w realizacji, przy wykorzystaniu środków Lasów Państwowych). Śluza Nowe jako zabytek może stać się atrakcją turystyczną po odpowiednim zagospodarowaniu otoczenia. W koncepcji programowo-przestrzennej MDW E70 przewidziano umiejscowienie przystani dla turystów wodnych na śluzie Nowe. Dużą rolę przypisano miastu Ujście i aktywizacji portu, terenów okołoportowych, w celu ożywienia żeglugi towarowej i turystycznej na Noteci (potwierdza to również realizowany projekt przystani w Ujściu).

Dobra baza kulturalno- sportowa i duże zróżnicowanie oferty kulturalnej, a także podjęcie działań związanych z wykorzystaniem dziedzictwa historycznego, wpływa na atrakcyjność turystyczną miasta i gminy Ujście.

Dla władz miasta i gminy Ujście obecnie najważniejsze produkty turystyczne to:

- Pasja – Misterium Męki Pańskiej – uroczystości odbywające się w Niedzielę Palmową na Kalwarii w Ujściu, gromadzące duże ilości wiernych z terenu całego powiatu,
- Piknik Historyczny – rekonstrukcja bitwy polsko-szwedzkiej z 1655 r. – impreza odbywająca się corocznie 23- 24 lipca w Ujściu.

Kreowanie nowych produktów turystycznych jest działaniem zmierzającym do jeszcze lepszego wykorzystania atutów miasta i gminy Ujście, w celu zwiększenia ruchu turystycznego i generowania korzyści dla mieszkańców i budżetu gminy (efekt mnożnikowy turystyki).

6. Gmina Zwierzyn

6.1. Ogólna charakterystyka gminy Zwierzyn

Gmina Zwierzyn położona jest w północno wschodniej części województwa lubuskiego oraz południowo zachodniej części powiatu strzelecko – drezdeneckiego. Od wschodu graniczy z gminą Stare Kurowo, od północy ze Strzelcami Krajeńskimi, od zachodu z gminą Santok, od południa zaś z gminą Santok i Drezenko.

Obszar gminy to 100,09 km². Przez środek gminy biegnie równoleżnikowo linia kolejowa Kostrzyn-Krzyż, zapewniająca dogodne połączenie z Poznaniem, Piłą i Szczecinem. Na terenie gminy funkcjonują trzy stacje kolejowe: w Górkach Noteckich, Sarbiewie i Zwierzynie (Strzelce Krajeńskie Wschód). Znaczenie lokalne posiada odgałęzienie linii kolejowej ze Zwierzyna do Strzelc Krajeńskich. Zwierzyn położony jest przy drodze krajowej nr 156 łączącej Barlinek z Drezenkiem przez Strzelce Krajeńskie. Biegnąca na południe droga nr 157 łączy Zwierzyn ze Skwierzyną. Jedyne most na Noteci znajduje się w Gościmcu. Znaczenie lokalne posiada droga łącząca Górkę Noteckie ze Zwierzynem i Przyłęgiem oraz Zwierzyn z Góreckiem.

Na terenie gminy jest 14 miejscowości (Zwierzyn, Brzezinka, Błotno, Gościmiec, Górczyna, Górecko, Górkę Noteckie, Owczarki, Przysieka, Rzekcin, Sarbiewo, Sierosławice, Zagaje, Żółwin). Prawdopodobnie najstarszą miejscowością w gminie są Górkę Noteckie, gdyż tu znaleziono ślady osadnictwa z epoki brązu i żelaza. W II poł. XVIII w. powstały nowe miejscowości w gminie w trakcie kolonizacji doliny Noteci za czasów króla Prus Fryderyka Wielkiego. Było to osadnictwo typu olęderskiego. Osuszono całą dolinę budując kanały i rowy melioracyjne. Zwierzyn powstał w latach 1765 – 1766. impulsem do rozwoju miejscowości stała się wybudowana w 1857 r. linia kolejowa Kostrzyń – Krzyż Wlkp.

Liczba mieszkańców gminy to 4449 osób. Dominujące pod względem liczby ludności miejscowości to: siedziba gminy Zwierzyn (1315 mieszkańców), Górkę Noteckie (986 mieszkańców), Gościmiec (523 mieszkańców).

12,4 % powierzchni gminy zajmują lasy, zaś tereny zabudowane to 13,7 %.

Gmina Zwierzyn to gmina o przewadze funkcji rolniczej. Użytki rolne zajmują 73,8 % powierzchni gminy, dominują łąki, zajmujące 55,5 % powierzchni użytków rolnych. W gminie funkcjonuje 605 gospodarstw. Zboża w uprawach roślinnych zajmują 25,4 %. Gospodarstwa specjalizujące się w produkcji zwierzęcej prowadzą chów (hodowlę) krów mlecznych, bydła mięsnego i produkcję trzody chlewnej. Dziesięć największych gospodarstw specjalizujących się w hodowli bydła wykorzystało środki Unii Europejskiej na unowocześnienie swoich gospodarstw (budowa nowych obór dla bydła mlecznego, rozbudowa istniejących, budowa płyt obornikowych, zbiorników na gnojowicę, zakup nowoczesnych maszyn).

Dochody budżetu gminy Zwierzyn w 2010 roku planowano na poziomie 17986,2 tys. zł. Wydatki budżetu gminy w roku 2010 planowano na poziomie 23869 tys. zł. Dochód gminy przypadający na jednego mieszkańca to 4043 zł.

Na koniec 2010 roku stopa bezrobocia w województwie lubuskim wynosiła 14,7 %. W całym powiecie strzelecko- drezdeneckim stopa bezrobocia wynosiła 24,2 %. Liczba bezrobotnych w gminie Zwierzyn, w tym okresie, to ogółem 326 osób (w tym 171 kobiet).

Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w gminie Zwierzyn to 259 podmiotów. Około 80 % z nich to podmioty osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Około 14 % podmiotów gospodarczych w gminie Zwierzyn działało w sektorze budownictwo, zaś ponad 12 % prowadziło działalność w sektorze przemysłu.

W gminie brak jest kanalizacji. Gospodarka ściekowa realizowana jest w oparciu o zbiorniki bezodpływowe oraz przydomowe oczyszczalnie. Długość istniejącej sieci wodociągowej wynosi około 120 km, z czego blisko 63 km zostały oddane do użytku w 2010 r. Gminne składowisko odpadów w Górkach Noteckich zostało zamknięte w roku 2009. Odpady z terenu gminy wywożone są do Gorzowa Wielkopolskiego. Gmina korzysta z oczyszczalni ścieków w Strzelcach Krajeńskich i Starym Kurowie.

6.2. Walory turystyczne gminy

Środowisko przyrodnicze

Gmina zajmuje niewielki fragment Kotliny Gorzowskiej, która jest częścią Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej (Pradoliny Noteci). Południową granicę gminy na całej długości wyznacza prawy brzeg Noteci, północną natomiast ciąg pagórków czołowo-morenowych Pojezierza Myśliborskiego, które należą do Pojezierza Pomorskiego. Ogólna wysokość terenu waha się od 26 m n.p.m. do 60-70 m n.p.m.

W północnej części gminy dominują pagórki moreny czołowej i sandry, zaś na południu, w obniżeniu pradoliny, teren równinny, zalewowy o dobrych glebach. Te warunki decydują o przewadze gospodarki łąkowo – hodowlanej w gminie. W kierunku północnym od Górek Noteckich i Zwierzyna rozciągają się lasy, stanowiące fragment Puszczy Gorzowsko-Barlineckiej. Na tym obszarze znajdują się dwa ciekawe rezerваты: Rezerwat leśny „Zdroiskie Buki” i Rezerwat leśny „Rzeka Przyłęzek”. W obszarach leśnych gminy dominuje sosna zwyczajna z domieszką sosny amerykańskiej, modrzewia i robinii. Bogatą faunę reprezentują m.in.: jelenie, sarny, lisy, dziki, bobry, orły, czaple, bociany czarne, zimorodki.

Wody płynące przez gminę są związane ściśle z budową geologiczną terenu i jego rzeźbą. Występują tu liczne dopływy Noteci, część z licznymi zakolami i starorzeczami zwana jest Starą Notecią. Na południe od Kanału Otok

aż do Noteci rozciągają się łąki i pastwiska z gęstą siecią kanałów melioracyjnych i pozostałości nadrzecznych lasów liściastych zw. łęgami. Kanały i dopływy Noteci w gminie Zwierzyn to m.in.:

- Kanał Otok (Rana) – powstał w okresie regulacji Noteci w 1765 r. Przekopano nowe koryto rzeki, a kanał w tej części spełnia rolę rowu odwadniającego. Gruntowna przebudowa w latach 1929-1931 polegała na wybudowaniu mostów i śluz, pogłębieniu koryta kanału i usypaniu wałów. Na mostach wybudowano zapory przeciwpancerne.
- Długi Kanał – płynie równolegle do kanału Rana, wzdłuż południowej części Zwierzyna i Przysieki. Zbudowany w latach 1765-1769.
- Pełcz (Polka) – strumień wypływający z jez. Mogilno w końcowym biegu koło Górek Noteckich skręca na zachód i jako rzeka skanalizowana uchodzi pod Santokiem do Noteci. Długość rzeczki to 43 km, powierzchnia dorzecza to 391 km².
- Santoczna – wypływa ze wschodniej części jez. Okunino, mija Zdroisko i dociera do Górek Noteckich, gdzie uchodzi do Pełcza. Długość 32 km, powierzchnia dorzecza 124 km². Od progu młyńskiego w Zdroisku aż do Ujścia zaliczana jest do wód górskich.
- Młynówka – strumień rozpoczyna bieg na skraju Bronowic i wpływa do kanału Otok we wschodniej części Zwierzyna. Wody tego strumienia poruszały koła młyna zwierzynieckiego.

Na terenie gminy Zwierzyn są dwa jeziora:

- w miejscowości Przysieka położone jest jezioro Żwirka o powierzchni lustra wody 11 ha. Jest to zbiornik wodny po dawnym wyrobisku żwirowym – corocznie zarybiany. Okolice brzegu jeziora otoczone częściowo lasem. Obszar jeziora stanowi własność gminy Zwierzyn (część terenu przylegającego do jeziora to teren prywatny). W planach gminy związanych z zagospodarowaniem brzegów jeziora Żwirka przewidziane jest przygotowanie terenu rekreacyjnego, pola namiotowego wraz z punktem sanitarnym. Obecnie przy plaży jest stacja ze stojakami dla rowerów oraz miejsce wypoczynku.
- w miejscowości Sarbiewo znajduje się jezioro Glinianka o powierzchni lustra wody 2,5 ha.

Dzięki występującym zasobom wód stojących i płynących, gmina Zwierzyn ma dogodne warunki do wędkowania, czego dowodem są nie tylko złowione okazy, ale również prężnie działające koło PZW. Na bazie licznych łąk, lasów i zakrzaczeń, znajdujących się na terenie gminy swoją działalność prowadzi pięć kół łowieckich („Święty Hubert” z siedzibą w Drezdenku, „Brzoza” Strzelce Krajeńskie, „Ostoja” Stare Kurowo, „Czarny Bór” Klesno, „Wilk” z siedzibą w Gorzowie Wielkopolskim).

Na terenie gminy Zwierzyn wyodrębniono obszary Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000. Zajmują one blisko 70 % powierzchni gminy.

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 w Polsce obejmuje tereny podlegające ochronie:

- obszary specjalnej ochrony ptaków (OSOP) – tworzone na podstawie Dyrektywy 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikich ptaków (tzw. Dyrektywa ptasia),
- specjalne obszary ochrony siedlisk (SOOS) – tworzone w oparciu o Dyrektywę 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory (tzw. Dyrektywa siedliskowa),
- OSOP Lasy Puszczy nad Drawą. Ostoja obejmuje większą część kompleksu leśnego w środkowym i dolnym biegu rzeki Drawy. Dominują bory sosnowe z domieszką brzozy, dębu i topoli. Obszar znacznie przekształcony w wyniku prowadzenia gospodarki leśnej przez kilkaset lat. Najcenniejszym obszarem jest centralna część ostoi położona w widłach Drawy i Płocicznej. Obszar ostoi, w północno- wschodniej części gminy Zwierzyn, ma powierzchnię ok. 25 ha,
- OSOP Dolina Dolnej Noteci – obszar ten stanowi szeroka dolina rzeczna, poprzecinana licznymi kanałami z pozostałościami starorzeczy i kompleksami torfianek. Na większej części obszaru prowadzona jest średniointensywna i ekstensywna gospodarka łąkowo- pastwiskowa. Obszar o powierzchni 7000 ha w południowej części terenu gminy Zwierzyn,
- SOOS Ujście Noteci – ostoja obejmuje węzeł hydrograficzny ujścia Noteci i Warty wraz z obszarami zlewiskowymi. Dominują siedliska łąkowe i zaroślowe, typowe dla obszarów dolin rzecznych lasy łęgowe, a także połacie muraw kserotermicznych (ze stanowiskami storczyków). Dobre warunki do łęgów i rozwoju gatunków ptaków, m.in.: zimorodek, rybitwa, derkacz, żuraw, błotniak stawowy, trzmielojad, bocian czarny i biały. Występuje tu chroniony bezkręgowiec kozioróg dębosz. Fragment ostoi znajduje się w południowo – zachodniej części obszaru gminy Zwierzyn.
- w tzw. międzywalu rzeki Noteć znajduje się użytek ekologiczny, który na terenie gminy Zwierzyn obejmuje obszar 125,85 ha.

Dziedzictwo historyczne

Obiekty wpisane do rejestru zabytków w gminie Zwierzyn.

Obiekty sakralne:

- Kościół p.w. Narodzenia NMP z 1764 r., konstrukcja szachulcowa, Gościmiec,
- Kościół p.w. św. Stanisława Biskupa z 1789 r., z kwadratową wieżą, Górecko,
- Kościół parafialny p.w. .św. Jana Chrzciciela, Zwierzyn,

- Dawny kościół protestancki ob. rzym. – kat. p.w. św. Andrzeja Boboli z 1896 r., neogotycki, wybudowany z cegły z wyodrębnioną absydą, Żółwin,
- Zespół dworsko-folwarczny, park krajobrazowy podworski z I poł. XIX w., Sarbiewo,
- Zagroda młyńska, Górki Noteckie,
- Zespół dworsko-folwarczny, Zarzeczyn, Górecko,
- Dwór, obecnie dom mieszkalny w zespole dworsko-folwarcznym Zarzeczyn, Górecko.

Zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza (własność prywatna):

- Dom mieszkalny (czworak), Zwierzyn (własność Poczta Polska S.A.),
- Budynek mieszkalny/chałupa, Błotno,
- Budynek stodołno- inwentarski, Błotno,
- Stodoła z wozownią, Błotno,
- Chlew, Błotno,
- Budynek mieszkalny, Błotno,
- Stodoła, Błotno,
- 2 budynki mieszkalne /(chałupy), Gościmiec,
- Budynek gospodarczy z wozownią, Gościmiec,
- Stodoła z częścią inwentarską, Gościmiec,
- 2 stodoły, kurnik, Gościmiec,
- Stodoła, Górecko,
- Stodoła z wozownią, Górecko,
- Stodoła z częścią inwentarską, Górecko,
- Budynek mieszkalny (chałupa), Górki Noteckie,
- 2 stodoły, Przysieka,
- Budynek mieszkalny (chałupa), Przysieka,
- Budynek mieszkalny, Rzekcin (wł. ANR),
- Stodoła, Rzekcin (wł. ANR),
- Budynek mieszkalny (chałupa), Sarbiewo (wł. ANR),
- 2 budynki mieszkalne, 2 stodoły, Żółwin.

Zabytki techniki (wł. PKP S.A.)

- Stacja kolejowa Strzelce Krajeńskie Wsch., Zwierzyn,
- Dworzec kolejowy, Zwierzyn,
- Budynek nastawni kolejowej, Magazyn ekspedycji kolejowej, Zespół warsztatów i magazynów, Dom mieszkalny kolejarzy, Zwierzyn,
- Remiza strażacka, Brzezinka (wł. gmina Zwierzyn).

Wśród zabytków na terenie gminy Zwierzyn wyróżniają się obiekty sakralne oraz zabudowa historyczna związana z gospodarstwami rolnymi oraz liniami kolejowymi.

6.3. Zagospodarowanie turystyczne gminy

Baza noclegowa, gastronomiczna i rekreacyjno-sportowa

Na terenie gminy Zwierzyn działa niewiele obiektów posiadających miejsca noclegowe. Istniejące obiekty to:

- Pokoje gościnne w gospodarstwie rolnym, D. Pietrzak, Górki Noteckie (8 miejsc noclegowych),
- Pokoje gościnne w gospodarstwie, M. Zając, Górki Noteckie (11 miejsc noclegowych),
- Parafialny zespół Caritas w Zwierzynie, miejsca noclegowe w budynku po b. szkole podstawowej (własność: gmina Zwierzyn; liczba miejsc noclegowych: 10).

Baza gastronomiczna w gminie Zwierzyn:

- Zakład Usługowo-Handlowy, J. Koszyk, Górki Noteckie (lokal – 50 miejsc),
- Handel i gastronomia, J. Bilińska, Zwierzyn (lokal – 20 miejsc),

Baza rekreacyjna i sportowa na terenie gminy Zwierzyn.

- Boisko wielofunkcyjne ze sztuczną nawierzchnią - Zwierzyn,
- Sala gimnastyczna przy Zespole Placówek Oświatowych w Zwierzynie,
- Boisko sportowe (trawiaste), Zwierzyn,
- Sala gimnastyczna przy Zespole Placówek Oświatowych w Górkach Noteckich,
- Boisko sportowe do piłki nożnej (trawiaste) - Górki Noteckie,
- Boisko sportowe do piłki nożnej (trawiaste) - Gościmiec,
- Boisko sportowe do piłki nożnej (trawiaste) - Górecko.

Baza rekreacyjno- sportowa w gminie jest dobrze rozwinięta. Oddanie do użytku w maju 2010 r. sali gimnastycznej przy ZPO w Górkach Noteckich zdecydowanie poszerzyło bazę rekreacyjno- sportową gminy Zwierzyn. Obiekt ten stał się impulsem do dalszego rozwoju sportu młodzieżowego (zwłaszcza tenisa stołowego – ulubionej dyscypliny sportowej dzieci i młodzieży z tej i okolicznych miejscowości).

Szlaki turystyczne

Na terenie gminy Zwierzyn wyznaczono piesze szlaki turystyczne, dla których centralnym punktem jest dworzec kolejowy Górki Noteckie:

- szlak zielony – szlak pieszy z Górek Noteckich do Santoczna,
- szlak żółty – z Górek Noteckich do Strzelec Krajeńskich przez Brzozę.

Rowerowe szlaki turystyczne:

- szlak zielony – od stacji PKP Zwierzyn przez Sarbiewo, Górki Noteckie, Górecko, Gościmiec, Żółwin, Sierosławice do stacji PKP Zwierzyn (ponad 40 km),
- szlak niebieski – Strzelce Krajeńskie, Zwierzyn, Górki Noteckie PKP (około 15 km),
- szlak czarny – stanowi odnogę szlaku niebieskiego:
 - o od krzyżówki w kierunku Górecka do rzeki Noteć (5,5 km),
 - o od miejscowości Owczarki do stacji PKP Zwierzyn (1,9 km),
 - o Górki Noteckie – Brzezinka (2,2 km),
 - o od sklepu w Przysiece do okolic jeziora Żwirka (0,7 km).

W ramach rozwoju produktu turystycznego i stworzenia alternatywy dla dotychczasowych możliwości rekreacji na terenie gminy, planowane są do realizacji dwa szlaki kajakowe:

- mała pętla: Santok – Górecko – Starą Notecią,
- duża pętla: Santok – Gościmiec – Starą Notecią, Kanał Winniczek, Gościmiec – Santok.

Na terenie gminy Zwierzyn dużą atrakcją turystyczną stanowi możliwość wyprawy szlakiem bunkrów. Są to wyprawy szlakiem schronów i urządzeń tzw. Pozycji Noteckiej, wybudowanej przez Niemcy w latach 1936-37, stanowiącej fragment Wału Pomorskiego. Była to główna linia obrony w Dolinie Noteci. Wykorzystano warunki naturalne, tworząc obiekty głównie na wzniesieniach, posiadające obszerne pole obserwacji i ostrzału (różnica wysokości między Notecią a wzgórzami dochodzi do 40 m.). Linia kolejowa Gorzów – Krzyż zapewniała dostawę materiałów budowlanych, a w czasie wojny umożliwiała przegrupowanie wojsk. Na terenie gminy Zwierzyn odcinek Pozycji Noteckiej przebiega od miejscowości Górki Noteckie do Zwierzyna. Na tym obszarze znajduje się 27 obiektów bojowych oraz kilkanaście urządzeń inżynierskich (zapory drogowe, kolejowe i śluzy). Obiekty bojowe usytuowane są w dwóch liniach:

- pierwsza linia – schrony bojowe bez dodatkowego przeznaczenia,
- druga linia – schrony z przeznaczeniem dla drużyn piechoty i dowódcy odcinka.

Budowle typu B1 oraz schrony, rampy przeładunkowe i punkty obserwacyjne na wzniesieniach to elementy występujące na szlaku w obrębie gminy Zwierzyn. Wiele obiektów wybudowano na terenie gospodarstw, co ułatwiało ich zamaskowanie.

Wyposażenie obiektów po 1945 r. zostało zdemontowane lub zniszczone (odzyskiwano lub niszczone wyposażenie militarne). Najciekawsze obiekty na trasie występują w miejscowości Górki (obiekt odrestaurowany w 2007 r.) i przy drodze Górki – Zwierzyn w kierunku Górecka (obiekt całkowicie zachowany, znajdujący się na prywatnej posesji, stanowiący jednokondygnacyjny schron o dwóch izbach bojowych z izbą załogi i wartownią oraz służą wejściową gazoszczelną).

Trasa jest bardzo urozmaicona, zaś obiekty militarne stanowią dużą atrakcję turystyczną gminy Zwierzyn. W związku z rosnącym zainteresowaniem turystów tego typu tematyką można mówić o wyodrębnieniu turystyki militarnej, która realizowana jest na terenie Polski w tych miejscowościach i regionach, gdzie występują ciekawe obiekty z czasów I i II Wojny Światowej.

Warunki żeglugi na Noteci w obrębie gminy Zwierzyn

(Źródło: Słowiński M., Nadolny G., „Wielka Pętla Wielkopolski Warta-Notec-Gopło-Warta”. Przewodnik nie tylko dla wodniaków, Satchwell, Warszawa, 2007, s. 34-77)

Dolna Notec (Km 226,1 – 176,2)

Warunki hydrologiczne

Odcinek Noteci (swobodnie płynącej – nieskanalizowanej). Dno rzeki stanowi grunt torfiasty, miejscami zapiaszczony osadami prowadzonymi przez dopływ Noteci: Gąsawka, Łobżonka, Gwda, Drawa. Głębokość tranzytowa wynosi ok. 1,4 m. Prędkość wody, przy normalnym piętrzeniu na jazach, wynosi: między Nakłem a Krostkowem – 0,4 m/s, między Krostkowem a ujściem Gwdy – 0,35 m/s, a od Gwdy do Krzyża – 0,6 m/s. Okres nawigacyjny to przeciętnie 260 dni w ciągu roku.

Warunki nawigacyjne

Notec płynie swobodnie, bez żadnych zapór i stopni wodnych przez ok. 50 km, od km 226,1 do km 177,2 drogi wodnej Wisła-Odra.

Szerokość szlaku żeglownego wynosi 30-35 m. Trasa regulacyjna ma dużo zakoli o promieniach krzywizny od 400 do 100 m, z przewagą łuków o promieniu 250 m. Ostre krzywizny stanowią dużą przeszkodę dla ruchu dużych barek motorowych, a jeszcze większą dla zestawów pchanych. Głębokości w nurcie przy średnim stanie wody wynoszą ok. 2 m, ale przy średniej niskiej wodzie spadają do 1,25 m. Na prawym brzegu ustawione są znaki kilometrowe. Prawą stroną drogi wodnej Wisła-Odra, począwszy od Kanału Bydgoskiego (Czyżkówko) i dalej Noteci od Nakła do Santoka, jest prawy brzeg z punktu widzenia osoby patrzącej od Czyżkówka w kierunku Santoka.

Km 219,8 LB – za wałem widać wieżyczkę kościoła, która dominuje wśród zabudowań gospodarczych Ludziszawic. Wzmocnione kiedyś kamieniem brzegi zostały pokryte namulem i porośły trawą, nadają się do łatwego cumowania.

Km 218,0 PB – mijamy osamotnione gospodarstwo rolne. Można dobić trawiastego nabrzeża i zatrzymać się na dłuższy postój. Możliwość rozbicia namiotu i rozpalenia ogniska.

Km 216,0 LB – Górecko. Rzeka teraz dość ostro skręca w prawo, prawie o 70°. Mijamy kolejny dopływ Starej Noteci.

Km 214,0 LB – za wałem widoczna wieś Lipki Małe. Kościół z czerwonej cegły z wysoką spiczastą wieżą.

Km 207,2 Most drogowy na drodze 157 Zwierzyn- Gościmiec- Goszczanowiec, WWŻ – 4 m. Powyżej mostu na LB możliwość zacumowania na zrobienie zakupów. W miejscowości Gościniec na PB – poczta, sklep spożywczy, kościół.

Km 206,5 Ujście rzeczki Gościmka wypływającej z jeziora Gostomie i Łąkie.

Km 197,6 Most drogowy na drodze 154 Gościm-Stare Kurowo.

Km 193,0 Noteć zaczyna skręcać szerokim łukiem ponownie na wschód.

6.4. Projekty realizowane w gminie (w tym współfinansowane ze środków Unii Europejskiej) w latach 2004-2010

Projekty realizowane w gminie Zwierzyn (w tym finansowane ze środków Unii Europejskiej).

- Zwodociągowanie doliny Noteci Etap II i Etap III – 2009-2010 (PROW 2007-2013),
- Budowa sali gimnastycznej i pierwszego piętra Zespołu Placówek Oświatowych w Górkach Noteckich wraz z infrastrukturą towarzyszącą – 2009-2010 (LRPO Woj. Lubuskiego, Ministerstwo Sportu i Turystyki),
- Budowa ciągów rowerowo – pieszych, ścieżek rowerowych oraz chodników w Gminie Zwierzyn – 2009 (NPPDL),
- Budowa boiska wielofunkcyjnego z nawierzchnią z trawy syntetycznej przy Zespole Placówek Oświatowych w Zwierzynie – 2009 (Ministerstwo Sportu i Turystyki),
- Remont dróg rolniczych w Gminie Zwierzyn - zadanie Gościmiec – 2009 (ANR),
- Remont dróg rolniczych w Gminie Zwierzyn – zadanie Gościmiec, Zwierzyn, Górecko – 2008 (ANR),
- Modernizacja dróg rolniczych w Gminie Zwierzyn – 2008 (ANR),
- Budowa szlaku pieszo – rowerowego Górki Noteckie w ramach promocji turystyki polsko – niemieckiej – ETAP I – 2007-2008 (Interreg III A),
- Zwodociągowanie Doliny Noteci Etap I – Zadanie 1 i zadanie 2 – 2004 (SAPARD),
- Budowa sali gimnastycznej w Zwierzynie przy Zespole Placówek Oświatowych – 2004-2005 (Ministerstwo Sportu i Turystyki),
- Remont i rozbudowa Sali Wiejskiej w miejscowości Błotno – 2010 (PROW).

Ponadto realizowane są liczne małe projekty turystyczne we współpracy z partnerem niemieckim (gmina Rehfelde) współfinansowane w ramach Euroregionu Pro Europa Viadrina, projekty edukacyjne współfinansowane ze środków EFS, a także projekty systemowe finansowane ze środków EFS realizowane przez GOPS w Zwierzynie.

Gmina Zwierzyn jest aktywnym członkiem LGD „Działaj z nami”. Z terenu gminy złożono wnioski w ramach Osi IV Leader dla operacji odpowiadających warunkom przyznania pomocy, w ramach działania „Małe projekty”.

Są to wnioski:

- Dożynki gminne, Błotno „W podziękowaniu za rolniczy trud”. Wnioskodawca: Urząd Gminy Zwierzyn.
- „Plac zabaw w miejscowości Gościmiec”. Wnioskodawca: Stowarzyszenie „Odnowa wsi Gościmiec” w Gościmcu.

Oba wnioski oczekują na podpisanie umowy.

Wśród planowanych inwestycji w gminie Zwierzyn na najbliższe lata wyróżniają się działania związane z dalszą budową ścieżek rowerowych w gminie (poszerzenie istniejącej sieci).

Ważnym przedsięwzięciem jest planowana budowa przystani wodnej w Gościmcu, w ramach środków z LRPO na lata 2007-2013. Przedsięwzięcie to wynika z analizy potrzeb w zakresie infrastruktury wodnej, która została przeprowadzona dla dziesięciu gmin (Gorzów Wlkp., Bogdaniec, Drezdenko, Górzycza, Kostrzyń nad Odrą, Santok, Słubice, Skwierzyna, Witnica oraz Zwierzyn). Zgodnie z porozumieniem międzygminnym, powyższej analizy dokonano na potrzeby transgranicznego wykorzystania dróg wodnych, a także dla określania podstaw wspólnego aplikowania o fundusze unijne. Opracowano dokumentację, która zawiera ocenę możliwości rozwoju turystyki wodnej w gminach. Przygotowany został m.in. projekt przystani w Zwierzynie. Przystań ma zajmować około 0,7 ha planowana jest na prawym brzegu Noteci przed mostem drogowym, w obrębie wałów ochronnych na terenie częściowo zalewowym. Powoduje to konieczność planowania lokalizacji przenośnych obiektów o małej kubaturze, np. wiaty biwakowe. Obecnie teren jest nieuzbrojony, z dostępem do sieci wodociągowej i energetycznej w odległości około 50 m. Program funkcjonalny przewidziany dla planowanej przystani obejmuje następujące elementy:

- nabrzeże postojowe długości ok. 50 m,
- slip dla małych łodzi i kajaków,
- pole biwakowe z elementami wyposażenia: wiaty, stoły, miejsce na grill i ognisko, toalety przenośne,
- elementy uzbrojenia terenu: przyłącze wodne, oświetlenie, ogrodzenie wraz z parkingiem.

W koncepcji programowo-przestrzennej rewitalizacji śródlądowej drogi wodnej relacji wschód - zachód (odcinka planowanej drogi wodnej E70 na

terenie Polski), wytypowano lokalizację przystani turystycznych dla żeglugi indywidualnej (punktowej żeglugi turystycznej). W strategii rozwoju MDW E70 potwierdzono konieczność lokalizacji przystani w Gościmcu.

W sąsiedniej gminie Santok wskazano lokalizację przystani w miejscowości Lipki Małe (214 km Noteć). W Lipkach Małych projektowane jest miejsce postoju jachtów motorowych i łodzi. Projektowane przedsięwzięcie obejmuje budowę pomostu cumowniczego dla małych jednostek turystycznych i kajaków oraz budowę obiektów małej architektury.

Ze względu na istniejącą drogę lokalną z Górecka do brzegu Noteci, na wysokości miejscowości Lipki Małe i jej przedłużenie w stronę miejscowości Lipki Wielkie po drugiej stronie Noteci, wskazane byłoby wznowienie przeprawy promowej przez Noteć, co umożliwiłoby skierowanie części ruchu turystycznego w stronę Zwierzyna (po wybudowaniu przystani w Lipkach Małych).

6.5. Aktywność mieszkańców gminy – organizacje pozarządowe oraz imprezy lokalne

Gmina Zwierzyn objęta jest działalnością kilkunastu organizacji pozarządowych. Działają tutaj:

- Stowarzyszenie Wspierania Aktywności Lokalnej Górek Noteckich oraz Mieszkańców Brzezinki i Przysieki,
- Stowarzyszenie Na Rzecz Odnowy Wsi Gościmiec,
- Stowarzyszenie „Ogniwo” - Błotno,
- Klub Sportowy „Pionier” - Zwierzyn,
- Klub Sportowy „Błyskawica” - Gościmiec,
- Klub Sportowy „Dąb” - Górki Noteckie,
- Uczniowski Klub Sportowy „Noteć” - Górecko,
- Ludowy Uczniowski Klub Sportowy „Pełcz” w Górkach Noteckich, wraz z silną sekcją tenisa stołowego,
- Ludowy Międzyszkolny Klub Sportowy - Zwierzyn,
- Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, Oddział Gminny w Zwierzynie,
- Związek Harcerstwa Polskiego,
- Parafialny Zespół „Caritas” w Zwierzynie,
- Polski Związek Wędkarski – Koło w Zwierzynie,
- Stowarzyszenie „Stolina” – Zwierzyn,

Organizacje działające na terenie gminy tworzą bogatą ofertę nie tylko dla mieszkańców gminy Zwierzyn, ale również osób przyjezdnych.

Imprezy o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym w gminie Zwierzyn:

- Dni Gminy Zwierzyn. Są to cykliczne 2-3 dniowe spotkania mieszkańców gminy Zwierzyn, jak również mieszkańców sąsiednich gmin.

- Dożynki gminne – coroczne ludowe święto połączone z obrzędami dziękczynnymi za ukończenie żniw i prac polowych.
- Rajdy rowerowe. Mają one charakter turystyczny. Czynny udział w nich biorą cykliści z Polski i Niemiec, a także cykliści z zaprzyjaźnionych klubów rowerowych z Gorzowa Wlkp. i Drezdenka. Przebieg spotkania: rajd rowerowy na wybranej trasie z zaplanowanym zwiedzaniem, konkurencje dla dzieci (ostatnia sobota maja).
- Powiatowa Kolarska Liga Międzyszkolna.
- Zawody strażackie. Są to zawody o charakterze sportowym, w którym biorą udział wytypowane drużyny strażackie. W spotkaniu biorą udział mieszkańcy gminy Zwierzyn i Rehfelde z Niemiec. Spotkania służą integracji środowisk i przedstawicieli obu gmin.
- Wyścigi Przelajowe o Puchar Wójta Gminy.
- Zawody wędkarskie. Zawody te mają charakter sportowy. Biorą w nich udział wędkarze, mieszkańcy Gminy Zwierzyn i Rehfelde z Niemiec. Po zawodach ma miejsce wspólne spotkanie integracyjne nad wodą.
- Szkolne turnieje sportowe.
- Polsko – niemieckie spotkania integracyjne.

Dużą aktywność władz gminy Zwierzyn potwierdzają imprezy turystyczne oraz imprezy z udziałem gości z Niemiec. Imprezy o charakterze polsko-niemieckim, wzmacniają współpracę euroregionalną oraz pogłębiają istniejące kontakty mieszkańców Polski i Niemiec.

6.6. Wnioski z analizy potencjału turystycznego gminy Zwierzyn

Istotnym przedsięwzięciem wpływającym na rozwój turystyki w gminie Zwierzyn w najbliższych latach, będzie realizacja projektu przystani wodnej w Gościmcu. Zagospodarowanie terenu przyczyni się do aktywizacji turystyki wodnej na Noteci w obrębie gminy. Istnieje konieczność włączenia w ten proces prywatnych właścicieli w celu przygotowania obiektów do funkcji agroturystycznej (zachęta szkolenia, pomoc w uzyskaniu źródeł finansowania). Obecnie brak jest gospodarstw typowo agroturystycznych (obiekty noclegowe działają jako pokoje gościnne).

Duży udział obszarów Natura 2000 (ponad 70 %) może ograniczać rozwój działalności gospodarczej poprzez wydłużenie procedur związanych z oceną oddziaływania na środowisko planowanych przedsięwzięć. Rozwój turystyki na Noteci i obszarach przyległych wymaga zabezpieczenia warunków rozwoju fauny i flory na obszarach o wysokiej atrakcyjności przyrodniczej.

Nastąpiła poprawa stanu infrastruktury związanej z ochroną środowiska. Zrealizowane, w ostatnich latach, projekty dotyczą m.in. obszarów intensywnej hodowli bydła mlecznego (Górecko). Wykorzystanie rolnicze łąk nadnoteckich jest zgodne z wymogami ochrony środowiska i krajobrazu. Brak wystarczających środków na budowę pełnej sieci infrastruktury związanej z

ochroną środowiska w gminie (kanalizacja), ale działania władz gminy Zwierzyn w tym obszarze są intensywne.

Zagospodarowanie terenu wokół jeziora Żwirka wymaga przeznaczenia określonych środków na infrastrukturę. Aktywna gospodarka rybacka w gminie znajduje kontynuację w ramach Lokalnej Grupy Rybackiej „Pojezierze Dobiegniewskie” z/s w Dobiegniewie. Gmina aktywnie uczestniczy w pracach dotyczących Lokalnej Strategii Rozwoju Obszarów Rybackich.

Aktywizacja działań gminy w ramach LGD „Działaj z Nami”, owocuje projektami dotyczącymi mniejszych miejscowości gminy. Planowane działania zapisane w LSR obejmują rozwój turystyki na obszarach wiejskich z wykorzystaniem turystyki wodnej na Noteci.

Wytyczone są liczne szlaki rowerowe eksponujące walory gminy, Noteci i obszarów przyległych. W gminie Zwierzyn bogata jest tradycja cyklicznych rajdów rowerowych. Trasa rajdów rowerowych uwzględnia również atrakcyjne turystycznie umocnienia tzw. Pozycji Noteckiej (27 obiektów), które przyciągają turystów zainteresowanych militariami. Dla rozwoju turystyki rowerowej niezbędne jest wytyczanie nowych szlaków rowerowych w gminie, przygotowanych przez profesjonalne biura projektowe. Ścieżki rowerowe powinny być skomunikowane z ich siecią poza terenem gminy Zwierzyn (w tym szlakiem międzynarodowym R1).

Rozwój turystyki w gminie Zwierzyn w przyszłości może opierać się również na realizacji nowego międzygminnego porozumienia, które dotyczyłoby wykorzystania linii kolejowej wzdłuż Noteci, wraz z zabytkowymi dworcami. Nieczynne dworce kolejowe są dużą atrakcją turystyczną, np. w Niemczech, czy Wielkiej Brytanii. Po przejęciu tych obiektów przez gminy można wyznaczać nowe ciekawe trasy turystyczne.

Turyści, którzy odwiedzają teren gminy Zwierzyn, to najczęściej turyści jednodniowi. Oferty skierowane do tych grup turystów powinny stanowić pakiet usług umożliwiających przekazanie pełnej oferty turystycznej. Duże grupy turystów jakie obecnie przybywają na teren gminy, to grupy zorganizowane, którym należy zapewnić pełen pakiet turystyczny (np. obecnie grupy turystów niemieckich przywożone są z Kostrzyna nad Odrą, zwiedzają gminę Zwierzyn i okolice, a potem wracają do miejsca pobytu).

Ograniczone są możliwości rewitalizacji historycznej zabudowy wiejskiej (z wyjątkiem obiektów prywatnych właścicieli dysponujących środkami finansowymi niezbędnymi na odtworzenie zabytkowej architektury, np. dwór w Sarbiewie). Obecnie w gminie Zwierzyn działa niewiele organizacji pozarządowych. Rozwój turystyki w gminie Zwierzyn pobudzi aktywność mieszkańców i przyczyni się do pełnego wykorzystania walorów turystycznych gminy, w tym położenia nad Notecią.

III. Koncepcja produktów turystycznych dla gmin nadnoteckich

1. Gmina Białe Błota

1.1. Wiejskie Centrum Rekreacji – Białe Błota

Gmina Białe Błota jest gminą wiejską położoną w pobliżu aglomeracji bydgosko-toruńskiej. Ze względu na swoje położenie i dobre skomunikowanie można tu utworzyć ośrodek usług rekreacyjnych, skoncentrowanych w miejscowościach gminy o dobrej bazie rekreacyjno-sportowej.

Preferowanym typem turystyki jest obecnie turystyka rowerowa i piesza. Typy turystyki mogą być uzupełnione o dodatkowe formy w połączeniu z formami rekreacji. Istniejące trasy wytyczone dla turystów pieszych i rowerowych (w tym ścieżki dydaktyczno-przyrodnicze) są uzupełniane przez budowane w gminie ciągi pieszo-rowerowe. Celem stworzenia spójnego systemu, wskazane jest dobre oznakowanie i sporządzenie szczegółowej mapy ukazującej obecny stan infrastruktury turystyki rowerowej. Infrastruktura ta powinna być rozbudowana, np. poprzez ustawienie wiat ochronnych i utworzenie miejsc postojowych z zapleczem. Osobnym zagadnieniem służącym rozwojowi turystyki aktywnej jest utworzenie wypożyczalni sprzętu rowerowego i punktów naprawy (co najmniej dwa na terenie gminy). W miarę rozwoju turystyki wodnej powinny być uruchomione wypożyczalnie sprzętu (kajaki, canoe, łodzie). Przed powstaniem przystani (marin) na terenie gminy, należy poprawić stan istniejących miejsc istniejących przy Kanale Górnoteckim.

Aktywne formy wypoczynku mogą być skierowane na rozpowszechnienie nordic walking, przygotowanie profesjonalnych tras, ich oznaczenie i zaplecze.

Rozwój form rekreacji w ramach Wiejskiego Centrum Rekreacji opierać się będzie na istniejącej bazie rekreacyjno-sportowej w gminie (korty tenisowe, boiska). Można przygotować przewodnik z oznaczeniem punktów w gminie, w których można skorzystać z różnych form rekreacji. Docelowo należy przygotować bazę lokalową, w której będą świadczone usługi treningowo-szkoleniowe. Wymaga to przygotowania osób o odpowiednich uprawnieniach do poszczególnych dyscyplin (tenis, tenis stołowy, nordic walking). Tego typu działania mogą być koordynowane przez Białobłocki Ośrodek Kultury i placówki w mniejszych miejscowościach gminy lub na bazie aktywnych klubów sportowych.

Trasa przebiegająca nad Kanalem Górnoteckim może być wykorzystywana w pełni dla różnych form rekreacji, po jej przygotowaniu (zwłaszcza tam, gdzie przebiega przez las lub po terenie nieutwardzonym). Wrażenia, jakie mogą odczuwać osoby uprawiające aktywny wypoczynek na tej trasie mogą mieć szczególne znaczenie ze względu na atuty położenia kanału na terenie gminy, terenów wokół kanału i samej jego historycznej zabudowy.

Wiejskie Centrum Rekreacji może rozwijać się w kierunku wellness. Zabiegi upiększające prowadzone przez profesjonalnie przygotowane osoby stają się coraz bardziej popularne. Utworzenie centrum usług typu wellness wymaga określonych nakładów finansowych, lecz w miarę wzrostu popularności Wiejskiego Centrum Rekreacji, gmina nie będzie miała trudności z pozyskaniem nowych inwestorów.

1.2. Malarskie plenery – Białe Błota

W związku z atrakcjami przyrodniczymi gminy Białe Błota oraz występującymi tu obiektami zabudowy historycznej, a zwłaszcza Kanałem Górnonoteckim, wskazane jest wykorzystanie tych atutów w kierunku przyciągnięcia turystów zainteresowanych rozwijaniem lub kształceniem zdolności plastycznych.

Malarskie plenery organizowane na terenie gminy dla osób o różnym stopniu umiejętności wymagają opracowania „atlasu” najbardziej atrakcyjnych miejsc, które mogą być utrwalone przez osoby uczestniczące w plenerach.

Do tych miejsc można zaliczyć:

- Kanał Górnonotecki i jego śluzy,
- Szlak Nadnotecki na terenie gminy Białe Błota,
- obiekty sakralne,
- historyczna zabudowa wiejska,
- zabytkowe cmentarze,
- zespoły dworsko- pałacowe,
- małe dworce kolejowe,
- ścieżki przyrodniczo- dydaktyczno i ich otoczenie,
- ciekawe okazy florystyczne, np. dąb Napoleona.

Organizacja plenerów powinna obejmować cztery typy plenerów:

- plener dla artystów profesjonalnych,
- plener dla amatorów, chcących się doskonalić,
- plener dla osób, które chciałyby podjąć się uprawiania sztuki malarstwa,
- plener specjalistyczny dla turystów wodniaków.

Plenery malarskie w Białych Błotach powinny być organizowane w różnych porach roku, co wpłynęłoby na szersze propagowanie atutów turystycznych gminy. Najważniejsze problemy z tym związane, to:

- przygotowanie bazy noclegowej,
- przygotowanie obsługi plenerów, łącznie z przewodnikami, którzy wskażą ciekawe miejsca,
- zapewnienie koordynacji działań,
- stworzenie turnusów pobytowych dla adeptów malarstwa z zapewnionym udziałem nauczycieli malarstwa i rysunku.

W miarę rozwoju plenerów malarskich i wzrostu liczby uczestników, jest szansa, że wzrośnie również liczba turystów odwiedzających gminę Białe Błota.

Ukierunkowanie działań, spowoduje powstanie profesjonalnej kadry, która może w późniejszym okresie wspomagać takie działania na terenie innych gmin.

2. Miasto i Gmina Krzyż Wielkopolski

2.1. Atlas agroturystyczny – Krzyskie Smaki

Duża liczba gospodarstw agroturystycznych działająca w gminie Krzyż Wlkp. pozwala na zintensyfikowanie działań, zmierzających do zintegrowania środowiska właścicieli obiektów turystycznych. Podstawą tej integracji może stać się stworzenie mini- klastra turystycznego, w którym udział mogliby wziąć wszyscy uczestnicy rynku turystycznego gminy, razem z instytucjami gminnymi zajmującymi się problemami turystyki. To wspólne działanie może przyczynić się do powstania w krótkim czasie, nowego przewodnika po terenie gminy – Atlasu agroturystycznego – Krzyskie Smaki.

Podstawą do stworzenia tego atlasu jest wskazanie miejsc, w których turyści, przybywający na teren gminy (turyści wodniacy, turyści rowerowi i piesi, osoby odbywający wędrowki własnym samochodem lub grupy zorganizowane polskie i zagraniczne) mogliby odnaleźć „smaki gminy”.

Atlas powinien zawierać nie tylko informacje o świadczonych usługach noclegowych, gastronomicznych, czy organizacji spływów i wypożyczenia sprzętu, ale również powinien przekazywać informacje o specyficznych produktach żywnościowych, oferowanych na terenie gminy Krzyż Wlkp. Te propozycje opierać się mogą głównie na produktach z danego obszaru, takich jak:

- chleb z lokalnych piekarni (chleb krzyski),
- ryby z lokalnych rzek i jezior,
- sery produkowane w gospodarstwach agroturystycznych w gminie (np. ser Futymów),
- potrawy z ziemniaków (nawiązanie do lokalnego „Święta Pyry”),
- miód z pasiek miejscowych.

Turyści, którzy korzystaliby z noclegów w gościnnych gospodarstwach i obiektach, zapamiętaliby również wyjątkowy smak produktów, które będą kojarzyć się z gminą Krzyż Wlkp.

Docelowym działaniem towarzyszącym tworzeniu atlasu Krzyskie Smaki jest dążenie do stworzenia lokalnej marki, którą wszystkie produkty będą oznakowane. Dzięki temu pojęcie Biesiada Krzyska nabierze nowego znaczenia.

2.2. Kolejowy Krzyż Wlkp.

Położenie miasta Krzyż Wielkopolski na ważnym skrzyżowaniu szlaków kolejowych jest atutem przemawiającym za tym, aby promować tradycje związane z historią kolei w tym mieście. W celu stworzenia produktu

turystycznego należy oznaczyć szczegółowo wszystkie miejsca w mieście, związane z historią kolejnictwa. Zabytki, które znajdują się na terenie dworca kolejowego, z końca XIX w., są silnym magnesem przyciągającym miłośników kolei. Muzeum Kolejnictwa, które ma powstać na terenie miasta Krzyż Wlkp. (prawdopodobnie w lokomotywowni PKP S.A.) na pewno wpisze się w ideę produktu turystycznego miasta.

Działania podejmowane do czasu powstania Muzeum powinny skoncentrować się na stworzeniu dobrej bazy informacji, która umożliwi turystom poznanie historii kolejnictwa na tym obszarze. Można utworzyć mini-muzeum w budynku lub jego części, na terenie historycznej zabudowy miasta (ul. Staszica, ul. Rejtana). Budynek wybrany w celu lokalizacji mini-muzeum powinien być oznaczony na mapie wraz z trasą wiodącą do budynku (już na terenie gminy).

Turyści zainteresowani tematyką kolejową, mogliby tu obejrzeć modele i eksponaty związane z historią kolei (w tym kolei wąskotorowych). Tu również mogliby zamówić przewodnika, który oprowadzi ich po tych częściach kompleksu kolejowego w Krzyżu Wlkp., które są dostępne. Usługi przewodnickie powinny być oferowane turystom indywidualnym i grupom turystycznym, np. uczestnicy spływów na Drawie i Noteci. Organizatorzy spływów powinni być zaopatrzeni w foldery lub przewodniki informujące o istnieniu mini-muzeum kolejnictwa. Takie materiały promocyjne powinny się znajdować również w każdym obiekcie noclegowym (gospodarstwie agroturystycznym).

Docelowo trasa dojścia do muzeum powinna być oznakowana od terenu planowanych przystani: w Bielicach Nowych lub na śluzie 22 w Krzyżu Wlkp. po uruchomieniu funkcji portu turystycznego (lokalizacja wg koncepcji dotyczącej rewitalizacji MDW E70). Oznakowanie powinno być umieszczone wzdłuż istniejących szlaków pieszych i rowerowych. Uruchomienie szlaku kolejki wąskotorowej Krzyż Wlkp. – Tuczo – Wałcz, o przeznaczeniu turystycznym, wzbogaci ofertę miasta i gminy Krzyż Wielkopolski, skierowaną do turystów zainteresowanych historią kolei na tym obszarze.

3. Gmina Nowa Wieś Wielka

3.1. Ekologiczna Nowa Wieś Wielka

Położenie i walory naturalne gminy Nowa Wieś Wielka sprawiają, że istnieją silne podstawy do rozwoju turystyki ekologicznej. Turystyka ta przybiera również postać eko-agroturystyki, polegającej na pobycie turystów w gospodarstwach ekologicznych.

Na terenie gminy istnieje jedno gospodarstwo ekologiczne (gospodarstwo w Prądocieniu, należące do Fundacji im. R. Steinera) oraz dwa gospodarstwa agroturystyczne. Atuty gminy przesądzą o możliwości rozwoju gospodarstw

ekologicznych w połączeniu z agroturystyką. W gminie zrealizowano projekty finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, których celem było przybliżenie mieszkańcom gminy tematyki agroturystyki i zachęcenie do realizacji tego typu przedsięwzięć. Powinno to zaowocować w niedługim czasie uruchomieniem kilku gospodarstw agroturystycznych w gminie. Warto także propagować ideę rolnictwa ekologicznego, aby po wymaganym okresie przestawiania gospodarstwa mogło ono funkcjonować jako gospodarstwo ekologiczne. Do czasu uzyskania atestu gospodarstwo może już rozwijać funkcję agroturystyczną. Wskazane jest powołanie stowarzyszenia gospodarstw agroturystycznych dążących do uzyskania certyfikatu gospodarstwa ekologicznego. Świadczenie usług agroturystycznych powinno już na wstępie zakładać uwzględnienie aspektów turystyki ekologicznej, takich jak:

- żywienie turystów produktami z własnego gospodarstwa, uzyskiwanymi metodami ekologicznymi (choć jeszcze bez certyfikatu),
- umożliwianie turystom przebywającym w gospodarstwie wykonywania przetworów, np. z warzyw, owoców, runa leśnego, czy grzybów,
- umożliwianie zakupu żywności produkowanej metodami ekologicznymi, pochodzącej z gospodarstwa,
- pokazy produkcji żywności ekologicznej w gospodarstwie,
- organizowanie wycieczek po obszarach gminy atrakcyjnych przyrodniczo, usługi przewodnickie,
- gromadzenie i udzielanie informacji o pomnikach przyrody w gminie i występujących okazach fauny i flory, udostępnianie kompleksowych przewodników i folderów,
- podkreślanie znaczenia aktywności ruchowej w nieskażonym środowisku.

Docelowo może powstać sieć gospodarstw ekologicznych (5-10 gospodarstw), które wyspecjalizują się w przyjmowaniu turystów i w usługach dodatkowych, np. terapie ziołowe, czy relaksacyjne. Istotną rolę może spełnić Lokalna Grupa Działania „Trzy Doliny” i jej działania promocyjne w zakresie rozwoju rolnictwa ekologicznego i rozwoju turystyki w dolinie rzeki Noteć.

Bliskość Bydgoszczy i dobre skomunikowanie z drogami krajowymi i międzynarodowymi wpływa na wzrost liczby turystów. Ważne są również aktywne formy promocji, dzięki którym Ekologiczna Nowa Wieś Wielka stanie się popularna, jako miejsce wypoczynku i kontaktu z naturą. Po utworzeniu szlaku kajakowego na Kanale Nowonoteckim, gmina stanie się również miejscem atrakcyjnym dla miłośników turystyki wodnej, którzy zechcą zatrzymać się na dłużej na terenie gminy Nowa Wieś Wielka.

3.2. Chmielniki – wczoraj i dziś

Miejscowość Chmielniki spełniała dużą rolę, jako kąpielisko dla Bydgoszczy, do czasów II wojny światowej. Przejawiało się to m.in. w działaniu

tw. kolejowej linii kąpieliskowej z Bydgoszczy do Chmielnik (wagony piętrowe na tej trasie jeździły już w roku 1898). O świetności kąpieliska świadczą stare fotografie. Dla gminy Nowa Wieś Wielka ożywienie tej tradycji byłoby istotnym elementem rozwijania atrakcji turystycznych przy współczesnym wpisaniu tego miejsca w nurt turystyki zrównoważonej.

Turyści przybywający do gminy Nowa Wieś Wielka mogliby zacząć trasę zwiedzania gminy od rezerwatu Tarkowo, poprzez Nową Wieś Wielką (zwiedzając np. kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP z 1867-68 r.) i potem udać się do Chmielnik. Można wytyczyć trasę pieszą lub ścieżkę rowerową, umożliwiającą obserwowanie atrakcji przyrodniczych Łąk Nadnoteckich od Chmielnik do Rezerwatu Dziki Ostrów (uwzględniając już wyznaczone trasy turystyczne). Dodatkową atrakcją jest pałacyk myśliwski Hrabiów Skórzewskich. Dalej trasa biegłaby przez Kobylarnię, Nowe Smolno, aż po granicę z gminą Łabiszyn. Niezbędna jest odpowiednia infrastruktura tras rowerowych (z wypożyczalnią rowerów).

Trasa biegnąca wokół jeziora Jezuickiego może docelowo obejmować teren aż po obszar miejscowości Piecki i Prądocin. Na miejscowych działkach rekreacyjnych rozwinię się być może, w przyszłości, baza noclegowa.

Można wytypować warianty tras, które biegłyby w różnych kierunkach:

- po obszarach cennych przyrodniczo (z przewodnikiem),
- tylko do rezerwatu Dziki Ostrów lub rezerwatu Tarkowo (z przewodnikiem),
- do Brzozy i Olimpina (przyszły teren spływów kajakowych).

Odtworzenie historycznej zabudowy kąpieliska Chmielniki (w przyszłości może również uruchomienie zabytkowego wagonu kolei kąpieliskowej) mogłoby polegać na następujących działaniach:

- odtworzeniu bramy wjazdowej i jednego budynku kąpieliskowego w historycznym kształcie,
- utworzeniu stałej wystawy prezentującej życie na terenie wybranych miejscowości gminy Nowa Wieś Wielka, w XIX i XX w.,
- prezentacji dawnych zwyczajów kąpieliskowych (plansze, zdjęcia),
- wystawa zdjęć i eksponatów prezentujących np. rozwój rzemiosła na terenie gminy,
- umieszczeniu punktu informacji turystycznej, w którym turyści uzyskiwaliby niezbędne materiały promocyjne dotyczące gminy i jej walorów.

Produkt turystyczny budowany na bazie walorów kąpieliska Chmielniki, jako elementu dziedzictwa historycznego gminy, w połączeniu z atrakcjami środowiska przyrodniczego gminy Nowa Wieś Wielka, przyczyni się do poszerzenia oferty turystycznej, skierowanej nie tylko do mieszkańców Bydgoszczy.

4. Miasto i Gmina Pakość

4.1. Pakoski Szlak Piastowski

Szlak Piastowski odzwierciedla przemieszczanie się piastowskich władców i ich dworów między czterema grodami stołecznymi. Szlak ten na terenie miasta i gminy Pakość obejmuje dwa punkty centralne: miasto Pakość i miejscowość Kościelec.

W czasie wojny polsko-krzyżackiej w latach 1329-1332, wojewoda brzeski Wojciech z Kościelca wraz z załogą, obronił zamek w Pakości. Gdy znaczne siły Krzyżaków uderzyły na te tereny, nie zdołano obronić Kujaw i doszło do ich aneksji przez Krzyżaków. W roku 1332 podpisano rozejm. Te wydarzenia również przesądziły o znaczeniu Pakości i Kościelca w historii Polski i Kujaw.

Pakoski Szlak Piastowski to odtworzenie tradycji czasu Piastów w jednym z miejsc, tak znaczącym dla historii regionu. W Kościelcu można organizować szereg imprez, które przypominałyby tradycję i utrwałyby wiedzę o okresie piastowskim w dziejach Polski. Rewitalizacja i zagospodarowanie centrum wsi Kościelec, jako działania finansowane ze środków Unii Europejskiej, stworzą doskonałe warunki dla imprez promujących to miejsce i region.

Kulminacją działań może być inscenizacja obrony zamku w Pakości (przedstawienie rekonstrukcji walk o zamek). Utrwaleniu wiedzy o znaczeniu historycznym Pakości i Kościelca na Szlaku Piastowskim mogą służyć następujące działania:

- odtworzenie wyposażenia i oręża załogi zamku pakoskiego za czasów Wojciecha z Kościelca,
- inscenizacja przyjazdu króla z dworem,
- pokazy produkcji potraw na dworze średniowiecznym wraz z degustacją,
- jarmark średniowieczny,
- festiwale muzyki średniowiecznej,
- festiwale pieśni rycerskiej i dworskiej,
- utworzenie stałej ekspozycji przedstawiającej Szlak Piastowski z makietami zamków i pałaców na trasie,
- odtworzenie drzewa genealogicznego rodu Kościeleckich.

Większość planowanych inscenizacji (działań) można zrealizować na terenie Kościelca.

Turyści, którzy chcieliby odczuć średniowieczną atmosferę poprzez uczestniczenie w inscenizacjach będą mogli również kupić pamiątki utrwalające te wydarzenia.

4.2. Nadnotecka Baza Turystyczna w mieście i gminie Pakość

Turyści wodniacy pływający na Noteci i jeziorach w obrębie gminy Pakość podziwiają urozmaicenie tego szlaku. Miejszem postoju często jest Pakość. Wybudowanie przystani, jako obiektu o wysokim standardzie dla małych i średnich jednostek, wpłynie znacząco na ożywienie ruchu turystycznego na Noteci. Temu procesowi powinien towarzyszyć rozwój bazy turystycznej w obszarze gminy Pakość. Popyt turystyczny wzrośnie z chwilą zakończenia prac związanych z rewitalizacją i renowacją obiektów w ramach Parku Kulturowego Kalwaria Pakoska. Koncepcja Nadnoteckiej Bazy Turystycznej wychodzi naprzeciw oczekiwaniom turystów przybywających do Pakości.

Dla turystów pielgrzymów niezbędne będzie stworzenie takiej bazy, która zaspokoi ich oczekiwania (średni i wysoki standard). Atrakcyjność turystyczna miasta i gminy Pakość oraz położenie nad Notecią, a zwłaszcza dziedzictwo historyczne gminy, decyduje o konieczności podjęcia wielokierunkowych działań, dotyczących bazy turystycznej:

- powinny powstać obiekty typowo agroturystyczne w funkcjonujących gospodarstwach rolnych (niezbędne działania to szkolenia, doradztwo, zachęty),
- przyspieszenie prac nad budową przystani, przygotowanie profesjonalnego zaplecza dla turystów wodniaków, zabezpieczenie miejsc noclegowych dla większych grup,
- niezbędne jest przygotowanie obiektów noclegowych w budynkach na terenie Pakości (hostele, minipensjonaty),
- obiekty z pełnym zapleczem gastronomicznym dla turystów o wyższych oczekiwaniach,
- przygotowanie ścieżek rowerowych w mieście i gminie Pakość,
- rozwój bazy towarzyszącej (wypożyczalnie kajaków i łodzi, wypożyczalnie rowerów, naprawa rowerów i inne),
- przygotowanie punktów informacji turystycznej w mniejszych miejscowościach gminy (mogą być filiami planowanego Centrum Informacji Turystycznej w Pakości), infokioski.

Wszystkie obiekty przygotowane na przyjęcie turystów mogą utworzyć sieć współpracy (przybierającą formę np. stowarzyszenia). Po ustaleniu zasad współpracy można wybrać motyw przewodni, którego symbolem obiekty zostaną oznakowane (np. symbol Kalwarii Pakoskiej).

Dzięki Nadnoteckiej Bazie Turystycznej możliwe jest wykorzystanie atutów miasta i gminy Pakość, wynikających z jej położenia nad Notecią i dziedzictwa historycznego.

5. Miasto i Gmina Ujście

5.1. Pasja – Misterium Męki Pańskiej

Atrakcją turystyczną Ujścia jest kompleks Kalwarii. Kalwaria Ujska zbudowana została w latach 1893-1908, łącznie 14 kaplic (stacji) Drogi Krzyżowej oraz Belle Vue – budowla w kształcie zamku, stanowiąca jednocześnie punkt widokowy na Ujście i okolice. Niektóre kaplice Kalwarii miały 8 m wysokości i różny styl architektoniczny. Do budowy użyto m.in. szkła białego i kolorowego z huty w Ujściu i wapienia z Turyngii. W kaplicach stały figury naturalnej wielkości (tylko 3 zachowały się do dziś). Projekty niektórych kaplic były nagrodzone na Wystawie Światowej w Paryżu w 1889 r. Kalwaria przetrwała w ówczesnym kształcie do 1942 r. W czasie wojny została metodycznie i planowo zburzona. Odbudowa Kalwarii po II Wojnie Światowej rozpoczęła się od ustawienia 14 krzyży drewnianych w 1946 r. W 1976 r. ustawiono (jednego dnia) 14 stacji Drogi Krzyżowej w formie figuralnej. Po roku 1989 z inicjatywy władz samorządowych rozpoczęto odbudowę Kalwarii Ujskiej. Powołano zespół odbudowy. Stworzono koncepcję odbudowy, zakładającą zachowanie formy architektonicznej i kształtu rzeźbiarskiego kaplic w nawiązaniu do tradycji historycznej. Prace odbudowy trwają nadal, a kaplice odtwarzane są przy wydatnym udziale Urzędu Miasta i Gminy Ujście oraz innych sponsorów (m.in. Huta Ujście). Kalwaria Ujska powoli odzyskuje swoją świetność, stając się atrakcją dla turystów i pielgrzymów odwiedzających Ujście, szczególnie w czasie uroczystości religijnych (Droga Krzyżowa, Odpust Przelania Krwi Przenajświętszej w pierwszą niedzielę lipca). Budowa kalwarii to wielka wspólna inicjatywa zarówno władz kościelnych jak i samorządowych, firm, instytucji i przede wszystkim zwykłych ludzi.

Renowacja i rewitalizacja Kalwarii Ujskiej przyczyni się do wzrostu ruchu turystycznego. Utrwalenie wiedzy o dziejach Kalwarii Ujskiej oraz uczestnictwo w uroczystościach religijnych może wpłynąć na wzrost zainteresowania turystów historią gminy Ujście.

Dalsze rozwijanie produktu turystycznego związanego z organizacją na Kalwarii Ujskiej Pasji- Misterium Męki Pańskiej spowoduje wzrost liczby turystów odwiedzających Ujście nie tylko w celach pielgrzymkowych. Uroczystość jest cykliczna i na stałe wpisała się już do organizowanych na terenie gminy Ujście imprez przyciągających coraz większe rzesze uczestników. Aby jednak dalej się rozwijała konieczne jest podjęcie działań promocyjnych na szerszą skalę oraz powiązanie turystyki pielgrzymkowej z turystyką wodną, rowerową, pieszą. Odpowiedni pakiet działań promocyjnych winien kierować zainteresowanie uczestników spływów kajakowych na atrakcje Kalwarii Ujskiej. Dzięki temu możliwe będzie zatrzymanie turysty na terenie Ujścia na dłuższy okres czasu. Niezbędnym działaniem jest stworzenie miejsca sprzedaży pamiątek i posiłków dla turystów i pielgrzymów odwiedzających Kalwarię.

Ponadto przy planowanej przystani wodnej winna zostać udostępniona szeroka informacja o Kalwarii Ujskiej tak, by turyści przybywający drogą wodną wiedzieli o innych atrakcjach czekających na nich w Ujściu. Konieczne jest rozszerzenie i promowanie uroczystości Pasji- Misterium Męki Pańskiej tak, by stała się ona uroczystością o szerszym zasięgu gromadzącą pielgrzymów spoza granic powiatu.

Turystyka pielgrzymkowa jest ważnym typem turystyki, rozwijającym się w Ujściu. Przyspieszenie prac renowacyjnych możliwe byłoby poprzez założenie fundacji lub stowarzyszenia mającej na celu pozyskiwanie środków finansowych dzięki, którym kapliczki Kalwarii Ujskiej wróciłyby do dawnej świetności. Działania te byłyby niezbędnym uzupełnieniem i wsparciem dla działań gminy w zakresie prac renowacyjnych.

Należy uwzględnić również konieczność uzupełniania bazy noclegowej, która będzie konieczna wraz ze wzrostem liczby turystów odwiedzających Ujście.

Wszystkie te działania synchronizujące promowanie atrakcji Ujścia służą do zwiększenia ruchu turystycznego i generowania korzyści dla mieszkańców i budżetu gminy (efekt mnożnikowy turystyki).

5.2. Piknik Historyczny – rekonstrukcja bitwy polsko-szwedzkiej z 1655 r.

Produktem turystycznym miasta i gminy Ujście staje się niewątpliwie rekonstrukcja bitwy pod Ujściem z 1655 r., która odbywa się co roku w lipcu. Celowym jest dalsza rozbudowa produktu turystycznego w oparciu o to wydarzenie.

Wzrastająca liczba turystów przybywających do Ujścia oczekuje tzw. eventów historycznych. Ich organizacja może przynieść długofalowe korzyści dla miasta i gminy.

Proponowane ekspozycje stałe:

- wystawa broni z okresu potopu szwedzkiego,
- wystawa polskich i szwedzkich strojów z epoki,
- sporządzenie map i wizualizacji bitwy pod Ujściem w formie multimedialnej,
- produkcja monet (medali) okolicznościowych.

Imprezy cykliczne:

- pokazy walk rycerstwa, pokazy broni z epoki,
- prezentacja tradycyjnych potraw polskich i szwedzkich z różnych epok, wraz z degustacją,
- obozowisko wikingów nad Notecią (dla podkreślenia szwedzkiej tradycji historycznej),
- pokazy łodzi (replik) na Noteci, np. łodzi wikingów, czy galeony,

- tradycje dworu szwedzkiego i polskiego z XVII wieku wraz z ówczesnymi zwyczajami, tańcami; sprzedaż pamiątek stylizowanych na ten okres w dziejach Polski i Szwecji.

Listę imprez można rozszerzyć w celu zachęcenia młodych turystów, w kierunku organizacji zlotu samochodów marek szwedzkich (Volvo, Saab).

Wszystkie omówione działania przyczynią się do wykreowania nowego produktu turystycznego w mieście i gminie Ujście, uzupełniającego dotychczasową ofertę. Niezbędny jest w tym celu odpowiedni pakiet działań promocyjnych.

5.3. Olędrzy w Ujściu – Olędrzy Ujskie

W oparciu o tradycje osadnictwa typu holenderskiego (olęderskiego) można utworzyć produkt turystyczny dla miasta i gminy Ujście. Osadnictwo olęderskie obejmowało tereny zalewowe wzdłuż rzek, m.in. Noteci. Pojawiło się na terenie Polski w XVI w. W tym okresie a Żuławach Wiślanych zaczęli się osiedlać tzw. mennonici, uciekający z terenu Holandii przed prześladowaniami na tle religijnym. W 1597 r. założyli wieś Olędrzy Ujskie (od 1945 r. Ługi Ujskie), a potem w 1621 r. założyli Nowe Olędrzy (obecnie Nowe Dwory, k. Wielenia), również nad Notecią.

Olędrzy prowadzili gospodarstwa rolne nastawione na hodowlę bydła mlecznego, wykonywali również prace związane z regulacją rzek i cieków wodnych. Usypywali wały, budowali tamy i stawy, osuszali tereny nadwodne. Groble były obramowane wierzbami i topolami. Ich gospodarstwa charakteryzowały się obszerną zabudową, proporcjonalnie i równomiernie rozmieszczoną, o typowym układzie.

Występowanie śladów osadnictwa olęderskiego w gminie Ujście, a szczególnie w Ługach Ujskich, umożliwia wyeksponowanie tych elementów dziedzictwa historycznego poprzez odtworzenie jego pozostałości. Istniejąca leśna ścieżka rowerowa w Ługach Ujskich (do Nadleśnictwa Zdrojowa Góra w Pile) i jej odpowiednie oznakowanie pozwoli na utrwalenie śladów osadnictwa w postaci współcześnie istniejącej (zabudowa, nasadzenia, układ dróg).

W Ługach Ujskich można utworzyć Centrum Informacji dotyczącej osadnictwa olęderskiego na terenie gminy Ujście (ewentualnie również na pozostałych terenach Polski). Dla pogłębienia wiedzy wskazane jest utworzenie map ilustracji poglądowych i ekspozycji (kopii) dotyczących tego osadnictwa.

Docelowo Centrum może stać się bazą dla różnego typu imprez przyciągających turystów odwiedzających Ujście (turyści wodniacy, mieszkańcy Piły, turyści krajowi i zagraniczni). Wydarzenia takie mogłyby wzbogacić wiedzę o kulturze osadników olęderskich z XVI w., ich obyczajach i obrzędach.

W obliczu rosnącego zainteresowania turystów przenikaniem różnych kultur i tradycji, utrwalanie wiedzy o osadnictwie olęderskim może wpłynąć na wzrost zainteresowania turystów historią gminy Ujście.

Realizacji projektu dotyczącego przystani w Ujściu, rosnąca liczba uczestników spływów kajakowych oraz przewidziana rewitalizacja polskiego odcinka drogi wodnej E70, wpłynie na wzrost ruchu turystycznego. Przyczyni się do tego również renowacja i rewitalizacja Kalwarii Ujskiej. Przygotowanie nowego produktu turystycznego może dodatkowo wpłynąć na jeszcze większe zainteresowanie turystów pobytem na terenie miasta i gminy Ujście.

6. Gmina Zwierzyn

6.1. Zwierzyn – Kraina Noteci, grobli i kanałów

Usytuowanie gminy Zwierzyn nad Notecią i historia to dwa czynniki, które wpływają na możliwość kreowania produktu turystycznego opartego na walorach tej gminy.

Typ osadnictwa w gminie Zwierzyn jest rezultatem rozpoczętej w II połowie XVIII wieku kolonizacji Doliny Noteci. Miejscowość Zwierzyn powstała w latach 1765-1766.

Dla turystów przybywających na teren gminy ważna jest nie tylko zabudowa historyczna miejscowości, ale również rezultat prac hydrotechnicznych prowadzonych na tym terenie przez wiele lat. Aby przybliżyć turystom genezę powstania miejscowości, ich usytuowania, jak również skalę prac wykonanych na obszarze gminy Zwierzyn, niezbędne są następujące działania:

- szczegółowa mapa gminy z oznaczonymi obiektami powstałymi w rezultacie prac prowadzonych w okresie zakładania poszczególnych osad,
- przypomnienie postaci pułkownika Petri – budowniczego Kanału Otok i Długiego,
- oznaczenie budynków, które powstały w okresie zakładania osad na terenie obecnej gminy Zwierzyn (np. Błotno, Brzezinka, Gościmiec), wraz z opisem architektury (tablice poglądowe - wielojęzyczne),
- objęcie opisem miejscowości powstałych później, np. Rzekcin 1820 r.,
- wytyczenie szlaku z opisem obiektów na terenie gminy,
- oznaczenie punktów na ścieżkach rowerowych, przebiegających koło szczególnie dobrze zachowanych obiektów hydrotechnicznych.

Dla skoordynowania działań niezbędne jest ich zintegrowanie. Służyć temu celowi może powołanie stowarzyszenia właścicieli obiektów z omawianego okresu, np. w celu udostępnienia turystom niektórych obiektów.

Wskazane byłoby również utworzenie punktu informacji turystycznej, który uwzględniłby lokalizację przystani na Noteci w Gościmcu i historyczny charakter zabudowy w tym rejonie.

Urzeczywistnieniem skonsolidowanej akcji promocyjnej może stać się lokalizacja punktu informacyjnego w zabytkowym obiekcie na terenie wsi, poprzez przejście jednego z budynków od ANR i jego rekonstrukcję.

Idea produktu turystycznego „Zwierzyn – Kraina Noteci, grobli i kanałów” podkreśla znaczenie rzeki Noteć w gminie, gdyż to regulacja Doliny Noteci dała początek osiedlaniu się ludności na tych terenach. Turyści będą mogli zobaczyć i wyobrazić sobie ogrom prac wykonanych tutaj na przestrzeni wieków.

6.2. Zwierzyneckie fotołowy

Dla pasjonatów ekoturystyki, miłośników przyrody i fotografowania można zbudować produkt turystyczny w gminie Zwierzyn, pod nazwą „Zwierzyneckie fotołowy”.

Można przygotować specjalne pakiety dla turystów składające się z następujących elementów:

- nocleg, wyżywienie,
- przewodnik prowadzący po wytyczonej trasie,
- punkty obserwacyjne,
- zaplecze usługowe.

Występujące w gminie bogactwo fauny, szczególnie przyciąga miłośników przyrody. Niezbędne jest wyznaczenie stanowisk obserwacyjnych. Stanowiska te mogą być wyznaczone w pobliżu punktów żerowania zwierząt i ich siedlisk. Czas prowadzenia obserwacji może być zróżnicowany, włączając w to obserwacje nocne. W celu przygotowania grupy przewodników można nawiązać kontakt z kołami myśliwskimi działającymi na terenie gminy.

Oprócz wykonywanych zdjęć, miłośnicy ptaków mogą również prowadzić rejestrację ich głosów, w celu identyfikacji. Skorzystanie z usług przewodnika będzie zależało od turystów, w niektórych wypadkach jest to konieczne, np. obserwacje gniazd orlików lub bociana czarnego.

Miłośnicy wędkarstwa mogą odbywać wyprawy wędkarskie na Noteć, jeziora, czy też kanały, znajdujące się w gminie Zwierzyn. Przewodnicy wskażą miejsca gdzie występują najdorodniejsze okazy, np. pstrąga, szczupaka, czy miętusa. Istotnym jest fakt, iż wielu wędkarzy poprzestaje jedynie na wykonaniu fotografii złowionego okazu. Zachowania takie potwierdzają zasadność tworzenia i rozpowszechniania produktu turystycznego „Zwierzyneckie fotołowy”.

W pakiecie, przewidzianym dla miłośników fotołowów, uzupełnieniem będzie wskazanie tras pieszych i rowerowych, prowadzących przez najciekawsze miejsca i zabytki gminy. Możliwe jest również, połączenie pakietów dotyczących dwóch wykreowanych produktów turystycznych w gminie Zwierzyn.

IV. Koncepcja działań integrujących w sferze rozwoju i promocji produktów turystycznych gmin nadnoteckich.

Przedstawione w opracowaniu propozycje produktów turystycznych dla gmin nadnoteckich są oparte na atutach gmin i umożliwiają poszerzenie oferty turystycznej, wykorzystującej dziedzictwo historyczne oraz cechy obszarów chronionych, zagospodarowania turystycznego i położenie nad rzeką Noteć. Daje to podstawę do dalszego rozwoju turystyki zrównoważonej, w której elementy środowiska przyrodniczego, kulturowego i cechy gospodarki obszarów wzajemnie się uzupełniają.

Wspomaganie i propagowanie rozwoju turystyki na Noteci i obszarach przyległych, to jedno z podstawowych zadań Związku Miast i Gmin Nadnoteckich. Działania w sferze promocji i marketingu prowadzone są od dawna, czego przykładem jest m.in. wydawana w wielotysięcznym nakładzie mapa „Szlakiem Noteci”.

Pogłębienie działań w sferze promocji i rozwoju produktów turystycznych w gminach nadnoteckich może polegać na stworzeniu płaszczyzny współpracy, w celu propagowania nowych produktów turystycznych, spełniających określone kryteria:

- eksponowanie walorów Noteci i obszarów przyległych,
- wpływ na rozwój turystyki wodnej (indywidualna, zbiorowa) we wszystkich aspektach,
- wykorzystanie i propagowanie dziedzictwa historycznego Doliny Noteci,
- wykorzystanie cech turystyki ekologicznej (zrównoważonej),
- pozytywny wpływ na edukację proturystyczną dzieci i młodzieży,
- zgodność z celami statutowymi ZMiGN.

Ocenie podlegałyby poszczególne kategorie produktów turystycznych zgłoszonych z terenu gmin nadnoteckich. Produktami turystycznymi ubiegającymi się o akceptację mogą być produkty, należące do następujących kategorii:

- rzecz,
- usługa,
- wydarzenie,
- impreza,
- obiekt,
- obszar.

Pozytywna kwalifikacja produktu turystycznego, uprawniałaby do używania nazwy „Produkt turystyczny Związku Miast i Gmin Nadnoteckich” i używania logo Związku dla celów promocyjnych, przez określony czas, np. 2 lata. Ocenione produkty turystyczne zostaną umieszczone w Katalogu Produktów Turystycznych Doliny Noteci (koszty edycji ponosiliby uczestnicy w Katalogu).

Produkty turystyczne zgłoszone z terenu gmin członkowskich ZMiGN, w poszczególnych kategoriach, oceniane będą przez Kapitułę (Komisję Oceny) Produktu Turystycznego, powoływaną przez Zarząd ZMiGN, na okres jednej kadencji. Przedmiotem oceny będzie zgodność cech produktu turystycznego z wymaganiami zawartymi w Kryteriach Oceny, ustalonych przez Kapitułę Produktu i zatwierdzonych przez Zarząd ZMiGN.

Kapituła Produktu Turystycznego ZMiGN, może również ustalać regulaminy konkursów. Proponowana tematyka konkursów:

- Produkt Turystyczny Roku,
- Obiekt Turystyczny Roku,
- Edukacja dla Turystyki w gminach nadnoteckich,
- Przyroda Doliny Noteci (konkurs fotograficzny),
- Dziedzictwo Doliny Noteci (opracowania, projekty edukacyjne).

Proponowana lista konkursów może być uszczegółowiona i rozszerzona.

Przedstawiona koncepcja działań integrujących w sferze rozwoju i promocji produktów turystycznych, po jej wdrożeniu, pozwoli na wykreowanie najlepszych produktów turystycznych, wykorzystujących zasoby dziedzictwa historycznego i zagospodarowanie turystyczne gmin nadnoteckich oraz wpłynie na dalszą poprawę zagospodarowania turystycznego rzeki Noteć i obszarów przyległych.

V. Działalność członka honorowego ZMiGN i członków wspierających ZMiGN w procesie rozwoju turystyki zrównoważonej w gminach nadnoteckich (materiały opr. przez Dyrektora Biura Związku- Hanneę Forbrich)

1. Zespół Szkół Żeglugi Śródlądowej im. kmdr. Bolesława Romanowskiego w Nakle nad Notecią

XIII Walne Zebranie Członków Związku Miast i Gmin Nadnoteckich, które odbyło się 9 lutego 2007 r. w Minikowie przyjęło Zespół Szkół Żeglugi Śródlądowej im. kmdr. Bolesława Romanowskiego w Nakle nad Notecią w poczet członków, nadając mu godność „Honorowego Członka.” Zespół Szkół Żeglugi Śródlądowej im. kmdr. Bolesława Romanowskiego w Nakle nad Notecią był inicjatorem powstania Związku Miast i Gmin Nadnoteckich. Akt założycielski Związku Miast i Gmin Nadnoteckich został uroczyście podpisany na statku szkolnym „Władysław Łokietek” w dniu 4 czerwca 2000 r.

Statek szkolny „Władysław Łokietek” pływa w ramach praktyk zawodowych na odcinku Międzynarodowej Drogi Wodnej E 70 od Berlina do Gdańska. Sformalizowanie współpracy było następstwem dotychczasowego wspierania przez Szkołę działalności statutowej Związku w zakresie realizowania wspólnej polityki, zmierzającej do przywrócenia jakości wód Noteci, jej żeglowności, infrastruktury komunikacyjnej, turystycznej, rekreacyjnej i sportowej oraz utrzymania walorów przyrodniczych i krajobrazowych regionu Doliny Noteci.

Szkoła ma ponad sześćdziesięcioletnie doświadczenie w prowadzeniu kształcenia zawodowego młodzieży i dorosłych w Nakle nad Notecią. Powołana została do życia w 1945 r. jako Publiczna Szkoła Doksztalcząca. Na przestrzeni kolejnych lat szkoła zmieniała nazwy i stale rozszerzała zakres oferty. Organem prowadzącym w latach 1992- 1999 był Minister Transportu i Gospodarki Morskiej, który w 1992 r. w ramach Zespołu Szkół Żeglugi Śródlądowej w Nakle nad Notecią utworzył Technikum Żeglugi Śródlądowej. W wyniku zmian administracyjnych i oświatowych od 1999 r. organem prowadzącym Szkołę został Powiat Nakielski.

W maju 2003 r. Zespołowi Szkół Żeglugi Śródlądowej uroczyście nadano imię Wielkiego Polaka, rodem z Nakła komandora Bolesława Romanowskiego.

Od grudnia 2005 r. w Technikum Żeglugi Śródlądowej wprowadzony został certyfikowany System Zarządzania Jakością ISO 9001 : 2008. Natomiast w maju 2006 r. Technikum Żeglugi Śródlądowej uzyskało Certyfikat zgodności procesu kształcenia marynarzy z międzynarodową Konwencją STCW.

W Zespole funkcjonują następujące typy szkół:

- Technikum Żeglugi Śródlądowej kształcące w zawodzie - technik żeglugi śródlądowej,
- Technikum Mechaniczne kształcące w zawodzie - technik mechanik budowy maszyn o specjalności spawalnictwo,
- Technikum Samochodowe kształcące w zawodzie - technik pojazdów samochodowych,
- Liceum Ogólnokształcące - profil ogólny,
- Liceum Profilowane - profil: zarządzanie informacją,
- Zasadnicza Szkoła Zawodowa kształcąca w zawodach- mechanik pojazdów samochodowych i ślusarz.

Zespół Szkół Żeglugi Śródlądowej w Nakle nad Notecią w celu wzbogacania procesu kształcenia (zwłaszcza praktycznego) współpracuje z: Akademią Morską w Szczecinie i Gdyni, Politechniką Gdańską, Uniwersytetem Technologiczno- Przyrodniczym w Bydgoszczy, Wyższą Szkołą Środowiska w Bydgoszczy, Wyższą Szkołą Gospodarki w Bydgoszczy, a także z wieloma organizacjami i instytucjami. Warto przynajmniej niektóre z nich wymienić: Żeglugę Bydgoską S.A., Precyzja- Technik Sp. z o. o. w Bydgoszczy, Tyco Electronics Bydgoszcz, Drukarnia Diamond z Bydgoszczy, ARRK Tooling Sermo Polska, Centrum Kształcenia Kadr BZDZ w Bydgoszczy, Lloyd's Register (Polska) Sp. z o. o. w Gdańsku, Oceanwide i Institut De Ruyter Vlissingen, Polski Związek Chórów i Orkiestr, Ligę Morską i Rzeczną. Szkoła należy do europejskiej organizacji EDINNA – Education In Inland Navigation.

Zespół Szkół Żeglugi Śródlądowej im. kmdr. Bolesława Romanowskiego w Nakle nad Notecią będąc Honorowym Członkiem Związku Miast i Gmin Nadnoteckich- przyczynia się do realizacji celowego wykorzystania środków unijnych w ramach projektów, związanych z rewitalizacją drogi wodnej Wisła – Odra, a także „Wielkiej Pętli Wielkopolski.” Udział Szkoły był mocno zaakcentowany w projekcie unijnym pn. „Wykorzystanie Śródlądowych Dróg Wodnych dla Rozwoju Regionalnego– InWater” (Baltic Sea Region INTERREG III B), realizowanym w latach 2006-2007. Związek Miast i Gmin Nadnoteckich uczestniczył w programie bałtyckim jako jeden z 22 partnerów z Polski, Niemiec, Litwy i Rosji. W dniach 21-28 sierpnia 2006 r. odbył się międzynarodowy rejs studyjny statkiem szkolnym „Władysław Łokietek” z Bydgoszczy do Berlina, któremu towarzyszyły warsztaty tematyczne nt. „Czy korzystamy ze skarbu jakim są śródlądowe drogi wodne” ? Pozytywne opinie o

rejsie potwierdziły owocną współpracę, służącą wdrażaniu wspólnej strategii turystycznej Gmin Nadnoteckich. Szkoła angażując siły również jako armator przyczynia się do podnoszenia świadomości społecznej nt. potencjału śródlądowych dróg wodnych, m.in. poprzez organizację konferencji naukowych i warsztatów w ramach flisów- sptywów promujących szlak Noteci. Ponadto z udziałem jednostki flagowej cyklicznie organizowane są letnie rejsy promocyjne i spacer po Noteci.

Uzupełnieniem sukcesywnie rozwijanej turystyki wodnej na Noteci mogą być inne produkty turystyczne utworzone na bazie już funkcjonujących form aktywności takich jak: turystyka rowerowa, turystyka wodna aktywna-kajakarstwo, korzystanie z kąpielisk i żeglarstwa na jeziorach, motorowe wodne sporty wyczynowe, zwiedzanie zabytków i osobliwości przyrodniczych i innych. Każda z wymienionych form wymaga jednak zrealizowania bazy-wyznaczenia i oznakowania szlaków, wybudowania podstawowych punktów obsługi i zaplecza sanitarnego, zapewnienia bezpieczeństwa kąpielisk, utrzymania w odpowiednim stanie i udostępnienia obiektów zabytkowych. Mając to na uwadze, jak również szeroko zakrojoną współpracę Powiat Nakielski jako organ prowadzący Szkołę stale wychodzi naprzeciw oczekiwaniom społeczeństwa oraz potrzebom rynku pracy. Wkrótce baza Szkoły wzbogaci się o nową przystań z dużym basenem portowym, zapleczem dydaktycznym i technicznym umożliwiającym prowadzenie zajęć na europejskim poziomie. Inwestycja realizowana jest przez Starostwo Powiatowe w Nakle nad Notecią w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko- Pomorskiego, oś priorytetowa VI: Wsparcie rozwoju turystyki, Działanie 6.2 Rozwój usług turystycznych i uzdrowiskowych. Umowa o dofinansowanie realizacji I etapu inwestycji, czyli budowy basenu portowego została podpisana 20 sierpnia 2010 r. w Urzędzie Marszałkowskim w Toruniu. Dzięki niej Powiat Nakielski otrzyma z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego kwotę ok. 5,5 mln zł. na budowę basenu. Budynek przystani stanowiący zaplecze Szkoły powstanie w II etapie inwestycji.

Drogi wodne wschód- zachód będą coraz bardziej uczęszczane i potrzebni będą marynarze do obsługi tych dróg. Wiedzą o tym doskonale absolwenci Technikum Żeglugi Śródlądowej w Nakle nad Notecią, jednego z dwóch istniejących tego typu szkół w Polsce.

Praktyczną naukę zawodu i praktyki zawodowe technika żeglugi śródlądowej uczniowie pobierają na statku szkolnym „Wł. Łokietek” oraz u armatorów krajowych i zagranicznych m.in.: Żegluga Bydgoska i Odra-Trans. Absolwenci bez problemu znajdują pracę w wyuczonych zawodach zarówno w kraju, jak i za granicą. Żegluga śródlądowa jest profesją z przyszłością, zwłaszcza po wejściu Polski do Unii Europejskiej. Dla absolwentów „Żeglugi”

stoją otworem drzwi: Akademii Morskiej w Szczecinie i Akademii Morskiej w Gdyni.

2. Wyższa Szkoła Środowiska w Bydgoszczy

Przywrócenie Noteci mieszkańcom i jej turystyczne zagospodarowanie wymaga dużej aktywności skoncentrowanej na niedopuszczeniu do dalszego zanieczyszczenia rzeki, a w dłuższej perspektywie ciągle ograniczanie tego zjawiska. Takie cele m. in. stawia sobie Związek Miast i Gmin Nadnoteckich, który do współpracy z samorządami członkowskimi pozyskuje instytucje nastawione na rozwój dziedziny ochrony środowiska. Instytucją pozyskaną do współpracy, która wspiera dynamicznie rozwijające się dziedziny nauki z pogranicza technologii, ekonomii i ekologii jest Wyższa Szkoła Środowiska w Bydgoszczy.

Władze Uczelni reprezentując nowoczesny system kształcenia na poziomie europejskim podczas licznych konferencji i tematycznych warsztatów z chęcią służyły wsparciem i doświadczeniem naukowym. Przedsięwzięto współpracę wychodząc z założenia, że działalność ekologiczna jest priorytetem dla całego obszaru położonego w Dolinie Noteci.

Wyższa Szkoła Środowiska w Bydgoszczy została „Członkiem Wspierającym” Stowarzyszenia „Związek Miast i Gmin Nadnoteckich” podczas obrad Zarządu Związku, które odbyły się 20 lutego 2004 r. w Nakle nad Notecią.

Ówczesną Wyższą Szkołą Ochrony Środowiska w Bydgoszczy powołał Minister Edukacji Narodowej w dniu 31 lipca 1998 r., na podstawie ustawy z dnia 12 września 1990 roku o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 65 poz. 3852). Założycielem Uczelni była Fundacja Rudolfa Steinera z siedzibą w Prądocinie k/Bydgoszczy. W związku z rozwojem oferty edukacyjnej, decyzją Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego uległa zmianie nazwa Uczelni, która w 2005 r. stała się Wyższą Szkołą Środowiska.

Współpraca z nakielskim Związkiem Miast i Gmin Nadnoteckich zaowocowała powstaniem programu badawczego pn. „Teraz Noteć,” którego autorem jest Wyższa Szkoła Ochrony Środowiska w Bydgoszczy. Program wdrażany jest etapowo, z podziałem na projekty i moduły edukacyjne:

Projekt 1. Kompleksowy system wodno- ściekowy dorzecza Noteci zabezpieczający ochronę zasobów wód podziemnych oraz powierzchniowych.

Projekt 2. Rewitalizacja i renaturyzacja Noteci.

Projekt 3. Rozwój gospodarczy obszaru zlewni przez ochronę środowiska dotyczącą rolniczego wykorzystania dolin rzek, turystyki, żeglugi, sportu i rekreacji.

Projekt 4. Przywrócenie właściwych wartości europejskiego dziedzictwa kulturowego m. in. przez wpisanie Kanału Bydgoskiego na listę UNESCO.

W ramach realizacji programu „Teraz Noteć” odbyły się już kilkakrotnie międzynarodowe konferencje naukowe, z których jedną z najważniejszych była Konferencja pt. „Zrównoważony rozwój zlewni Noteci- TERAZ NOTEĆ” (02.10.2003 r. Bydgoszcz). Pokłosem konferencji było podpisanie wspólnej „Deklaracji Programowej” w celu nadania programowi „Teraz Noteć” rangi

programu rządowego. Po dwóch latach Uczelnia zorganizowała kolejną, międzynarodową konferencję pt. „Gospodarowanie wodami zlewni Noteci-pilotażowy program Ramowej Dyrektywy Wodnej” (7- 8.03.2005 r., Bydgoszcz). Patronat Honorowy nad konferencją objął Minister Środowiska. Członkowie Związku uczestniczyli w tym przedsięwzięciu. W oparciu o materiały zaprezentowane podczas konferencji powstało opracowanie naukowe pt. „Gospodarowanie wodami zlewni Noteci- pilotażowy program Ramowej Dyrektywy Wodnej.”

Realizacja programu „Teraz Noteć” ma na celu zapewnienie długotrwałego, zrównoważonego rozwoju rzeki Noteci i jej zlewni. Koordynator programu- Rektor Wyższej Szkoły Środowiska w Bydgoszczy przesłała na ręce Ministra Środowiska „List referencyjny w sprawie ustanowienia pilotażowego programu Ramowej Dyrektywy Wodnej w odniesieniu do zlewni Noteci.” Uczelnia konsekwentnie realizuje poszczególne moduły programu, jednocześnie angażując się w szereg innych przedsięwzięć z udziałem Związku. Przykładem jest działanie mające na celu wyegzekwowanie zapewnień Marszałka Województwa Kujawsko- Pomorskiego o wprowadzeniu do prac Kujawsko- Pomorskiego Biura Planowania Przestrzennego i Regionalnego opracowania pt. „Dolina Noteci. Kierunki polityki przestrzennej w granicach województwa kujawsko- pomorskiego.” Opracowanie zostało uwzględnione w pracach biura planowania na 2005 r. Projekt ten został zgłoszony do programu DEFRIIS w ramach środków INTERREG. Gminy nadnoteckie włączyły się w proces inwentaryzacji dla potrzeb tego opracowania.

W program "Teraz Noteć" wpisuje się projekt realizowany przez WSS w Gospodarstwie Ekologicznym w Prądociu koło Bydgoszczy, gmina Nowa Wieś Wielka, położonym w zlewni Noteci. Dotyczy on badań gleb i łąk , głównie pod względem ich użyteczności rolnej a także obejmuje prace związane z rolnictwem ekologicznym, krajobrazem wiejskim oraz ekologią gospodarstwa i okolic.

Od 2009 roku uczelnia jest zaangażowana w projekt badawczy realizowany w gospodarstwie ekologicznym w Juchowie, gmina Borne Sulinowo, położonym również w zlewni Noteci. Głównym zadaniem realizowanego w ciągu 12 lat projektu z udziałem partnerów z Niemiec, Szwajcarii i Holandii, jest poprawa żyzności gleby poprzez ograniczenie obróbki mechanicznej.

Obecnie Wyższa Szkoła Środowiska w Bydgoszczy kształci na kierunkach: Ochrona Środowiska, Lotnictwo i Kosmonautyka, Ochrona Dóbr Kultury.

W ramach zajęć praktycznych studenci korzystają z podbydgoskiej bazy naukowo- badawczej w Prądociu, która należy do Uczelni. Od 1998 r. w programie studiów zagościły na stałe kursy Uniwersytetu Bałtyckiego, kończące się egzaminem i uzyskaniem przez studentów podwójnego dyplomu.

Szkoła oferuje również kształcenie na studiach podyplomowych:

- bezpieczeństwo i higiena pracy,
- audyt energetyczny,
- zarządzanie infrastrukturą lotniskową,
- zarządzanie administracją lotniskową.

Kształcenie można kontynuować na studiach podyplomowych dofinansowanych z funduszy unijnych, w tym:

- zarządzanie w ochronie środowiska i gospodarki odpadami,
- odnawialne zasoby i źródła energii,
- audyt energetyczny.

Studia podyplomowe skierowane są do osób, które zamierzają podnieść kwalifikacje, zdobyć nowy zawód lub dodatkowe uprawnienia.

Oferta edukacyjna Uczelni to również szereg kursów m.in.:

- zielony krajobraz nadzieją na lepsze jutro,
- kurs przygotowawczy dla stewardess i stewardów,
- kurs obsługi naziemnej,
- projektowanie i pielęgnacja terenów zielonych,
- grafika inżynierska i zapis konstrukcji,
- zarządzanie infrastrukturą lotniskową na lotnisku certyfikowanym,
- zarządzanie ochroną lotnictwa cywilnego na gruncie portu lotniczego.

W gronie zagranicznych partnerów Uczelni są:

- Uniwersytet w Uppsali – Szwecja,
- Uniwersytet w Paderborn – Niemcy,
- Wyższa Szkoła Zawodowa Lippe Und Höxter – Niemcy,
- Towarzystwo Niemiecko-Polskie Hamburg – Niemcy,
- Akademia Cordoba – Hiszpania,
- Copsa Barcelona – Hiszpania,
- University of Gloucestershire – Anglia,
- Saxion Hogescholen Deventer – Holandia,
- Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Zeist – Holandia.
- The Biodynamic Research Institute Järna – Szwecja,
- Fondazione Romualdo del Bianco, Florencja,
- Bioland Ranch Zempow – Niemcy,
- Fattoria Biologica Patrice – Włochy.

Szeroko zakrojona współpraca pozwala na korzystanie przez studentów z zagranicznych praktyk oraz jednoczesne prowadzenie wielu projektów badawczych.

Uczelnia współpracuje także z partnerami w kraju:

- Wojskowe Zakłady Lotnicze Nr 2,
- Adriana S.A. Ośrodek Szkolenia Lotniczego,
- Jet Air Spółka z o.o.,
- Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej w Warszawie,
- Zespół Szkół Mechanicznych nr 1 w Bydgoszczy,
- Aeroklub Bydgoski,

- Port Lotniczy im. Ignacego Jana Paderewskiego w Bydgoszczy,
- Zespół Szkół Rolniczych w Kłaninie.

Uczelnia powołała również Uniwersytet Trzeciego Wieku. Dzięki temu realizuje jeden z wiodących procesów Deklaracji Bolońskiej, jakim jest kształcenie ustawiczne.

Zakres tematyczny zajęć dydaktycznych obejmuje różne dziedziny, takie jak: zdrowie i medycyna, psychologia, ochrona środowiska, rolnictwo ekologiczne, agroturystyka, sztuka, historia sztuki, architektura krajobrazu, lotnictwo, informatyka, języki obce. Dzięki interdyscyplinarności kształci specjalistów potrafiących porozumieć się z reprezentantami różnych sektorów gospodarki. Przyjęty model kształcenia kształtuje również umiejętności zarządzania informacją.

Uczelnia dysponuje nowoczesnymi, technicznymi środkami dydaktycznymi i audiowizualnymi. Zespół kadry wykładowej prowadzi prace naukowo-badawcze na europejskim poziomie. Programy nauczania odpowiadają modułom Europejskiego Systemu Transferu Punktów (ECTS).

Corocznie, wiosną w siedzibie Uczelni odbywają się spotkania organizowane przez Wydział Ochrony Środowiska Wyższej Szkoły Środowiska w Bydgoszczy oraz Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej w Warszawie, poświęcone podsumowaniu studenckich obozów naukowych.

Uczelnia dynamicznie rozwija się i dba o rzetelną edukację przyszłych specjalistów.

W przygotowaniu są trzy kolejne kierunki.

3. Żegluga Bydgoska Sp. z o.o.

Uchwałę o przystąpieniu Żeglugi Bydgoskiej Spółki Akcyjnej jako „Członka Wspierającego” do Stowarzyszenia „Związek Miast i Gmin Nadnoteckich” podjęło V Walne Zebranie Członków, które odbyło się 9 maja 2002 r. w Barcinie. Decyzję o członkostwie poprzedziło wypracowanie płaszczyzny współpracy, która od początku istnienia nakielskiego Stowarzyszenia była wzmocniana fachową wiedzą przedstawicieli Żeglugi Bydgoskiej S.A. oraz wieloletnim doświadczeniem osiągniętym w branży, ściśle związanej z rozwojem śródlądowych dróg wodnych, zarówno w Polsce, jak i za granicą.

Przedstawiciele Zarządu Żeglugi Bydgoskiej Spółki Akcyjnej w Bydgoszczy służyli i nadal służą pomocą w kontaktach z samorządami miast i gmin nadnoteckich, które postanowiły działać wspólnie w Związku międzygminnym. Uczestnictwo wspierające w licznych spotkaniach i opiniowanie projektów mających na celu wspólną realizację programu pod hasłem „Przywrócić Noteć miastom i gminom oraz ich społeczeństwom”- to najważniejszy element przyjętego partnerstwa.

Związek Miast i Gmin Nadnoteckich jest organizacją, która szeroko postrzega problem rewitalizacji śródlądowych dróg wodnych w Polsce, a ówczesna Żegluga Bydgoska Sp. z o.o. w pełni się z tym identyfikuje od lat wspierając Związek w prowadzeniu działalności statutowej. Współdziałanie to ma przede wszystkim zapewnić długotrwałą i zrównoważony rozwój rzeki Noteć i jej zlewni.

Historia firmy sięga założenia pierwszego Przedsiębiorstwa Żeglugowego w Bydgoszczy w 1891 r. i zawiązania towarzystwa akcyjnego Bromberger Schlepsschiffart, którego założycielami byli niemieccy finansiści i przedsiębiorcy. Pod polską banderą firma zaczęła funkcjonować w 1920 r. Najważniejszym akcjonariuszem w tym czasie był Zarząd Miejski w Bydgoszczy. W 1925 r. zarejestrowano w Sądzie zmieniony Statut, a firmę przemianowano na „Lloyd Bydgoski.”

W czasie drugiej wojny światowej jednostki pływające zostały zarekwirowane przez Wojsko Polskie i służyły do ewakuacji urzędów z Bydgoszczy oraz jako pływające magazyny żywnościowe. Następnie pod banderą okupacyjną odbywały regularne rejsy z III Rzeszy do Prus Wschodnich. W marcu 1945 r. Lloyd Bydgoski został upaństwowiony.

Okres powojenny to częste reorganizacje i zmiany nazwy firmy. Firma początkowo stała się ekspozyturą „Żeglugi na Wiśle,” później „Żeglugi Śródlądowej,” następnie „Polskiej Żeglugi Śródlądowej” i znów „Żeglugi na Wiśle.” W roku 1954 przedsiębiorstwo uzyskało samodzielność prawną i funkcjonowało pod nazwą „Bydgoska Żegluga na Wiśle.” W 1962 r. przedsiębiorstwo przyjęło nazwę Żegluga Bydgoska, której jednostki odbywały regularne kursy na wodach Europy Zachodniej, m.in. po Renie, Menie, Wezerze

i docierały do NRD, RFN, Berlina Zachodniego, Holandii, Belgii, Luksemburga, Francji i Szwajcarii. Lata 90. przyniosły kolejny okres przekształcenia firmy w Spółkę Akcyjną, z wniesieniem akcji do Narodowego Funduszu Inwestycyjnego. W roku 1999 z Żegluga Bydgoskiej S.A. wydzielono stocznię i utworzono spółkę zależną Stocznia Śródlądowa Żegluga Bydgoskiej Spółka z o.o. W 2003 roku akcje Spółki zostały wykupione przez IZO-ERG z Gliwic, a następnie od IZO-ERG przez Odratrans S.A., która rok później stała się większościowym akcjonariuszem Żegluga Bydgoskiej S.A. Tym samym Żegluga weszła w skład Grupy Kapitałowej Odratrans. Została powołana spółka Porty Żegluga Bydgoskiej Sp. z o.o., która zarządzała portami przeładunkowymi w Kostrzynie n/ Odrą, Malborku, Ujściu, Bydgoszczy i była ściśle związana z Żegluga Bydgoską S.A. W 2009 r. zmieniono status Spółki Akcyjnej na Żegluga Bydgoską Sp. z o.o. z siedzibą w Bydgoszczy.

Dzisiejsza działalność firmy nie ogranicza się tylko do rynku krajowego, bowiem większość jednostek Żegluga Bydgoskiej pływa po wodach Europy Zachodniej. Firma dysponuje dużym potencjałem transportowym w skład, którego wchodzi: pchacze/ holowniki- 8 szt., barki pchane- 23 szt., pontony- 8 szt. W kraju firma rozwija działalność przewozów pasażerskich. W Bydgoszczy od 2004 r. funkcjonują pierwsze w Polsce regularne przewozy wodne komunikacji miejskiej. Ostatnie lata przyniosły dalszy rozwój wodnej linii pasażerskiej w Bydgoszczy. Zastosowano tu nowatorskie na skalę europejską rozwiązania techniczne- tramwaje wodne napędzane energią słoneczną. Jednorazowo popularny „Słonecznik” zabiera na pokład 28 pasażerów. Tramwaj wodny w Bydgoszczy działający jako część komunikacji miejskiej zdaje egzamin i rosnąca liczba pasażerów świadczy o dużym zapotrzebowaniu na tego typu usługi. W pierwszym roku regularnych kursów z oferty „Słoneczników” Żegluga Bydgoskiej Sp. z o.o. skorzystało 41 tys. pasażerów. Obok nowoczesnych „Słoneczników” linię pasażerską obsługuje również odrestaurowana zabytkowa jednostka M/s Bydgoszcz, której historia sięga 1908r.

Mając na uwadze, że w przyszłości nasze wody muszą być źródłem pracy, należy również podkreślić fakt wieloletniej współpracy Żegluga Bydgoskiej Sp. z o.o. z Zespołem Szkół Żegluga Śródlądowej w Nakle nad Notecią, bowiem należących ramach tej współpracy uczniowie Szkoły zdobywają praktyczne szlify zawodu marynarza śródlądowego.

W ostatnich latach Żegluga Bydgoska Sp. z o.o. mocno angażuje się również w prace planistyczne związane z określaniem kierunków rozwoju śródlądowych dróg wodnych. Solidarne podejście do problemu w wielu kwestiach umożliwia konsekwentne przywracanie walorów gospodarczych Noteci, w tym również jej dawna ranga jako ważnego szlaku transportowego regionu. Podejmowane działania powodują, że droga wodna wschód- zachód jest coraz częściej uczęszczana. Jest to dobry prognostyk dla planów związanych z ożywieniem turystycznym całego szlaku wodnego, jednak

warunkiem niezbędnym jest dostosowanie drogi wodnej Wisła- Odra do parametrów co najmniej drugiej klasy drogi wodnej.

VI. Literatura

1. Gmina Nowa Wieś Wielka. Portret Gminy, Nowa Wieś Wielka, 2009.
2. Gmina Zwierzyn, Mapa turystyczna, Zwierzyn, 2006.
3. Gmina Zwierzyn, Szlakiem bunkrów, Przewodnik turystycznym, opr. M. Mandziej, R. Marcinkiewicz, Zwierzyn, Zielona Góra, 2007.
4. Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., Produkt turystyczny, PWE, Warszawa, 2005.
5. Kamil G. Paczkowski OFM, Kalwaria Pakoska, Historia – motyw powstania – celebracja, Pakość, 2008.
6. Kierunki rozwoju turystyki w Polsce do 2015 roku, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa, 2008.
7. Krupińska W., Aktywizacja obszarów wiejskich i małych miast a regionalny produkt turystyczny, w: Miasta i miasteczka pomorskie. Pomorze wczoraj – dziś – jutro, Muzeum Stargard, 2010.
8. Krupińska W., Znaczenie agroturystyki w procesie różnicowania działalności gospodarczej w Polsce w perspektywie 2007-2013, Folia Universitatis Agriculturae Stetinensis Oeconomica 45, Szczecin, 2006.
9. Liro A., Europejski system ochrony Natura 2000, GDOŚ, Warszawa, 2009.
10. Miasto i Gmina Krzyż Wielkopolski, Krzyż Wlkp., 2010.
11. Pakość, 650-lecie, Jubileusz nadania praw miejskich Pakości, Pakość, 2009.
12. Rewitalizacja Śródlądowej Drogi Wodnej relacji wschód – zachód, obejmującej drogi wodne: Odra/ Warta/ Noteć/ Kanał Bydgoski/ Wisła/ Nogat/ Szkarpawa oraz Zalew Wiślany (planowana droga wodna E70 na terenie Polski), wykonawca: Redan Sp. z o.o., Urząd Województwa Pomorskiego, Gdańsk, 2009.
13. Rakoczy J., Gmina Białe Błota. Ocalić od zapomnienia, Białe Błota 2006.
14. Słowiński M., Nadolny G., Wielka pętla Wielkopolski Warta – Noteć – Gopło – Warta, Przewodnik nie tylko dla wodniaków, Satchwell, Warszawa, 2007.
15. Ujście, opr. E. Serówka, UDK, Ujście, 2008.

**Związek
Miast i Gmin
Nadnoteckich**

Siedziba:
ul. Ks. P. Skargi 7
89-100 Nakło nad Notecią

Biuro:
ul. Kościuszki 34
64-730 Wieleń
tel. 67 253 15 21
www.rzekanotec.pl